ΤΟ ΖΑΓΟΡΙ μας

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ • ΕΤΟΣ Δ΄ ΦΥΛΛΟ 40 ΙΟΥΛΙΟΣ 1981 • ΙΩΑΝΝΙΝΑ • ΛΟΡΔΟΥ ΒΥΡΩΝΟΣ 21

ΟΙ ΛΟΓΟΙ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΓΙΝΟΥΝ ΕΡΓΑ

Τὸν τελευταῖο καιρὸ ἀπευθύνθηκαν ἀπὸ τὸν Πρωθυπουργὸ τῆς χώρας καὶ ἀπὸ τὰ μέσα τῆς μαζικῆς ἐνημέρωσης παροτρύνσεις πρὸς τὸν Ἑλληνικὸ λαὸ γιὰ ἐπιστροφὴ τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τὰ ἀστικὰ κέντρα πρὸς τὰ χωριὰ τῆς καταγωγῆς τους.

Εἶναι ἀναμφίβολο ὅτι οἱ τέτοιου εἴδους συστάσεις ἀποβλέπουν στὸ καλὸ τῆς πατρίδας μας καὶ ἀντίθετες ἀπόψεις δὲν θὰ ἦταν σωστές. Οἱ παραινέσεις αὐτές, ποὺ προέρχονται ἀπὸ ὑπεύθυνους κρατικοὺς φορεῖς, πιστεύουμε πὼς εἶναι ἀπαύγασμα τοῦ πατριωτισμοῦ τους καὶ τῆς ἀγάπης τους γιὰ τὸν Ἑλληνικὸ λαό.

Πάνω ὅμως σ' αὐτὸ τὸ πολὺ σοβαρὸ θέμα ἄς μᾶς ἐπιτραπεῖ νὰ διατυπώσουμε τὶς ἀπόψεις μας.

Σημειώνουμε ἀκόμα μιὰ φορὰ πὼς ἡ ἐφημερίδα μας δὲν ἔχει ἀντιπολιτευτικὲς διαθέσεις πρὸς τὴν σημερινὴ κυβέρνηση καὶ τοὺς ἁρμόδιους κρατικοὺς φορεῖς. Θεωροῦμε ὅμως ὑποχρέωσή μας νὰ ἐπαναλάβουμε, πὼς ἡ θεωρία πολλὲς φορές, γιὰ νὰ μὴν ποῦμε πάντοτε, ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τὴν πραγματικότητα. Τὰ λόγια, δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ καταλήξουν σὲ ἱκανοποιητικὸ ἀποτέλεσμα, ἄν δὲν συνοδεύονται καὶ ἀπὸ τὰ ἀπαραίτητα ἔργα. Καὶ ἐξηγούμαστε:

Τὰ πρωθυπουργικὰ μηνύματα καθὼς εἶναι φυσικό, συντάσσονται στὴν πρωτεύουσα στὰ γραφεῖα τοῦ Πρωθυπουργοῦ καὶ τῶν Κρατικῶν Ὑπηρεσιῶν. **Ἡ πραγματικότητα ὅμως** τὴν ὁποία ζοῦμε **καθημερινά, ὁριοθετεῖ τὰ γεγονότα** κατὰ τέτοιο τρόπο ποὺ **νὰ φαντάζουν οἱ Πρωθυπουργικὲς** νουθεσίες σὰν καθαρὴ οὐτοπία, ἄν δὲν ληφθοῦν μέτρα ποὺ νὰ δίνουν περιεχόμενο στὶς διακηρύξεις.

Καὶ νὰ γιατί:

Α΄ Ἐπιστροφὴ τῶν νέων ἀτόμων ἀπὸ μιὰ πόλη στὸ Ζαγόρι --γιὰ νὰ ἐντοπίσουμε τὸ θέμα— πρέπει νὰ θεωρεῖται, ἄν ὄχι ἐντελῶς ἀδύνατη, τουλάχιστον πολὺ δύσκολη. Δὲν ὑπάρχουν, γιατὶ δὲν δημιουργήθηκαν, οἱ ἀπαραίτητες προϋποθέσεις, ὥστε νὰ μποροῦν νὰ παραμείνουν νέοι (ἄντρες καὶ γυναῖκες) στὰ χωριὰ μας. Πρὶν κάμποσα χρόνια, πάλι ἐπίσημα χείλη κρατικῶν φορέων κατὰ παρόμοιο τρόπο προσπαθοῦσαν νὰ πείσουν τοὺς νέους μας νὰ φύγουν ἀπὸ τὰ χωριὰ μας καὶ νὰ πᾶνε στὴ Γερμανία ἢ καὶ στὰ ἀστικὰ κέντρα τοῦ ἐσωτερικοῦ γιὰ νὰ «κινήσουν» τὶς μηχανὲς τῆς βιομηχανίας μας. Τώρα γιὰ νὰ γυρίσουν στὰ χωριά τους, πῶς θὰ ζήσουν; Ποῦ θὰ βροῦν μεροκάματο, ἀφοῦ δὲ δημιουργήθηκε, οὔτε μιὰ μικρὴ βιομηχανία ἐπεξεργασίας τῶν δασικῶν προϊόντων μας; Τὸ δάσος, ἀποτελεῖ γιὰ τὸ Ζαγόρι πρώτου βαθμοῦ πλουτοπαραγωγικὴ πηγή, τὸ κρατικὸ ὅμως ἐνδιαφέρο ὡς τώρα δὲν ἔχει ἐκδηλωθεῖ στὸ βαθμὸ ποὺ ἔπρεπε. Οὔτε καὶ γιὰ ἄλλα ζητήματα βασικῆς σημασίας (κτηνοτροφικό, ἀνάπτυξης τουρισμοῦ κλπ) δείχτηκε ἀνάλογο ἐνδιαφέρο. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ βρισκόμαστε στὴν ἀνάγκη νὰ τονίσουμε, ὅτι πρέπει πρῶτα νὰ δημιουργηθοῦν οἱ ἀπαραίτητες προϋποθέσεις γιὰ νὰ μποροῦν νὰ ζήσουν οἱ νέοι καὶ τότε μόνοι τους αὐτοὶ θὰ γυρίσουν χωρὶς συμβουλὲς καὶ παραινέσεις.

Β΄ Οἱ παραινέσεις γιὰ ἐπιστροφὴ ἀπευθύνονται παράλληλα καὶ πρὸς τὰ περασμένης ἡλικίας ἄτομα, δηλ. πρὸς τοὺς συνταξιούχους τῶν διάφορων Ἀσφαλιστικῶν ὀργανισμῶν καὶ Ταμείων. Καὶ ὡς πρὸς αὐτὸ τὸ ζήτημα, ἔχουμε τὴ γνώμη, πὼς οἱ συμβουλὲς δὲν πρόκειται νὰ φέρουν θετικὸ ἀποτέλεσμα.

Τὰ ἄτομα τῆς τρίτης ἡλικίας, οἱ συνταξιοῦχοι, δὲν εἶναι, δυνατὸ ν' ἀφίσουν τὶς ἀνέσεις τους, ποὺ τοὺς ἐξασφαλίζει ἡ διαβίωση στὴν πόλη καὶ νὰ γυρίσουν στὸ χωριό, ὅπου ἡ διαβίωση παρουσιάζει πάντοτε δύσκολα προβλήματα γιὰ ἡλικιωμένα ἄτομα. Τὶς εὐκολίες ποὺ βρίσκει ὁ συνταξιοῦχος στὴν πόλη ἀπὸ ἄποψη θέρμανσης, τηλεφωνικῆς ἐπικοινωνίας, ἰ α τ ρ ι κ ῆ ς π α ρ α κ ο λ ο ύ θ η σ η ς, πνευματικῆς ἐπικοινωνίας καὶ ψυχαγωγίας εἶναι ἀδύνατο νὰ τὶς ἐξασφαλίσει ἡ παραμονὴ του στὸ χωριό.

Τὰ στοιχεῖα, ποὺ ἀναφέρθηκαν δείχνουν καθαρὰ πὼς εἶναι ἀδύνατο νὰ τελεσφορήσουν οἱ πρωθυπουργικὲς νουθεσίες. Ὁ κόσμος ποὺ ἔφυγε ἀπὸ τὸ Ζαγόρι δὲν πρόκειται νὰ γυρίσει πάλι στὰ χωριά του, γιατὶ δὲν ὑπάρχουν ἐκεῖ οἱ δυνατότητες ζωῆς ποὺ ἔπρεπε νὰ δημιουργηθοῦν. Καὶ πρέπει νὰ τονίσουμε πὼς ἡ προσπάθεια ποὺ καταβάλλεται, ἔρχεται ἀργὰ καὶ προβάλλεται μὲ ἄστοχο κάπως τρόπο. Οἱ κρατικὲς προσπάθειες γιὰ νὰ ὑλοποιηθοῦν οἱ πρωθυπουργικὲς παροτρύνσεις δὲν στηρίζονται σὲ θετικὸ προγραμματισμό. Ἡ γραφειοκρατία, ὁ παρεμβατισμὸς καὶ ἡ σύγχυση ἁρμοδιοτήτων ἐμποδίζει τὶς θετικὲς ἐνέργειες. Οἱ διαπιστώσεις γύρω ἀπὸ τὶς σπασμωδικὲς ἐνέργειες τῶν κρατικῶν ὑπηρεσιῶν δὲν μποροῦν νὰ πείσουν κανέναν πὼς αὐτὲς μποροῦν νὰ συμβάλουν πραγματικὰ στὸ καλὸ καὶ τὴν πρόοδο τοῦ τόπου μας. Γενικὴ εἶναι ἡ ἀντίληψη, πὼς οἱ παραινέσεις γιὰ ἐπιστροφὴ τῶν Ζαγορίσιων στὰ χωριὰ τους βρίσκονται σὲ μεγάλη ἀντίθεση μὲ τὴν πραγματικότητα, κι' ἔτσι δημιουργεῖται τὸ παράπονο γιὰ ἀδιαφορία πρὸς τὸν τόπο μας.

Τελειώνοντας, ἐπαναλαμβάνουμε: Δὲ γυρίζει ὁ κόσμος ἀπὸ τὰ ἀστικὰ κέντρα στὰ χωριά, ἄν δὲν δημιουργηθοῦν τὰ ἀπαραίτητα «κίνητρα» γιὰ μιὰ τέτοια προσπάθεια. Οἱ νέοι πρέπει νὰ ἐξασφαλίσουν τὰ μέσα τῆς ζωῆς τους καὶ οἱ συνταξιοῦχοι ὁρισμένες ἀνέσεις καὶ ἰ α τ ρ ι κ ῆ παρακολούθηση.

Μόνο ἔτσι θὰ ἀποκτήσουν τὰ λόγια περιεχόμενο.

Η ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Το ΖΑΓΟΡΙ μας

Ο ΟΔΙΚΟΣ ΚΟΜΒΟΣ ΠΕΔΙΝΩΝ - ΕΛΑΦΟΤΟΠΟΥ - ΒΙΤΣΑΣ

Παράλληλα μὲ τὶς ἐνέργειες πού καταβάλλει ἡ «Ἕνωση Ζαγορισίων Ἀθηνῶν» —ὅπως δημοσιεύεται σ' ἄλλη στήλη,— γιὰ νὰ κατασκευασθεῖ ὁ κόμβος τοῦ δρόμου Ἰωαννίνων - Βίτσας, στὴ διακλάδωση πού ὁδηγεῖ στὰ Ἄνω καὶ Κάτω Πεδινὰ καὶ τὸν Ἐλαφότοπο, ἀπευθύνουμε καὶ μεῖς ἔκκληση πρὸς τὸν κ. Νομάρχη Ἰωαννίνων νὰ ἐπιληφθεῖ προσωπικὰ καὶ νὰ ἐπιλύσει, χωρὶς χρονοτριβή κι' ἄλλες παρελκύσεις, τὸ ζήτημα. Ὁ δρόμος στὸ σημεῖο αὐτὸ ἔγινε τρομερὰ ἐπικίνδυνος καὶ ἡ πρόκληση δυστυχημάτων εἶναι πολὺ πιθανή. Στὴν περίπτωση αὐτὴ ἀπὸ κάπου θὰ ἀναζητηθοῦν εὐθύνες, γιατὶ τὸ θέμα εἶναι ἐν γνώσει τῆς Νομαρχίας ἀπὸ τὶς ἐπανειλημμένες διαμαρτυρίες τῶν κατοίκων καὶ τῶν Προέδρων τῶν ἐνδιαφερομένων Κοινοτήτων.

Πιστεύουμε πὼς ὁ κ. Νομάρχης θὰ προβεῖ ἄμεσα στὶς ἀναγκαῖες ἐνέργειες γιὰ τὴν ἐξασφάλιση τῶν πιστώσεων πού ἀπαιτοῦνται γιὰ τὴν ἐκτέλεση τοῦ ἔργου καὶ εἴμαστε βέβαιοι ὅτι δὲν θὰ χρειαστεῖ νὰ ἐπανέλθουμε.

ΤΙΜΗΤΙΚΗ ΔΙΑΚΡΙΣΗ

Τὸ Εὐρωπαϊκὸ Κοινοβούλιο ξεχώρισε τὴν ἐφημερίδα μας —μοναδικὴ ἴσως στὴν Ἤπειρο ἀπ' τὸν περιοδικὸ τύπο— στέλνοντας τα κτιακὰ τὶ ἀνακοινώσεις του.

Ὕστερα ἀπ' αὐτὸ πληροφορῶ μὲ τοὺς ἀναγνῶστες μας ὅτι, εὐχαρίστως, θὰ δημοσιεύομε, κατὰ μῆνα, ὅ,τι ἐνδιαφέρει τὸν τόπο μας.

★

Ο ΞΕΝΩΝΑΣ ΤΗΣ ΛΑΪΣΤΑΣ

Ἀναγνῶστες μᾶς γράφουν ὅτι ὁ Ξενώνας τῆς Λάϊστας βρίσκεται σὲ κατάσταση πού πλησιάζει τὰ ὅρια τοῦ ἀπαράδεκτου «σαπίζουν τὰ σανίδια ἀπὸ τὰ νερά, οἱ τουαλέτες κατεστραμένες οἱ περισσότερες, οἱ πελάτες περιμένουν στὴ σειρὰ νὰ κάνουν τὴ χρήση τω»... «τὸ ὡραῖο κάποτε ξενοδοχεῖο τῆς Λάϊστας ἔχει ἐγκαταλειφθεῖ καὶ καταστρέφεται· καὶ ἡ κοινότητα σὰν ἰδιοκτήτης ἀδιαφορεῖ».

Τὸ ξαναγράφαμε: μήπως ἡ Νομαρχία ὀφείλει νὰ ἐνδιαφερθεῖ γιὰ νὰ σωθεῖ ἡ κοινοτικὴ περιουσία; Νομίζουμε πὼς εἶναι ἀπαραίτητο νὰ θυμήσει στὸν Πρόεδρο καὶ τοὺς Κοινοτ. Συμβούλους τὶς ὑποχρεώσεις τους.

Ἔφτασε τὸ καλοκαίρι

Ὅσο πλησιάζουμε στὸν μήνα τῶν διακοπῶν μας, τόσο φουντώνει μέσα μας ἡ ἀνυπομονησία καὶ πιέζουμε, τουλάχ·στον στὶς σκέψεις, τὸν χρόνο νὰ φθάσει ἐκεῖ ποὺ θ' ἀρχίσει γιὰ μᾶς ἡ ἀμεριμνησία, ἡ χαρὰ τῆς ξεγνοιασιάς.

Θὰ τὴν ἀπολαύσουμε κι ἐφέτος αὐτὴ τὴ χαρά;

Καὶ βέβαια. Τὰ προγράμματα λιτότητας, οἱ περικοπὲς στὸν οἰκογενειακὸ προϋπολογισμό, μπορεῖ νὰ μικραίνουν, ἀλλὰ δὲν καταργοῦν τὸ κονδύλι τῶν διακοπῶν.

Θὰ βρεθοῦμε πάλι στὰ χωριά μας, θ' ἀνεβοῦμε λίγο στὸ βουνό, θ' ἀναπνεύσουμε καθαρὸ ἀέρα, θὰ πιοῦμε κρύο τρεχούμενο νερό, μὲ μεγαλύτερη ἴσως ἐπιθυμία ἀπὸ πέρυσι.

Ἡ ἀκρίβεια, τὰ ἐρωτηματικὰ καὶ πάνω ἀπ' ὅλα ὁ «ψυχρός» χειμώνας τῆς πιὸ ἀνάποδης χρονιάς, πού γνώρισε ὁ κόσμος τὴν τελευταία εἰκοσαετία, ἀρκετὰ μᾶς βασάνισαν. Κιπρὸς γιὰ ξεγνοιασιὰ καὶ ξεκούραση στὰ ἀγαπημένα μας χωριά, στὸ Ζαγόρι, γιὰ νὰ ξαναμπιξουμε μὲ φίλους καὶ συγχωριανοὺς καὶ νὰ ξαναζήσουμε πάλι ἀναμνήσεις ἀπὸ τὰ χαρούμενα καὶ ξένοιαστα ἐκεῖνα χρόνια τοῦ καλοῦ παλιοῦ καιροῦ.

Ἀξίζει νὰ ξαναπλημμυρίσει τὸ Ζαγόρι ἀπὸ ζωή.

ΤΑΚΗΣ ΤΟΤΣΚΑΣ

ΤΟ ΒΗΜΑ ΤΩΝ ΑΝΑΓΝΩΣΤΩΝ • Ο Γ. ΝΤΑΒΕΛΗΣ

Κύριε Διευθυντά,

Στὸ φύλλο τοῦ μηνὸς Ἰουνίου ὁ κ. Κώστας Βλάχος γράφει γιὰ τὶς ληστεῖες στὸ Ζαγόρι καὶ συγκεκριμένα γιὰ τὸν λῃστὴ Γ. Ντάβελη πὼς μπῆκε στὸ Γρεβενήτι. Στὴ συνέχεια ὅμως ἀναφέρει ὅτι «Θεία δίκη τὸν ἀντάμειψε ὅπως τοῦ ἄξιζε» διότι νομίζει ὅτι σκοτώθηκε στὴν Ἀραχωβα ἀπὸ τὸν ὑπολοχαγὸ Μέγα.

Στὸ σημεῖο αὐτὸ γίνεται σύγχυσις διότι ὁ Γ. Ντάβελης πού ἔκαμε τὶς ληστεῖες στὸ Ζαγόρι ἀπεβίωσε στο Μακρυχώριον Λαρίσης κατὰ τὸ ἔτος 1923 εἰς ἡλικίαν 75 ἐτῶν ὅπως γράφει ὁ Ἀναστάσιος Εὐθυμίου εἰς τὴν Ἠπειρωτικὴν Ἑστίαν ἔτους 1963 (τεύχος 139 - 140 σελὶς 798).

Ὁ Εὐθυμίου ἐν συνεχείᾳ γράφει ὅτι ὁ Γ. Ντάβελης κατὰ τὸ ἔτος 1865 ἐσχημάτισε δική του συμμορία καὶ λόγω τῆς ἀφθάστου παληκαριάς ἐτιμήρε τὸ ἐπώνυμον Ντάβελης εἰς ἀνάμνησιν τοῦ κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν φονευθεντος εἰς Ζεμενόν ἀρχιλῃστάρχου τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος Λαζάρου Ντάβελη.

Ὁ κ. Κ. Λαζαρίδης ἔγραψε ὅτι ἡ τὸ χρυσάφι πούχε πάρει ἀπ' τὸ Ζαγόρι ἀγόρασε καὶ τσιφλίκι στὴ Θεσσαλία.

Εὐχαριστῶ γιὰ τὴν φιλοξενία.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΞΥΝΟΣ

ΤΟ ΒΗΜΑ ΤΩΝ ΑΝΑΓΝΩΣΤΩΝ • ΤΟ ΒΗΜΑ ΤΩΝ ΑΝΑΓΝΩΣΤΩΝ •

Τὰ Κατούμενα καὶ πάλι

Ὁ ἀγαπητός μου φίλος κ. Χ. Πέτσκος, ἔρχεται ν' ἀπαντήσει στὰ ὅσα δημοσίευσα στὸ **«Ζαγόρι μας»** τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1980 καὶ ἀπὸ τὰ ὁποῖα φαίνεται καθαρὰ πόσο ἀστήριχτα ἦταν τὰ ἐπιχειρήματα καὶ τὸ συμπεράσματά του πού ἀναφέρονταν στὴν ξεχασμένη διένεξη ἀνάμεσα στὴν Ἀρίστη καὶ τὸ Μεσοβούνι. Ἡ πρώτη μου σκέψη στὸ τελευταῖο τοῦτο δημοσίευμά τοῦ κ. Χ. Πέτσκου ἦταν νὰ μὴν ἀπαντήσω, πιστεύοντας, πὼς ὁ φιλόξενος χῶρος τοῦ **«Ζαγορίου μας»** ἔχει κάποια ὑπαρξη ἀποστολή καὶ ὄχι νὰ ξαναθυμίζει, χωρὶς λόγο, παλιὲς διαφορές, πού τὶς δημιούργησαν οἱ τότε συνθήκες.

Ἐπειδὴ ὅμως ὁ κ. Πέτσκος μιλάει γιὰ ὑποχρεώσεις τῶν παλιότερων πρὸς τοὺς νεώτερους, ὅτι δηλ. οἱ νεώτεροι πρέπει νὰ μαθαίνουν τὴν ἀλήθεια, θεωρῶ καθῆκον μου νὰ τοῦ ἀπαντήσω μὲ λίγα λόγια καὶ νὰ τὸν διαβεβαιώσω πὼς τὴν ἀλήθεια, καὶ μόνο αὐτή, προσπάθησα ὅσο μπορούσα, νὰ διδάξω στοὺς νεώτερους, ὅσο πικρὴ κι ἂν ἦταν.

Δὲ θὰ ἐπεκταθῶ γιὰ νὰ ἀνασκευάσω τὰ ὅσα γράφει. Περιορίζομαι μόνον σὲ τοῦτα:

1) Ὅτι οἱ 27649 γρόσια πού διέθεσεν ἡ Ἀρίστη γιὰ τὸ Σχολεῖο τοῦ Μεσοβουνιοῦ καὶ Ἀγ. Μηνᾶ, τ' ἀνέφερα ἐνδεικτικά. Μὲ αὐτά, δὲν ἐξαντλοῦνται οἱ προσφορὲς τῆς Ἀρίστης πρὸς τὸ Μεσοβοῦνι. Στὰ βιβλία τῆς ἐκκλησίας βρίσκει κανεὶς, χωρὶς κόπο, ἕνα πλήθος ἄλλων κοντυλιῶν. Ὁ κ. Χ. Πέτσκος, ἂς κάνει λίγη ὑπομονή. Σύντομα ὅλα αὐτὰ θὰ δημοσιευτοῦν, καὶ θὰ πάρει ἀπάντηση γιὰ κάθε ἀπορία του.

2) Ὅτι ὁ κ. Πέτσκος βρίσκει τρομερὸ γιατὶ ἡ Ἀρίστη δὲν εἶχε τὴν πρόνοια νὰ φκιάξει οἰκοτροφεῖο γιὰ τὰ παιδιὰ τοῦ Μεσοβουνιοῦ, πού φοιτοῦσαν στὸ Σχολαρχεῖο της! Ὁμως, πάρ' ὅλη τὴν ἐλλειψη αὐτή, ὅλα τὰ παιδιὰ προτιμοῦσαν τὴν Ἀρίστη κι ὄχι ἄλλα χωριὰ πού λειτουργοῦσαν ἀνάλογα Σχολαρχεῖα. Αὐτὸ δείχνει, πόσο στενοὶ ἦσαν οἱ δεσμοὶ μεταξὺ τῶν δύο χωριῶν τοὺς ὁποίους ἐσκεμμένα θέλει νὰ ἀγνοεῖ ὁ κ. Πέτσκος γιὰ νὰ στηρίξει τὶς ἀπόψεις του.

3) Ὅτι τὸ Μοναστήρι τῆς Σπηλαιώτισσας τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, ὅπως καὶ ὅλα τὰ μοναστήρια, εἶχε μιὰ ἀφορετικὴ ἀποστολὴ καὶ ἐθνικὴ ἀποστολὴ Συνεπῶς κάθε προσπάθεια ὁποιονδήποτε πού θὰ στρέφονταν ἐναντίον του θὰ ἦταν αὐτόφωρο ἀντεθνικὴ τὸ λιγότερο.

Κανεὶς δὲν ἰσχυρίζεται ὅτι οἱ μοναστηριακὲς περιουσίες ἐπρεπε νὰ μείνουν ὅπως τὸν καιρὸ τῆς Τουρκοκρατίας. Εἰδικὰ ὅμως γιὰ τὴ περίπτωση τῆς Σπηλαιώτισσας, ὁλόκληρη ἡ κτηματικὴ περιουσία τῆς προμηθεύτηκε ἀπὸ ἀγορές τῆς ἰδιας τῆς Μονῆς ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ ὄχι ἀπὸ δωρεὲς καὶ εἶχε κάθε δικαίωμα νὰ τὴν κρατήσει.

Τελειώνοντας, θὰ παρακαλοῦσα τὸν ἀγαπητό φίλο κ. Πέτσκο, ἀπὸ ἐνδιαφέρεται, τόσο ζωηρὰ γιὰ τὴν ἱστορικὴ πληροφόρηση τῶν νέων μας πεῖ:

Ἀπὸ πού καὶ πότε ἦρθαν οἱ πρῶτοι κάτοικοι τοῦ Μεσοβουνιοῦ, πότε ἦρθαν καὶ γιατὶ ἐγκαταστάθηκαν ἐκεῖ. Ἡ ἱστορία τοῦ Μεσοβουνιοῦ πού τὴν ἔγραψε Ἀριστινός, δὲν διαφέρει τίποτε ἀπ' αὐτά.

Νομίζω, πρῶτ' ἀπ' ὅλα αὐτὰ νὰ πρέπει νὰ πληροφορηθοῦν οἱ νεώτεροι, καὶ ὄχι ὅσα μὲ τόση ἐπιμονὴ προσπαθεῖ νὰ ξεθάψει, σὰ νὰ ζητᾶ μὲ τὰ γραφόμενά του ὁ συμπατριώτης πολυγραφότατος συγγραφέας, νὰ γράψει τὶς φιλικώτατες σχέσεις τῶν δύο χωριῶν.

Μιὰ τέτοια πληροφόρηση θὰ ἦταν χρήσιμη γιὰ τοὺς νέους, βασισμένη ὅμως σὲ γραφτὰ στοιχεῖα καὶ ὄχι σὲ λόγια πρόχειρα καὶ ἐξω ἀπὸ κάθε πραγματικότητα σὰν ἐκεῖνα πού γράφει σ' ἕνα κείμενό του ὁ ἀγαπητός κοντοχωριανός μου κ. Χ. Πέτσκος «Ὅτι ἡ Ἀριστοῦλα Ζαγόρη τὸ γε στὴ γειτόνισσά της τὴ Χρυσοῦλα Γαρίδη κ.λ.π.». Μὰ ἡ πρώτη, ὅπως ξέρουμε ὅλοι, ἔχει τὸ σπίτι της στὸ Πάνω μαχαλὰ καὶ ἡ δεύτερη στὸ Ἀϊ' Θανάση, πού εἶναι στὴν ἄλλη ἄκρη τοῦ χωριοῦ. Πού βρίσκεται γειτονιὰ ὁ ἀγαπητός μου φίλος δὲν ξέρω.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΑΡΛΗΣ

ΕΤΟΣ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΥ

Ἡ ἐφημερίδα μας,ἀντιπροσωπεύοντας τὸ Ζαγόρι, — μιὰ περιοχὴ πού οἱ κάτοικοί της διακρίθηκαν καὶ διακρίνονται καὶ στὶς πνευματικὲς ἐπιδόσεις, παίρνει μέρος —κατὰ τὶς δυνατότητές της— στὸ γιορτασμὸ τοῦ ἐτους Σικελιανοῦ δημοσιεύοντας ἕνα ἀπ' τὰ καλλίτερα ποιήματά του κατὰ θὰς καὶ εἰδικὸ ἄρθρο καὶ ποίημα συνεργατῶν της.

ΣΤ' ΟΣΙΟΥ ΛΟΥΚΑ ΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ

Στ' Ὅσιου Λουκᾶ τὸ μοναστήρι, ἀπ' ὅσες
γυναῖκες τοῦ Στειριοῦ συμμαζευτῆκαν
τὸν Ἐπιτάφιο νὰ στολίσουν, κι ὅσες
μοιρολογῆτρες ὥσμε τοῦ Μεγάλου
Σαββάτου τὸ ξημέρωμα ἀγρυπνῆσαν,
ποιὰ νὰ στοχάστη — ἔτσι γλυκὰ θρηνοῦσαν!
πῶς, κάτου ἀπ' τοὺς ἀνθοὺς, τ' ὁλόαχνο σμάλτο
τοῦ πεθαμένου τοῦ Ἄδωνη ἦταν σάρκα
ποὺ πόνεσε βαθιά;
Γιατὶ κι ὁ πόνος
στὰ ρόδα μέσα, κι ὁ Ἐπιτάφιος Θρῆνος,
κ' οἱ ἀναπνοὲς τῆς ἄνοιξης ποὺ μπαῖναν
ἀπ' τοῦ ναοῦ τὴ θύρα, ἀναφτερῶναν
τὸ νοῦ τους στῆς Ἀνάστασης τὸ θάμα,
καὶ τοῦ Χριστοῦ οἱ πληγὲς σὰν ἀνεμῶνες
τοὺς φάνταζαν στὰ χέρια καὶ στὰ πόδια,
τὶ πολλὰ τὸν σκεπάζανε λουλούδια
ποὺ ἔτσι τρανά, ἔτσι βαθιὰ εὐωδοῦσαν!

Ἀλλὰ τὸ βράδυ τὸ ἴδιο τοῦ Σαββάτου,
τὴν ὥρα π' ἀπ' τὴν Ἅγια Πόλη τὸ ἕνα
κερὶ ἐπροσάναψε ὅλα τ' ἄλλα ὤς κάτου,
κι ἀπ' τ' Ἅγιο Βῆμα σάμπως κύμα ἁπλώθη
τὸ φῶς ὥσμε τὴν ξώπορτα, ὅλοι κι ὅλες
ἀνατριχιάξαν π' ἄκουσαν στὴ μέση
ἀπ' τὰ «Χριστὸς Ἀνέστη» μιὰν αἰφνίδια
φωνὴ νὰ σκούξει: «Γιώργαινα, ὁ Βαγγέλης!»

Καὶ νὰ' ὁ λεβέντης τοῦ χωριοῦ, ὁ Βαγγέλης,
τῶν κοριτσιῶν τὸ λάμπασμα, ὁ Βαγγέλης
ποὺ τὸν λογιάζαν ὅλοι γιὰ χαμένο
στὸν πόλεμο καὶ στέκονταν ὁλόρτος
στῆς ἐκκλησιᾶς τὴ θύρα, μὲ ποδάρι
ξύλινο, καὶ δὲ διάβαινε τὴ θύρα
τῆς ἐκκλησιᾶς, τὶ τὸν κοιτάζαν ὅλοι
μὲ τὰ κεριὰ στὸ χέρι, τὸν κοιτάζαν,
τὸ χορευτὴ ποὺ τράνταζε τ' ἀλώνι
τοῦ Στειριοῦ, μιὰ στὴν ὄψη, μιὰ στὸ πόδι,
ποὺ ὡς νὰ τὸ κάρφωσε ἦταν στὸ κατώφλι
τῆς θύρας καὶ δὲν ἔμπαινε πιὸ μέσα!

Καὶ τότε — μάρτυράς μου νὰ 'ναι ὁ στίχος,
ὁ ἁπλὸς κι ἀληθινὸς ἐτοῦτος στίχος —
ἀπ' τὸ στασίδι ποὺ 'μουνα στημένος
ξαντίκρισα τὴ μάνα, ἀπ' τὸ κεφάλι
πετώντας τὸ μαντίλι, νὰ χιμήξει
σκυφτὴ καὶ ν' ἀγκαλιάσει τὸ ποδάρι,
τὸ ξύλινο ποδάρι τοῦ στρατιώτη,
— ἔτσι ὅπως τὸ εἶδα ὁ στίχος μου τὸ γράφει,
ὁ ἁπλὸς κι ἀληθινὸς ἐτοῦτος στίχος —,
καὶ νὰ σύρει ἀπ' τὰ βάθη τῆς καρδιᾶς της
ἕνα σκούξιμο: «Μάτια μου... Βαγγέλη!»

Κι ἀκόμα, — μάρτυράς μου νὰ 'ναι ὁ στίχος,
ὁ ἁπλὸς κι ἀληθινὸς ἐτοῦτος στίχος —,
ξοπίσωθέ της, ὅσες μαζευτῆκαν
ἀπὸ τὸ βράδυ τῆς Μεγάλης Πέφτης,
νανουριστά, θαμπὰ γιὰ νὰ θρηνήσουν
τὸν πεθαμένον Ἄδωνη, κρυμμένο
μὲς στὰ λουλούδια, τώρα νὰ ξεσπάσουν
μαζὶ τὴν ἀξεθύμαστη τοῦ τρόμου
κραυγὴ πού, ὡς στὸ στασίδι ποὺ κρατιόμουν,
ἕνας πέπλος μοῦ σκέπασε τὰ μάτια!...

ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΣ

(Ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο του)

Τοῦ Λεωνίδα Γ. Τσαούση

Τὸ 1981 ἀνακηρύχτηκε ἔτος Σικελιανοῦ καὶ τὸ γιορτάζουν ὅλα τὰ πνευματικὰ μας ἱδρύματα μ' «ἐπιφεφλῆς τὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν. Ἔτσι μποροῦμε νὰ ποῦμε πὼς φέτος γιορτάζομε, τριάντα χρόνια ὕστερα ἀπ' τὸ θάνατο τοῦ ποιητῆ, γιὰ νὰ τοῦ ἀποδώσομε τιμὴ καὶ δικαιοσύνη, πού τοῦ ἀρνηθήκαμε — τουλάχιστο ἐπίσημα—, ὄχι μόνο ὅσο ζοῦσε, ἀλλὰ καὶ γιὰ ἀρκετὰ μακρὺ χρονικὸ διάστημα μετὰ τὸ θάνατό του. Τριάντα χρόνια! Δὲν τὸ θυμηθήκαμε οὔτε στὰ πέντε οὔτε στὰ δέκα χρόνια γιὰ ἕνα ἀπλὸ φιλολογικὸ μνημόσυνο. Ἴσως ἄμως γιορτάζομε καὶ γιὰ κάτι ἄλλο: Γιὰ νὰ γνωρίσομε τὸ Σικελιανὸ στοὺς ἀνθρώπους μας· στὸ λαό μας. Κι αὐτὸ ἔχει σημασία.

Ὁ Ἄγγελος Σικελιανὸς γεννήθηκε στὴ Λευκάδα στὶς 15 Μαρτίου 1884. Ἦταν τὸ ἕβδομο παιδὶ τοῦ Ἰωάννη καὶ τῆς Χαρίκλειας Σικελιανοῦ, τὸ γένος Στεφανίτση. Ἀνατράφηκε σὲ μιὰ οἰκογένεια πού δὲν τῆς ἔλλειπε τίποτε ἀπὸ μόρφωση καὶ ὑλικὰ ἀγαθά. Ὁ πατέρας του γνώριζε καὶ δίδασκε δυὸ γλῶσσες: Γαλλικὰ καὶ Ἰταλικά. Ἡ μητέρα του ἦταν Ἀρβανίτισσα καὶ γλωσσομαθής. Τὸ σπίτι τους, ὅπως λέει ὁ ἴδιος ὁ ποιητής, «τὸ περιέβαλλε ἀτμόσφαιρα θρησκευτική...» καὶ μέσα του «ἡ ζωὴ καὶ ἡ πνοὴ τοῦ εἴκοσι ἕνα λειτουργοῦσε σὲ ἀκοίμητο μνημόσυνο...». Ἀκόμα ζοῦσε μέσα στὸ σπίτι τους μιὰ ἡλικιωμένη Βάγια πού τὸν «ντάντεφε» κι ἦταν γι' αὐτὸν ἡ προσωποποίηση τῶν θρύλων καὶ τῆς λαϊκῆς παράδοσης, χωρὶς βέβαια ἐκείνη νὰ τὸ ξέρει. Ὁ πατέρας του τοῦ δίδαξε τὸ χρέος τόσο, ποὺ ὁ ποιητής, στὶς δύσκολες ὧρες τοῦ, διερωτιέται: μ' ἀγωνία: «Πῶς θ' ἀντικρύσω τὸν πατέρα μου στὸν ἄλλο κόσμο;». Ἡ μάννα του εἶναι γι' αὐτὸν ἡ προσωποποίηση τῆς χάρης καὶ τῆς τρυφερότητας:

«Δὲ σὲ χαμογελάει ἡ γῆ, σὲ σὲ ἡ πατρίδα ἀκέρια».

Ἔξω ἀπ' τὸ σπίτι τους ἡ ὡραία φύση τοῦ νησιοῦ καὶ οἱ καλόκαρδοι, δυναμικοὶ κι ἐργατικοὶ κάτοικοί του τὸν συνδέουν μὲ τὰ πράγματα καὶ μὲ τὸ λαό του. Τὰ πράγματα —θὰ πεῖ ὁ ἴδιος— μπαίνουν μέσα του καὶ ἡ οὐσία τους ἀνεβαίνει ὡς τὸ νοῦ του, ὅπως τὸ χαλάζι στὸ φυτίλι τοῦ λυχναριοῦ.

«Παντοῦ λαὸς κι ἀνέσχηκα...». Ἡ «Νὰ συγκεράσω» ἐλόγιασα, μὲ μιὰ ὁδυλη ἀντρίκεια, καὶ τῆς Ἠπείρου τοὺς γιαλοὺς καὶ τοῦ Ἰονίου τοὺς ἄμμους».

Ἔτσι — ἀπ' τὴ Λευκάδα τοῦ — συνδέθηκε μ' ὁλόκληρη τὴν πατρίδα. Στὴ Λευκάδα τελείωσε τὸ Δημοτικὸ Σχολεῖο, τὸ Σχολαρχεῖο (τότε) καὶ τὸ Τετρατάξιο Γυμνάσιο καὶ, στὰ 1901, γράφτηκε φοιτητὴς στὴ Νομικὴ Σχολὴ τῆς Ἀθήνας. Δὲν παρακολούθησε ὅμως τακτικὰ μαθήματα, προτιμώντας ν' ἀφοσιωθεῖ στὰ γράμματα καὶ τὴν ποίηση.

Ὅπως ἦταν φυσικό, ὁ νεαρὸς ποιητής, δέχτηκε πολλὲς ἐπιδράσεις. Ἀλλά, στὸ ποιητικό του «Ὁ Ξένος», μᾶς δείχνει κάποια χαρακτηριστικὴ προτίμησή του:

«Κι ἔπειτα δεῖξε μου, ὦ Καλή, τὴν ἀγαπημένες στράτες, ἀπὸ ὁ Σολωμὸς συνήθαγε ν' ἀκολουθεῖ τὰ βράδια».

Ἡ «Καλὴ» ἦταν μιὰ κόρη ἀπ' τὴν Κέρκυρα, πού ρώτησε, ἀπ' τὴν πόρτα τοῦ κήπου της, τὸν ξένο ποιὸς εἶναι. Κι αὐτὸς τὴν παρακάλεσε νὰ κρατήσει τὸ φύλακα τοῦ περιβολιοῦ της γιὰ νὰ μπεῖ.

Ἔτσι ἐξηγεῖται, νομίζω, γιατὶ τὰ μεγάλα Σολωμικὰ θέματα: Ρυθμός, γλῶσσα, ποίηση, ἐλευθερία ἀφομοιώθηκαν ἀπ' τὸ Σικελιανὸ κι ἦταν οἱ ἀστείρευτες πηγές, πού ἀρδεύαν, πλούσια κι ἀδιάκοπα, τὸ νοῦ καὶ τὴν καρδιά του.

→

Τὰ τέσσερα ἀδέρφια τοῦ Σικελιανοῦ (δυὸ χάθηκαν σὲ μικρὴ ἡλικία) ἔγιναν ὅλα ἀξιόλογοι ἄνθρωποι.

Στὰ 1907 ὁ ποιητὴς κατέβηκε στὴν Αἴγυπτο, κοντὰ στὸν ἀδελφό του Μενέλαο ποὺ ἐργαζόταν ἐκεῖ ὡς Μηχανικὸς, καὶ πῆρε μέρος νὰ μιὰ ἐκδρομή, μ' Αἰγύπτιους καὶ Ἄγγλους, στὴν ἔρημο τῆς Λιβύης, ὅπου —οἱ ἐκδρομεῖς— ἔστηναν τὰ τσαντήρια τους κοντὰ σὲ κάποια ὅαση. Ἐκεῖ ὁ Σικελιανὸς —στὸ ξεχωριστό του τσαντήρι μ' ἕνα Ἀραπάκι γιὰ ὑπηρέτη— ἔγραψε, μέσα σὲ μιὰ ὁδοιμάδα, τὸν Ἀλαφροΐσκιωτο· τὸ πρῶτο μεγάλο ποιητικὸ του ἔργο, πού, ἴσως, τὸν ἐκφράζει περισσότερο ἀπ' ὅλα ὅσα ἔγραψε ἀργότερα.

Μὲ τὴ λέξη Ἀλαφροΐσκιωτος ὁ λαὸς μας ὑπονοεῖ τὸν ἄνθρωπο ποὺ βλέπει τὰ ἀόρατα (φαντάσματα - Νεράϊδες). Αὐτὸν ποὺ δὲν ἔχει καὶ μεγάλη σχέση μὲ τὴν πραγματικότητα· μὲ τὸ δυὸ καὶ δυὸ κάνουν τέσσερα. Ἢ μὲ τὸ ἀληθινό, ὅπως θἄλεγε ὁ Νίτσε ποὺ αὐτὸς τὸ θεωροῦσε τυραννικό. Καὶ γι' αὐτὸ καλοῦσε τοὺς ποιητὲς νὰ γίνουν ὅπως ἦταν ἄλλοτε: «Μάντεις ποὺ μᾶς λένε κάτι γι' αὐτὸ ποὺ μέλλει νὰ συμβεῖ... Κι ἀστρονόμοι τοῦ ἰδανικοῦ».

Τὸν Ἀλαφροΐσκιωτο ἐπικαλεῖται κι ὁ Σολωμὸς στοὺς Ἐλεύθερους Πολιορκημένους γιὰ νὰ πεῖ τὰ πέρα ἀπ' αὐτὰ ποὺ βλέπουν οἱ κοινοί θνητοί, κατὰ τὴ νύχτα τῆς ἐξόδου, στὴ δεύτερη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου:

«Ἀλαφροΐσκιωτε καλέ γιὰ πές μας, ἀπόψε τί 'δες.
Νύχτα γιομάτη θάματα, νύχτα νύχτα σπαρμένη μάγια»

Ὁ Ἀλαφροΐσκιωτος τοῦ Σικελιανοῦ ἀποτελεῖται ἀπὸ 2.293 στίχους, ποὺ ξεχύνονται σὰν κρουστάλλινο νερὸ ἀπὸ πλούσιο κεφαλόβρυσο κι εἶναι: χωρισμένοι σὲ ἑνότητες μὲ δικό της, ἡ κάθε μιά, τίτλο. Ἡ πρώτη ἑνότητα ἔχει τὸν τίτλο «Γυρισμός», γιατὶ ὁ Ἀλαφροΐσκιωτος (ποιητὴς) γυρίζει στὸ νησί του ἀπὸ μακρινὸ ταξίδι (μπορεῖ κι ἀπ' τὸν κάτω κόσμο) κι ἀπευθύνεται στὴν Ἀθηνᾶ:

Γιὰ σένα ἐγὼ ξανάζησα
κι ἔχω ἀπὸ σὲ τὸ ἀθάνατο
κορμί μου ξαναπλάσει.

Ἡ τελευτσία ἑνότητα ἔχει τὸν τίτλο «Ἡ Χρυσόρυδη» κι ὁ Ἀλαφροΐσκιωτος ἀναθυμᾶται, μπροστὰ στὴ Μοῖρα, πῶς τὴ γυναίκα ποὺ αὐτὴ ἔστειλε, τὴν κέρδισε μὲ μύθους! Ὁ Ἀλαφροΐσκιωτος ἀναγνωρίζει τὸν ἥλιο, τὴ θάλασσα, τὸν ἄνεμο, τὴν πατρίδα του καὶ τὸ λαό του:

Παντοῦ λαὸς κι ἀνέβηκε
ὅσο ἀνεβαίνει ἡ μέρα
γιὰ νὰ χαρῶ τὸ διάπλατο
τοῦ ἀπάνω κόσμου ἀγέρα.

Στὰ 1907 ὁ Σικελιανὸς παντρεύτηκε τὴν Ἀμερικανίδα Εὔα Πάλμερ (μὲ ἀμοιβαῖο ἔρωτα)· γυναίκα πλούσια, μὲ καλλιτεχνικὴ ἀγωγὴ —Θεατρικὴ καὶ μουσικὴ— κι ἀρχαιολάτρισσα. Κι ἀπέκτησε μαζὶ της ἕνα γιό, τὸ Γλαῦκο. Ἡ Εὔα τὸν βοήθησε ὑλικὰ καὶ πνευματικά, μὲ αὐτοθυσία, στὴν ὀργάνωση τῶν Δελφικῶν γιορτῶν στὰ 1927 καὶ 1930.

Τὸ δεύτερο ἔργο τοῦ Σικελιανοῦ —μετὰ τὸν Ἀλαφροΐσκιωτο— εἶναι: ὁ «Πρόλογος» (1915 - 1917) μὲ τὶς πέντε συνειδήσεις τοῦ ποιητῆ: Ἡ Συνείδηση τῆς γῆς μου, ἡ Συνείδηση τῆς φυλῆς μου, ἡ Συνείδηση τῆς γυναίκας, ἡ Συνείδηση τῆς πίστης καὶ ἡ Συνείδηση τῆς προσωπικῆς δημιουργίας.

Τὸ 1920 ἐκδόθηκαν ὁ «Στίχος» καὶ ἡ «Μήτηρ Θεοῦ». Τὸ 1922 τὸ «Πάσχα Ἑλλήνων». Τὸ 1940 - 41 τὸ «Ἀκριτικὰ» καὶ τὸ 1943 τὸ «Ἀντίδωρο».

Ἐκτὸς ἀπ' τὰ παραπάνω καθαρὰ ποιητικὰ ἔργα του ὁ Σικελιανὸς ἔγραψε καὶ τὶς τραγῳδίες: Διθύραμβος τοῦ Ρόδου (1932), ὁ Δαίδαλος στὴν Κρήτη (1943), Σιβυλλα (1944), ὁ Χριστὸς στὴ Ρώμη (1945) καὶ ὁ θάνατος τοῦ Διγενῆ (1949).

Στὴν κατοχὴ ὁ Σικελιανὸς πῆρε ἐνεργὸ μέρος στὴν ἀντίσταση τοῦ λαοῦ μας· μ' ὅλα τὰ μέσα. Καὶ κάποτε φανερά. Ὅπως τὴ μέρα τῆς κηδείας τοῦ Κωστῆ Παλαμᾶ (23-2-43) στὸ Α' Νεκροταφεῖο τῆς Ἀθήνας, ποὺ ἀπάγγειλε τὸ ἐπαναστατικὸ του ποίημα βροντοφωνάζοντας πώς: «Σ' αὐτὸ τὸ φέρετρο ἀκουμπάει ἡ Ἑλλάδα». Πρᾶγμα πού, αὐτόματα, ὁδήγησε τὸ συγκεντρωμένο πλῆθος νὰ ψάλει δακρυσμένο —μπροστὰ στὰ ἐκπληκτα μάτια τῶν κατακτητῶν καὶ κάτω ἀπ' τὶς κάνες τῶν πολυβόλων του— τὸν Ὕμνο τῆς Ἐλευθερίας: «Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψη...».

Στὸ νέο διχασμὸ μας καὶ στὸν ἐμφύλιο ὁ ποιητὴς κράτησε πεισματικά, δικό του στίγμα, κηρύχνοντας, ἐπίμονα κι ἀνυποχώρητα, τὴν ὁμόνοια· μὲ προσωποποίηση τῆς πατρίδας — μάννας νὰ μιλάει στὰ παιδιά της:

«Σώνει ἡ σφαγὴ ποὺ τὴ μάννα σφάζει». Καὶ μὲ τὸ μανιφέστο του: «Ἀδελφοί Ἕλληνες», ποὺ κυκλοφόρησε «..... κατὰ τὴν ὥρα που τὸ ποτήρι τῶν δοκιμασιῶν τοῦ Ἔθνους ἐπλημμύρισε καὶ ξεχειλίζει αἷμα ἀπὸ παντοῦ...». Αὐτὰ τὸν ἔφεραν σ' ἀντίθεση καὶ μὲ τὶς δυὸ μερίδες μας. Αὐτὴ ποὺ πολεμοῦσε στὰ βουνὰ νὰ ἐπιβάλει τὴν ἰδεολογία της καὶ τὴν ἄλλη ποὺ ἀγωνιζόταν ἀπ' τὶς πόλεις νὰ συντρίψει τὴν πρώτη. Κι αὐτὸ τὸ πλήρωσε ὁ Ἀλαφροΐσκωτος ποιητής· ὁ σύνθρονος τοῦ Σολωμοῦ καὶ τοῦ Παλαμᾶ στὴ συνείδησή μας. Δὲν ἔγινε δεκτὸς στὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν καὶ δὲν πῆρε τὸ βραβεῖο Νόμπελ ἀπ' τὴ Σουηδικὴ Ἀκαδημία, ὅπου προτάθηκε ἀπὸ ξένες διεθνεῖς προσωπικότητες. Ἔτσι, τὸ 1951, πέθανε πικραμένος σὲ κάποιο κρεββάτι τοῦ Νοσοκομείου «Παμμακάριστος» τῆς Ἀθήνας.

Ἀγνοημένος, σκόπιμα, ἀπ' τὸ (τότε) κράτος μας· ἀγνοημένος κι ἀπ' αὐτοὺς ποὺ τὸ κράτος ἰσχυοποίοῦσε ὅτι τοὺς ὑποστήριζε. Κάτι περισσότερο· ὅτι ἀνῆκε στὶς τάξεις τους καὶ στὶς γραμμές τους!

Στὸν Ἄγγελο Σικελιανό

Ἀγαπημένε τῶν Θεῶν, τῆς μούσας διαλεχτέ,
μοίρα γλυκειὰ σὲ ἄγγιξε μὲ μαγικὸ ραβδί,
σοῦδωκε χάρες Θεϊκὲς, ἀθάνατος νὰ μείνεις σὺ θυητέ
Τὴν Ἀπολλώνια ὀμορφιά, χάρη, καὶ δόξα καὶ τιμή.

★

Κάθε σου στίχος εἶσαι σύ, ὁλοζώντανος προβάλεις.
Δὲν πέθανες, ζεῖς δίπλα μας, κινεῖσαι ἀνάμεσά μας.
Πότε μὲ τρυφερὴ φωνὴ τὰ ἄστρα μᾶς διαβάζεις.
Πότε μᾶς δείχνεις ὀμορφιές, ποὺ χάνεται ἡ λαλιά μας.

★

Οἱ στῖχοι σου μιὰ ζωγραφιά, κλειοῦν ὀμορφιὰ κι' ἐλπίδα.
Τὴν φύση τὴν ἐλάτρεψες, μέθυσες ἀπ' ἀγάπη.
Παντοῦ ἔβλεπες Ἄνοιξη, παντοῦ χρυσηλιαχτίδα.
Πίστεψες στὸν παράδεισο, τὸν εἶχες τόσο ἀνάγκη.

★

Λεύτερος ἐγεννήθηκες, δὲν ἔσκυψες κεφάλι.
Πολλὲς φορὲς τριγύρω σου πόνος καὶ ἐρημιά.
Μὰ σὺ τῆς μούσας λατρευτέ, τραγούδαγες τὰ κάλλη
καὶ μὲ τὴ λύρα σου ἔπαιζες στὴ θεία ἀκρογιαλιά.

★

Τότ' ὅλα ζωντανεύανε, τὰ λούλουδα ἀνθοῦσαν,
κι' ἡ θάλασσα τραγούδαγε λόγια γλυκὰ ἀγάπης.
Γελοῦσαν χείλη ἀγέλαστα, κι' ὅλοι μαζὶ ρωτοῦσαν,
γιὰ τὸν ἀέρα λευτερίας ποὺ ἔφερνε ὁ μπάτης

★

Ποιητὴ - Προφήτη θέλησες, τὴ γῆ ὅλη μιὰ Πατρίδα.
Κεῖ στοὺς Δελφοὺς θυσίασες τὸν βιό σου καὶ τὰ χρόνια
Μήνυσες γιὰ τὴ δύναμη ποὺ δίνει ἡ ἐλπίδα,
σ' ἀγῶνα μᾶς ἐκάλεσες σὲ μαρμαρένια ἁλώνια.

★

Ξαφάνησες τὴ κόλαση, τὸν ξεπεσμό δέν εἶδες.
Τὴν εὐτυχία γύρεψες, στὴ Δελφικὴ ἰδέα
Ἥρωα λεύτερε, ποιητή, σκόρπισες γύρω ἐλπίδες,
Ἀγάπης, συναδέλφωσης, ὁ κόσμος μιὰ παρέα.

★

Ἀγαπημένε τῶν Θεῶν, τῆς μούσας διαλεχτέ.
Λάμπαν στὰ μάτια σου ὄμορφα, χρυσὰ ὅλα τριγύρω.
Στὴ δύναμη τοῦ πνεύματος πίστεψες ἐκλεκτέ,
Καὶ ράρωνες κάθε φθαρτό, ἀνάξιο, ἕνα γύρω.

ΠΑΥΛΙΝΑ ΒΛ. ΜΠΕΧΡΑΚΗ

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΒΑΡΖΩΚΑΣ ΚΩΣΤΑΣ
ΓΙΑΝΝΑΚΟΣ ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ
ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ ΚΩΣΤΑΣ
ΛΑΜΠΡΙΔΗΣ ΣΤΑΘΗΣ
ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ
ΤΖΙΟΒΑΣ ΦΡΙΞΟΣ
ΤΣΑΟΥΣΗΣ ΛΕΩΝΙΔΑΣ

ΕΚΔΟΤΗΣ - ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
ΚΙΜΩΝ ΑΘ. ΚΥΡΙΑΖΗΣ
Ἰωάννινα: Λόρδου Βύρωνος 21
Τηλ. (0651) 26.266 καὶ 28.088

Ὑπεύθυνη Διεκπαιραίωσης:
ΤΟΥΛΑ ΠΟΑΛΑ
Ὑπεύθυνος Τυπογραφείου:
ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΔΟΥΒΑΛΗΣ
Τυπογραφεῖο: Γ. Δούβαλη
Ε. Ἀποστόλου - Κ. Πασχάλη
28 Ὀκτωβρίου 41 - τηλ. 20.544

Τὸ ποσὸν τῆς ἐτήσιας συνδρομῆς προαιρετικό

ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ ΖΑΓΟΡΙΣΙΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

Κωνσταντῖνος Ράδος (1862-1931)

Πολυγραφότατος. Ἔχουν καταγραφεῖ στὸν Κατάλογο τῶν Συγγραφέων περιοχῆς Ζαγοριοῦ 37 τόμοι μὲ ἱστορικές, φιλολογικὲς καὶ λογοτεχνικὲς ἐργασίες του. Διακρίθηκε σὰν ἱστορικὸς μὰ καὶ ἡ ἐνασχόλησή του μὲ τὴ λογοτεχνία δὲ διάβηκε ἀπαρατήρητη. Εἶναι κατόρθωμα πού, πρὸς τὸ τέλος τῆς συγγραφικῆς δημιουργίας του, πέρασε ἀπὸ τὴν αὐστηρὴ καὶ ὁπωσδήποτε ἀπαλλαγμένη ἀπὸ γλαφυρότητες γλῶσσα τοῦ ἱστορικοῦ σὲ μιὰ ζωντανὴ καὶ χυμώδη δημοτικὴ ποὺ περιέχει θησαυρὸ ἀπὸ τὸ γλωσσάρι τῶν θαλασσινῶν. Ἂν ἔχει τὴν ὑπομονὴ ὁ ἀναγνώστης τοῦ διηγήματος ποὺ ἀκολουθεῖ θὰ μετρήσει σ' αὐτὸ ἀρκετὲς ἀσυνήθιστες λέξεις.

Ἡ καταγωγὴ του ἦταν ἀπὸ τὸ Τσεπέλοβο. Ἔζησε τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς ζωῆς του στὸν Πειραιά. Διετέλεσε ἀρχισυντάκτης τῆς ἐφημερίδας «Πατρὶς» ποὺ ἐκδίδονταν στὸ Βουκουρέστι. Ἀργότερα τὸν συναντοῦμε —κατὰ σειρὰ— Γραμματέα τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, Καθηγητὴ στὴ Ναυτικὴ Σχολὴ τῶν Δοκίμων, τῆς Ἱστορίας στὸ Παν)μιο τῶν Ἀθηνῶν μέχρι τὸ 1923. Ὑπῆρξε ἀπὸ τοὺς ἱδρυτὲς τῆς Ἑλληνικῆς Γεωγραφικῆς Ἑταιρείας καὶ Πρόεδρος τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος.

Ο ΠΙΛΟΤΟΣ ΤΟΥ ΔΑΡ — ΜΠΟΓΑΖ

Κατεβαίναμε ἀπ' τὴν Πόλη. Εἴχαμε περάσει τὰ μπουγάζια, τὴν Τένεδο καὶ τώρα βγαίναμε ἀπὸ τὸ κανάλι τῆς Χίου, πλώρη κατὰ τὸ Κουσάντασι. Ἤτανε μιὰ νύχτα μοναδική, τὸ μελτέμι εἶχε πέσει ἀπὸ νωρίς· ἡ θάλασσα ἤτανε λάδι· τὰ ἄστρα ἔλαμπαν σὰν μπριλάντια στὸν οὐρανό. Ἐπηγαίναμε μὲ δέκα μίλια· ὅτι ἐχρειάζετο. Ἡ «Ἀργώ» ἐπαράβγαινε μὲ τὸν καπετάνιο της, τὸν καπετὰν Χαραλάμπη μὲ τὸ ὑπογέλειο τὸ ἀρειμάνιο, τὸ ψαρό, μισὸ ἁλάτι καὶ μισὸ πιπέρι. Βαπόρι τοῦ Πάλμερ, εἶχε γεράσει στὴν Ἀγγλία πρὶν ἀκόμα ἔλθει στὰ νερά μας. Μὰ ἄς εἶναι καλὰ ἡ μπογιὰ τῆς Μουράμπιας ποὺ τὄκανε καινούργιο.

Ἤμαστε στὸ κάτω πόστο τοῦ κομαντάντε, ὁ δεύτερος κυβερνοῦσε ἀπάνω. Ἤτανε ἡ ὥρα ποὺ ὁ καπετὰν Χαραλάμπης τραβοῦσε τὸν ναργιλέ του. Ἤρθε μπρὸς αὐτὸς καὶ πίσω ὁ καμαρῶτος μὲ τὸν ναργιλέ, καὶ ξαπλώθηκε στὴ συνηθισμένη θέση του.

– Φέρε καὶ τὴ φωτιά. Ἔλα, ἔλα, γιὰ τὸ ὄνομα τῆς Παναγιᾶς! κουνήσου... Καὶ τὸν καφέ! ὅλα θὰ σᾶς τὰ λένε!

Μαζευτήκαμε τριγύρω του, ποιὸς στὸν πάγκο, ποιὸς σὲ σκαμνί, τυλιγμένοι καλὰ στὰ καπότα μας· μιὰ ψυχρίτσα σὲ τρυποῦσε ὡς τὸ κόκκαλο. Ἐπὶ ἕνα τέταρτο μιλιὰ· δὲν ἄκουγες παρὰ τὸ γουργουρητὸ τοῦ ναργιλέ. Χωρὶς αὐτὸ τὸ προοίμιο ὁ καπετὰν Χαραλάμπης δὲν ἄρχιζε ποτὲ τὸ διηγημά του. Ὅταν εἴχαμε μπουνάτσες, μᾶς ἔλεγε κάθε βράδυ σχεδὸν ἀπὸ ἕνα. Ἤτανε πάντοτε μιὰ ἱστορία τῆς Ἐπανάστασης. Ὄχι ὅτι τὰ εἶχε ἰδεῖ διότι εἶχε γεννηθεῖ τὸ τριανταένα. Ἀλλὰ τὰ εἶχε ἀκούσει ἀπὸ τὸν πατέρα του, τὸν καπετὰν Κίρκο Σαῆ. Ὁ Κίρκος Σαῆς ἢ Γκαῖβός, μ' ἕνα μάτι, πούβλεπε περισσότερο ἀπὸ δυό, ὀνομαστός, ἐστάθη ἐπιστάτης τῶν καραβιῶν τοῦ Ἀλῆ - Πασᾶ, ποὺ εἶχε στὴ Σκάλα τῶν Σαλώνων, ὁ Τεπελενλῆς, κοντός, τοσοδούλης, αὐτὸς καὶ τὸ μακρὺ γιαταγάνι ποὺ εἶχε στὸ σελάχι του, σχηματίζανε ἕνα σταυρο. Ἤτανε ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος στὴ Σκάλα τῶν Σαλώνων καὶ στὸν Ἔπαχτο. Στὸν πόλεμο κυβερνοῦσε ἕνα μίστικο. Ἔκανε δέκα μάχες, ἔχασε τὸ χέρι του ἀπὸ σμιδράλι, ἐπῆρε τὸ ἀριστεῖο τοῦ Ἀγῶνος καὶ σύνταξη ἑξήντα δραχμές, καὶ τραβήχτηκε στὸ Γαλαξείδι. Ἤτανε ἡ ζωντανὴ ἱστορία τῆς Ἐπανάστασης. «Πότε ἔκαψε, καπετὰν Γιάννη, ὁ Κανάρης τὸν Καραλῆ; — Ἔξι Ἰουνίου 1822». — «Πότε ὁ Ἰσμαὴλ Γιμπραλτὰρ πῆρε τὴν Κάσο; — Στὰ 24».

Ἀπ' αὐτὸν λοιπὸν τὰ εἶχε μάθει ὁ γιός του, ὁ καπετὰν Χαραλάμπης, χιλιάδες λεπτομέρειες καὶ χιλιάδες ἀνέκδοτα, μόνη κληρονομιὰ ἀπ' τὸν πατέρα του, τὰ ἔλεγε καὶ τὰ ξανάλεγει τὰ ἐκλωθογύριζε αἰωνίως στὸ κεφάλι του. Εἶχαν γίνει τόσο πολὺ δικά του, ὥστε ἐνόμιζε κι ὁ ἴδιος ὅτι τὰ εἶδε, ὅτι ἦτο παρὼν καὶ αὐτὴν τὴν ἐντύπωση σοῦ ἔκανε. Δὲν ἦταν ψέματα, δὲν ἦταν παραμύθια.

* * *

Εἰμεθα τώρα καταμεσῆς στὸν ἀπέραντο κόλπο τῆς Σκάλας - Νόβας, πάντα πλώρη στὸ Κουσάντασι. Ἀριστερὰ ὁ κάβο - Κόρακας, δεξιὰ ἡ Ἰκαρία καὶ ἡ Σάμος καὶ ἀνάμεσα νησιοῦ καὶ στεριᾶς ἀρχίζει νὰ ξεχωρίζει ἡ μπούκα τοῦ Δάρ - Μπουγάζ. Τὸ φανάρι, ποδναι ἀπ' ἔξω ἀπ' τὸ Πόρτο - Βαθύ, φέγγει πιὰ καλά.

— Τὸ φανάρι τοῦ Κότσικα! λέει ὁ καπετὰν Χαραλάμπης καὶ ἐτράβηξε δυνατὰ καὶ γλήγορα - γλήγορα καὶ πολλὲς φορὲς τὸν ναργιλέ του. Ἡ διήγηση ἐπλησίαζε:

— Γιὰ σᾶς τὸ φανάρι τοῦ Κότσικα —εἶπε— εἶναι ἕνα φανάρι τῆς Παραπόλας καὶ ὁ Κότσικας ἕνας κάβος ὅπως ὁ κάβος Σηρόφης καὶ ὁ κάβο - Πάπας. Γιὰ μένα ὅμως εἶναι διαφορετικός, εἶναι ὁλόκληρη ἱστορία. Δὲ θὰ μπορέσω ποτὲ νὰ ξεχάσω τὸν Νικόλα τὸν Φραγγιὸ ἀπ' τὸ Κουσάντασι καὶ τὴ φρεγάδα τοῦ Πατρονάμπεη, ποὺ βούλιαξε μπροστὰ στὸν Κότσικα, χωρὶς τὸ Φραγγιό, μιὰ βραδιὰ τοῦ 24. Σάμος καὶ ἑλληνικὸς στόλος πέφταν στὰ χέρια τοῦ Καπουδὰν - πασᾶ. Καπτὰν Νικόλας! Ἤτανε Κουσαντασιανός. Μικρό, ἡ φτώχια τὸν ἔκανε νὰ πάει μεροκαματιάρης μέσα βαθιὰ στὴν Ἀνατολή, ἴσα μὲ τὸ Ἀφιὸν Καρᾶ - Χισάρ, φαντάσου! Γύρισε μὲ κάτι παραδάκια, πῆρε βάρκα, πῆρε γυναίκα καὶ ἔχτισε τὴν καλύβα του στὸ γιαλό, κοντὰ στοὺς ψαράδες, στὸ Ἀσλὰν Μπουρνού, ὄχι μακριὰ ἀπ' τὸ Κουσάντασι. Ψαρὰς καὶ αὐτὸς στὴν ἀρχή. Μέ τὴν ψαρικὴ ὅμως δὲν ἔκανε μεγάλα πράματα, ἀλλὰ τοῦ χρησίμεψε νὰ μάθει ὅλα τὰ νερά, ὅλες τὶς ξέρες, ὅλες τὶς κακοτοπιές, τὰ ρέματα ἀπὸ τὸν Τσεσμὲ γύρω - γύρω, ὅς τοὺς Φούρνους, καὶ μέσα στὸ Δάρ - Μπογάζ, ὅς κάτω στὸ Μπουδρούμι· σιγὰ - σιγά, δὲν περνοῦσε ξένο καράβι χωρὶς νὰ πάρει πιλότο τὸν καπετὰν Νικόλα· γιατὶ ἦταν καὶ γλυκομίλητος, δὲν ἦταν ἀγρίμι σὰν τοὺς ἄλλους. Ἔτσι λοιπὸν ὁ Φραγγιὸς ἔκανε τὴ δουλιά του, ἔχτισε σπίτι, καὶ στὴν καλύβα, ποὺ τῆς ἔβαζε ὁ ἄμμος τὰ παράθυρα, ἔβαλε τὸν ὑποταχτικό του τὸν Γιώργη. Κι' ὅλα πῆγαιναν μπροστά. Ὁ ναύαρχος ὁ Φραντσέζος δὲν ἔβγαινε ἀπ' τὴ Σμύρνη χωρὶς νὰ ζητάει τὸν καπετὰν Νικόλα. Καὶ τὸ «καραβάνι τῆς ἀνατολῆς» ποὺ ἐρχότανε δυὸ φορὲς τὸ χρόνο ἀπ' τὴ Μαρσίλλια στὴ Σκάλα - Νόβα, τὸν Φραγγιὸ ζήτανε γιὰ κάπο - πιλότο. Καὶ δούλευε, δούλευε ὁ Νικόλας γιατ' εἶχε δυὸ ἀγόρια καὶ δυὸ κορίτσια νὰ ἀναστήσει, καὶ τὸ χειμώνα ποὺ χαλοῦσαν οἱ καιροί, βγαίναν οἱ φοῦστες, οἱ γαλιῶτες κ' οἱ ταρτάνες μὲ τοὺς κουρσάρους καὶ λιγόστευαν οἱ δουλιές. Στὸ σπίτι τοῦ ὅλοι δουλεύανε, μικροί - μεγάλοι, πλέκανε δίχτια, κιούρκους, καλάθια, καὶ πουλοῦσαν στὸ Κουσάντασι, στὰ Σώκια καὶ στὴ Σάμο ἀκόμη μέσα, στὸ Τηγάνι. Ὅλα λοιπὸν πήγαιναν καλά. Καὶ ὅμως ἡ κυρὰ Ρήνα ἡ γυναίκα τοῦ μουρμούριζε πάντα λιγάκι. Δὲν ἦταν κουτὴ ἡ κυρὰ Ρήνα μὲ τὸ καλεμκέρι καὶ τὸ γαρούφαλο στ' ἀφτί, πάντα ἀνασκουμπωμένη, ποὺ δὲν καθότανε ποτὲ ἥσυχη σαματᾶ νάχε τὸ καρφί. Ὅταν ὁ καπετὰν Νικόλας ἐγύριζε ἀπ' τὸ Τηγάνι, ἀπ' τὸ Βαθύ, ἀπ' τὸ Καρλόβασι, καὶ τώρα κάμποσο καιρὸ ὅλο στὴ Σάμο βρισκότανε ἦταν σὰν διαφορετικός, ξαναμμένος. Ἡ κυρὰ Ρήνα τὸν κοίταζε προσεκτικὰ μὲ τὰ δυὸ μεγάλα της μαῦρα μάτια καὶ ἄρχιζε νὰ γίνεται μελαγχολική. Δὲν τῆς ἄρεσε. Ὁ φρόνιμος καπετὰν Νικόλας ἄρχιζε νὰ περπατάει σειώντας καὶ λυγώντας. Κρέμασε ἕνα ἀση-

→

μοκραπνισμένο χαντζάρι. Ἡ κυρὰ Ρήνα ἔκανε τὸ σταυρό της. Σιγά - σιγά ξεσκεπάστηκε περισσότερο. Ἄρχισε νὰ βγάνει λόγο στὰ παιδιά του καὶ τὸν ὑποταχτικό του τον Γιώργη, ποὺ τὸν κοίταζε μὲς στὸ στόμα. «Ραγιάς, ἔλεγε, τι θὰ πεῖ ραγιά; Ραγιὰς δὲ θὰ πεῖ τίποτε. Μὴ σ' ἀκούσω, μωρὲ Γιώργη, καὶ πεῖς πιὰ ραγιὰς γιατὶ θὰ σοῦ φέρω μὲ τὴ ματσούκα στὸ κεφάλι. Ἕλληνας νὰ λές! καταλαβαίνεις. Εἶσαι ἕλληνας! Εἶμαστε ἕλληνες!»

Ἔπειτα τραβοῦσε ἀπ' τὸν κόρφο του κάτι τυπωμένα χαρτιὰ καὶ μὲ μεγάλη δυσκολία, ἀλλὰ καὶ ἐπιμονή, ἐσυλλάβιζε:

«Κεραυνόλαμπον σπαθὶ μου τρομερὰν κροτεῖ σφαγὴν
Θέλλαν τὸ καρυοφίλι, πνέει φρίκην καὶ φυγήν».

Κι ἔπειτα τὸ μάθαινε καὶ στὰ παιδιά. Τὴν κυρὰ Ρήνα τὴν ἔπιασε τρομάρα:

— Τὶ εἶναι αὐτά, χριστιανὲ μου! τρελάθηκες στὰ γεροντάματα; Θέλεις νἄρθουν τὰ Ζεϊμπέκια νὰ μᾶς σφάξουν;

Ὁ Κακπτὰν Νικόλας ἐθύμωνε.

— Τὸ μυαλὸ σου καὶ μιὰ λύρα καὶ τοῦ μπογιατζῆ ὁ κόπανος. Δὲν κοπιάζουνε ἀπὸ δῶθε τὰ Ζεϊμπέκια! Αὔριο θ' ἀκούσεις τὸ σαμιώτικο σπαθί! Καὶ τοῦτα ποὺ σᾶς διαβάζω εἶν' ἄγια πράματα. Τὰ τραγούδια τοῦ κυρίου Κλεάνθη, τοῦ ποιητῆ τῆς Σάμου. Ποῦ ξέρεις ἐσὺ τὶ σοῦ γίνεται!

Καὶ δὸς του ὁλοένα στὴ Σάμο, νὰ τρέχει μὲ τὰ παιδιὰ τοῦ Σχολείου ἀπὸ πίσω ἀπὸ τὸν Κλεάνθη.

Σὲ λίγες μέρες πραγματικῶς ἦρθε στὴ Σάμο ὁ Λυκοῦργος ὁ Λογοθέτης, ὁ Λαχανᾶς ὕψωσε τὴ σημαία τῆς ἐλευθερίας, ἔφτιαξαν στρατό, ὀχυρώσανε τὸ μέρος καὶ ἔπειτα ἐβγῆκαν στὴ στεριὰ καὶ ἀνέβηκαν στὸ βουνὸ τῆς Μυκάλης, πῆγαν ὥς τὰ Σώκια σφάζοντας τούρκους, καὶ κάνοντας πλιάτσικο. Δὲν ἔμεινε τέντζερες, ἀλέτρι, βόϊδι, ἀρνί, ποὺ νὰ μὴν πάει στὴ Σάμο καὶ φωτιὰ στὴ φωτιά! Οἱ τούρκοι πρόγγιξαν πέρα καὶ φεύγανε σὰν τὰ γίδια κατὰ τὸ Ἀγιά - Σουλούκ. Τότε πλέον ὁ καπτὰν Νικόλας πῆγε νὰ τρελαθεῖ. Πήδαγε ὥς ἐκεῖ πάνω καὶ φώναζε: «Τσάπ! τσάπ! τσάπ! πᾶνε στὴν κόκκινη μηλιά!». Ἤθελε νὰ τρέξει μαζί. Ἡ κυρὰ Ρήνη τὸν ἔκλεισε μέσα:

— Βρὲ ἀναθεματισμένε, σκύλε, ποὺ θὰ πᾶς νὰ χάσεις τὴ ζωή σου! Δὲ λυπᾶσαι τὰ παιδιά! θὰ μοῦ **τρέξεις τώρα** μαζὶ μὲ τοὺς σαμιῶτες τοὺς σπαντίδους!

Γιὰ νὰ ξεθυμάνει καὶ νὰ ξεντροπιασθεῖ στὸν Κύριο Κλεάνθη καὶ τοὺς Σαμιῶτες ὁ Φραγγιός, πάει στὸ γιαλό, μπαίνει στὸ καΐκι του τὴν «Ἀλεπού» καὶ πηγαίνει **καὶ ἁρπάζει** τὴ νύχτα ἕνα κανόνι τούρκικο ἀπὸ τὴ ντάπια στῆς Καναπίτσας τῆς Ἀσίας τὸ μέρος —οἱ τοπτσίδες ροχαλίζανε στὰ καλύβια τους— καὶ τὸ πάει στὸ Τηγάνι τῆς Σάμου ποὺ ἔχτιζαν τὸ φρούριο τοῦ Λυκούργου. Ἀργότερα ὅταν ἦλθαν τὰ Ὑδραϊκά, Σπετσιώτικα καὶ Ψαριανὰ καράβια, εἶχε καινούριους ἐνθουσιασμούς. Παίρνει τὸ βόϊδι του τὸ «Μελιό», ποὺ τόχε μανάρι, καὶ μὲ τὰ παιδιὰ μαζὶ καὶ μὲ τὸ Γιώργη, σπρωξιές, κλωτσιές, τράβα τὴν οὐρὰ τὸ ρίχνουν μὲς στὸ καΐκι. Τὸ στέλνει στὸ ναύαρχο Σαχτούρη μὲ τὸ ἑξῆς γράμμα:

Ἐξοχότατε ναύαρχε καπτὰν Γιωργάκι.

Σὲ προσκυνό, μὲ τὸ παρὸν λαβένεις κὲ τὸ βόδι νὰ τὸ φάνε ἡ ἀνθρῶποι τῆς φλότας ἰς ἰγίαν τῆς Πατρίδας καὶ νίκας κατὰ βαρβάρων δωρούμενος.

Ὁ κάπο - πιλότος
καπτὰν Νικόλας Φραγγιός,
Κουσαντασιανός.

Ἡ κακομοίρα ἡ κυρὰ Ρήνη ἐξακολουθοῦσε νὰ φωνάζει.

— Αὐτὰ θὰ μᾶς φέρουνε τὰ ταγκαλάκια καὶ τὰ ζεϊμπέκια νὰ μᾶς σφάξουν μὲς στὰ σπίτια μας, ὡς καθὼς στὴ Χιό, τά. Τὰ πράγματα δυσκόλεψαν. Οἱ σαμιῶτες ὑποχωρήσανε στὸ νησί τους. Τὰ τούρκικα στρατεύματα ἄρχισαν νὰ ἔρχονται μυρμήγκια ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη, ὁ Ἐλὲζ Ὀγλοὺς ἐγύρισε στὰ Σώκια. Ἡ Τουρκία ἤθελε νὰ πιάσει τὴ Σάμο, νὰ χαλάσει τὰ σχέδια τοῦ Λυκούργου. Ὁ καπτὰν Φραγγιὸς συλλογιζότανε: «Νὰ μποροῦσα νὰ πούλαγα τὸ σπίτι, νὰ πέρναγα τὴ φαμίλιά στὴ Σάμο καὶ νὰ πήγαινα μὲ τὰ πολεμικά;» Νὰ φύγουν, ἦταν σύμφωνη καὶ ἡ κυρὰ Ρήνη. Ἀλλὰ ποιὸς ἀγοράζε τώρα; Φόβος καὶ τρόμος κρατοῦσε ὅλη τὴν κόστα, πέρα καὶ πέρα, ἀπὸ τὸ Ἀϊβαλὶ ὡς τὸ Μπουδρούμι. Τέλος πάντων τὸ ἔδοσε. Σ' ἕνα τοῦρκο, γιὰ ἕνα κομμάτι ψωμί. Ἤταν καιρός. Οἱ ζεϊμπέκοι καὶ οἱ μπασιμπουζοῦκοι ἦσαν πιὰ κοντά. Οἱ φωτιὲς τους ἐφαίνοντο ἐπάνω στὶς ραχοῦλες αὐτοῦ θάτανε στὸ γιαλό. Ρίξανε ὅ,τι εἶχαν καὶ δὲν εἶχαν, ροῦχα κρεβάτια, σογάδες, τενζερέδες, κότες, τὴ γίδα, δίχτια, κοφίνια, τοὺς βασιλικοὺς καὶ τὶς γαρουφαλιές, μέσα στὸ καΐκι καὶ κάνανε πανιά. Ἡ κυρὰ Ρήνη ἔλεγε:

— Πᾶμε στὰ Βουρλιά, πᾶμε στὶς Φῶκες, πᾶμε στ' Ἀλατσατα· μὰ ὄχι στὴ Σάμο, μέσα στὴ φωτιὰ νὰ κλειστοῦμε σὰν τὰ ποντίκια. Νά! αὔριο θὰ τὴν πάρουν κι αὐτὴν οἱ τοῦρκοι, τὶ νομίζεις.

— Κατάπιε λοιπὸν τὴ γλώσσα σου, γυναίκα, ποὺ θὰ μοῦ πεῖς πὼς θὰ πάρουν τὴ Σάμο! Νά, ἀπὸ δῶ θὰ τὴν πάρουν! ἔλεγε ὁ Φραγγιὸς καὶ χτυποῦσε τὸν ζερβὸν ἄγκωνά του μὲ τὴν παλάμη τοῦ δεξιοῦ του χεριοῦ. Ἔβαλε πλώρη κατὰ τὸ Βαθὺ τῆς Σάμου. Ὁ ἄνεμος λεπτὸς καὶ καθαρός. Ὅλο τὸ ἀπομεσήμερο ἀρμένιζαν. Τὸ μεγάλο κόκκινο πανὶ τοῦ καπετὰν Νικόλα εἶχε γίνει σὰν μπαλόνι. Ἀλλὰ ὁ πονέντες δὲν τοὺς ἄφηνε καὶ πήγαιναν ὅλο βόλτες. Τὸ Δάρ - Μπογάζ, ἔδειχνε ρέμα δυνατό. Οἱ γουαρδακόστες τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου, ποὺ σὲ περίσταση θὰ γλυτώνανε τὸν καπτὰν Νικόλα, δὲν μποροῦσαν νὰ περάσουν ἀπάνω. Κι ὅλο ἕνα ἐβράδιασμα βαρὴ σκέψη, φούντωσε μέσα του ἡ

● ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟ

ΤΙΜΗΤΙΚΗ ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΓΙΑ ΤΟ ΣΥΜΠΑΤΡΙΩΤΗ ΓΙΑΝΝΗ ΣΑΡΑΛ

Στὰ ψιλὰ γράμματα Ἀθηναϊκῶν ἐφημερίδων τῆς 30ης Μαΐου διαβάσαμε τὴν παρακάτω εἴδηση:

«Μὲ πρωτοβουλία ὁμάδος ἀποφοίτων τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς Ἰωαννίνων ποὺ διαμένουν στὴν Ἀθήνα καὶ ἦταν κατὰ τὸ σχολικὸ ἔτος 1939—1940 στὴν Α΄ τάξη διοργανώθηκε συνεστίαση σὲ ἀθηναϊκὸ ξενοδοχεῖο. Ἡ συγκέντρωση εἶχε σὰν ἀποπό νὰ τιμήσει τὸν τότε φιλόλογο καθηγητὴ τῆς τάξεως κ. Γιάννη Σπραλῆ, ἀλλὰ ἔδωσε καὶ τὴν εὐκαιρία νὰ ξανασυναντηθοῦν οἱ παλαιοὶ συμμαθητές καὶ νὰ θυμηθοῦν τὴν ὡραία παλιὰ ἐποχή».

Ἀπὸ δημοσιογραφικὴ περιέργεια φροντίσαμε νὰ μάθουμε περισσότερες λεπτομέρειες γιὰ τὴν παραπάνω πραγματικὰ συγκινητικὴ ἐκδήλωση, ἀλλὰ προτοῦ τὶς μεταφέρουμε στοὺς ἀναγνώστες τοῦ «Ζαγοριοῦ» θὰ θέλαμε νὰ πουμε κι ἐμεῖς δύο λόγια γιὰ τὰ ἀλησμόνητα καὶ ἀνέμελα ἐκεῖνα σχολικὰ χρόνια στὴ «γεραρὰ Ζωσιμαία Σχολή»

Ἀλλὰ τί νὰ πρωτοθυμηθεῖ κανεις! Τοὺς σοφοὺς, τοὺ γεμάτους ἀφοσίωση στὸ παιδὶ καὶ στὸ βιβλίο Καθηγητὲς μὲ τὸ αὐστηρὸ ἤθος καὶ τὴ δίκαιη κρίση; Ἡ τοὺς μαθητὲς μὲ τὴν ὑψηλὴ ἐπίδοση στὰ σχολικὰ γράμματα, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀγνοὺς προβληματισμοὺς καὶ τὶς εὐαισθησίες ἐπάνω στὰ πνευματικὰ θέματα ἀλλὰ καὶ στὴν τοπικὴ ἐπικαιρότητα καὶ τὴν καθημερινὴ ζωή; Τοὺς ἀλησμόνητους γυμνασιάρχες μὲ τὴ βιβλικὴ μορφὴ ἢ τοὺς καθηγητὲς -σύμβούλους καὶ ὁδηγοὺς τῶν παιδιῶν νὰ ὀργανώνουν, ὅπως ὁ συμπατριώτης μας Γιάννης Σαραλῆς, ἀπογεύματα ἐλευθέρων συζητήσεων κάθε Τρίτη πότε γιὰ νὰ ἀναλυθοῦν θέματα ἔργα καὶ κλασικὰ ἀριστουργήματα καὶ πότε νὰ κριτικαριαθεῖ ἡ ἐργασία τῶν σχολικῶν ἐκθέσεων;

Αὐτὰ καὶ ἄλλα πολλὰ θυμήθηκε γεμάτοι συγκίνηση οἱ συμπατριῶτες μας ὡριμοι ἐπιστήμονες ἐπιτυχημένοι καὶ ὁλοκληρωμένοι πιὰ ἄνθρωποι ποὺ συγκεντρώθηκαν στὸ Ξενοδοχεῖο «Πάρκ» γιὰ νὰ τιμήσουν τὸ συμπατριώτη μας Γιάννη Σαραλῆ.

Ἀνάμεσά τους οἱ Ζαγορίσιοι τ Ἀποστολίδης, ὁ μεγάλος βιολιστής, ὁπὼς τὸν εἴπαν, τοῦ βασιλικοῦ χώρου, Σταύρος Ἰωαννίδης Διευθύνων Σύμβουλος τῆς μεγάλης Τεχνικῆς Ἑταιρείας Ε.Τ.Κ.Α., Ἀρ. Σάρκας διακεκριμένος γιατρός κ. Πέτρος Δασκαλόπουλος, στέλεχος τοῦ Ο.Τ.Ε. καθὼς καὶ οἱ Γιανναῖοι καὶ Ἠπειρῶτες Ν. Ἀργιάννης, δικηγόρος, Β. Καμενόπουλος, στέλεχος τῆς Δ.Ε.Η., Ἀλ. Μακρῆς, ἐμπορος, Θ. Μπενέκος, Γεν. Δ)ντῆς τοῦ Υπουργείου Συγκοινωνιῶν,, Ι. Παπαθεοδώρου, Ι εν. Ἐπιθεωρητὴς Μ.Ε. Γ. Ξάνθης, δικηγόρος, Γ. Νούτσος γιατρός, Μ. Παντελής, γιατρὸς κ. Κόρδας τῶν ΕΛΤΑ, Χρ. Μπάης Πολιτικὸς Μηχανικός, Κ. Ρώσσης γιατρός, Γ. Τσόγκας, ἀξιωματικὸς Στεφ. Τσουκανέλης, ἐμπορος, Ε. Σωτηριάδης Γ. Παπαδόπουλος, Δ. Χαρίσης, Χρ. Ρώσσης, Α. Γκίκας, Βαής, Γ. Μούκας, Κ. Λέλος καὶ ἄλλοι.

Ἀνάμεσά τους κι ὁ παλαίμαχος γυμνασιάρχης κ. Σωτήρης Χουλιάρας

Ο ΕΘΝΙΚΟΣ ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΡΑΔΟΣ

καὶ τὸ σπίτι του στὸ Τσεπέλοβο

Ὁ Κωνσταντίνος Ράδος, ὁ μεγάλος Τσεπελοβίτης Ἐθνικὸς ἀγωνιστὴς καὶ πρώτος, τὸ ξαναλέω, πρὸ τοῦ ἐμπνευστὴς τῆς ἰδέας τῆς ἱδρύσεως τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας, ἐξακολουθεῖ, δυστυχῶς ἀκόμα ἐπίσημα, νὰ εἶναι «λησμονημένος».

Κι ἐνῶ παραδέχονται πολλοὶ ἐρευνητὰι καὶ συγγραφεῖς, καὶ ἀποδείχνουν ἀτράντακτα, μὲ τὶς ἐρευνές των καὶ τὶς συγγραφές των, τὴ μεγάλη του αὐτὴ ἰδιότητα, ὅμως ἐπίσημα, τὸ ἐπίσημο δηλαδὴ κράτος, δὲν τὸν ἐχει ἀναγνωρίσει ἀκόμα σὰν τέτοιο!

Πολλοὶ ἔγραψαν γι' αὐτόν, ὅπως ὁ μεγάλος Ζαγορίσιος Ἰωάννης Λαμπρίδης, ὁ γεροδάσκαλος ἀπὸ τὸ Νεγάδες του Ζαγοριοῦ Γιωργάκης Σωτηρίου, ὁ Κώστας Λαζαρίδης στὸ βιβλίο του «ὁ Ἐθνικὸς Ἀγωνιστὴς Κωνσταντίνος Ράδος καὶ οἱ Ἐθνικοὶ Εὐεργέτες ἀπὸ τὸ Τσεπέλοβο», ὁ Στέφανος Ξένος στὴν «Ἡρωΐδα τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασης», ὁ Ἀγησίλαος Τελάλης στὸ βιβλίο «ὁ Φιλικὸς Ἀναγνωστόπουλος», ὁ συνταξιοῦχος Γυμνασιάρχης ἀπὸ τὶς Νεγάδες Μάνθος Οἰκονόμου στὴν «ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ» 26-11-64 καὶ στὸ «Ἠπειρωτικὸ Μέλλον» 10-6-68. Ἀκόμα ὁ Ἄγγελος Παπακώστας στὸ βιβλίο του «ἡ συμβολὴ τῆς Ἠπείρου στὴν Ἐπανάσταση τοῦ 1821», ὁ Στέφανος Μπέτης στὸ βιβλίο του «Ἀνάστασις Τσακάλωφ», ὁ Κανδηλώρος στὸ βιβλίο του «Ἡ Φιλική Ἑταιρία», ἡ ἐφημερίδα «ΑΥΓΗ» 13-1-1865 χρονολογία θανάτου τοῦ Ράδου.

Ἐξ ἄλλου, ἄλλος ἱστορικός, δὲ θυμᾶμαι δυστυχῶς, οὔτε τ' ὀνομά του, οὔτε ποὺ τὸ ἔχω διαβάσει, γράφει «...παραλείπεται ὅμως ὁ Κωνσταντῖνος Ράδος, ποὺ ὑπῆρξε ὄχι ἁπλὼς ὁ ἐγγύτερος πρόδρομος, ἀλλ' ὁ ἀπώτερος ἱδρυτὴς σχεδὸν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας καὶ πάντως ὁ κατηχητὴς τοῦ Σκουφᾶ καὶ τοῦ Τσακάλωφ, στὴν ἰδέα γιὰ τὴν ἵδρυση Ἑλληνικῆς μυστικῆς ἐπαναστατικῆς ἑταιρίας...».

Καὶ ὅμως ἀκόμα τοῦ ἀρνοῦνται αὐτὴ τὴν ἰδιότητα...

Ὕστερα ἀπὸ τὶς πολλές, πρὸ του 1821, ἀποτυχημένες ἐπαναστατικὲς προσπάθειες, στὶς ὁποῖες ἀνοργάνωτα κι ἴσως πρόχειρα, ἀπὸ τὴ λαχτάρα γιὰ τὴ λευτεριά, ἀπεδύθη ἡ Πατρίδα μας, γεννήθηκε στὴ σκέψη τοῦ Ράδου ἡ πίστη, πὼς μόνο μὲ τὶς δυνάμεις ὁλοκληρου τοῦ Ἔθνους, ἐπρεπε νὰ γίνῃ ὁ μεγάλος «Ξεσηκωμός». Γ' αὐτὸ ὅμως χρειάζονταν προετοιμασία σοβαρὴ, ὑπεύθυνη, συντονισμένη, μὰ καὶ πολύχρονη καὶ ἀπόλυτα μυστική, γιὰ νὰ μπορέση «νὰ κρυσταλλωθῆ ὁ μεγάλος σκοπός».

Ἔτσι, ὑστερα ἀπὸ βαθειὰ καὶ σοβαρὴ σκέψη, ἀποφασίζει ὁ Ράδος νὰ ἱδρύσει μιὰς ὀργάνωσης, ποὺ θὰ ἑτοίμαζε ὁλόκληρο «τὸ Γένος».

Ἡ ὀργάνωση αὐτὴ θὰ ἔδινε τὸ «μπούσουλα», ὅπως λέει ὁ Μελάς, γιὰ τὸν προσανατολισμὸ τοῦ πόθου τῶν Ἑλλήνων, θὰ τὸν ἔβαζε στὴ στράτα καὶ θὰ τοὺδειχνε, τὴ σωστὴ κατεύθυνση.

Ὅλα ἀποδείχνουν περίτρανα, ὅπως θὰ διαβάσητε στὴ συνέχεια, πὼς ὁ Κωνσταντῖνος Ράδος ἐνέπνευσε πρώτος, τὴν ἰδέα τῆς ἱδρυσης αὐτῆς τῆς μυστικῆς ὀργάνωσης, γιὰ τὸν συντονισμὸ τῶν δυνάμεων του Ἔθνους, τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας δηλαδὴ, στὸ Σκουφᾶ, στὸν Τσακάλωφ, στὸν Κομιζόπουλο, στὸν Ἀναγνωστόπουλο, καὶ δὲν εἶναι γνωστὸ καὶ σὲ ποιοὺς ἄλλους ἀκόμα πατριώτες.

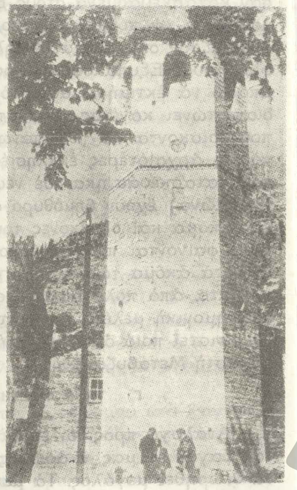

Κωδονοστάσι Τσεπελόβου. Ἐκεῖ κλείστηκαν οἱ Τοῦρκοι κατὰ τὴν ἐπιδρομὴ τοῦ Νταβέλη

Γιατὶ ὅμως εἶναι ἀκόμα «λησμονημένος»;

Ἴσως, δὲν ξέρω, μπορεῖ, προσπάθειες νἀγιναν, γιὰ ν' ἀτονήση ἡ γνώμη πὼς ὁ Ράδος ἦταν ὁ πρώτος ἐμπνευστὴς τῆς ἰδέας, τῆς ἱδρυσεως τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας καὶ ν' ἀποδοθῆ σ' ἄλλους ἡ ἐμπνευση, γιὰ τὴ φύσησή της.

Πολλοὶ ὅμως ἐρευνητὲς καὶ συγγραφεῖς, ὅπως καὶ πιὸ πάνω γράφω, ἀντικειμενικοὶ, ἐκαναν, μὲ τὶς ἐρευνές τους, νὰ πιστεύηται, ἀνεπίσημα ὅμως, πὼς ὁ Ράδος εἶχε πρώτος αὐτὴ τὴν ἐμπνευση.

Καὶ νά, τώρα τελευταία, ἡ «Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους», ποὺ ἡ ἐκδοσή της συνεχίζεται, στὸν ΙΒ τομο στὴ σελίδα 12, στὸ κεφάλαιο «Ἡ ἀρχικὴ ἀπόφαση, γιὰ τὴν Ἐπανάσταση καὶ ἡ Φιλικὴ Ἑταιρία, παραδέχεται ἀπόλυτα πὼς ὁ Ράδος ἐνέπνευσε στὸ Σκουφᾶ, τὸν Τσακάλωφ καὶ τὸν Κομιζόπουλο, τὴν ἰδέα γιὰ τὴν ἱδρυσή της. Ἔτσι γράφει τὰ παρακάτω, γιὰ τὸ μεγαλο Τσεπελοβίτη Ἀγωνιστὴ:

«...Προτοῦ συνεργαστοῦν στὴν Ἑταιρία, εἶχαν καὶ οἱ τρεῖς τους (Σκουφᾶς, Τσακάλωφ, Ξάνθος) ἐπαναστατικὴ προπαίδεια. Ὁ Σκουφᾶς ἦταν προκατηχημένος στὶς ἰδέες, ποὺ θὰ πρόβαλλε στὴν Ἑταιρία, ἀπὸ τὸν Κωνσταντῖνο Ράδο, ἔμπορο στὴ Ρωσσία, γεννημένο στὸ Τσεπέλοβο τῶν Ἰωαννίνων, ποὺ σπούδασε στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Πίζας, ὅπου μυήθηκε στὸν «Καρμποφανισμό», καὶ ποὺ εἶχε προσπαθήσει νὰ ἱδρύση το 1812 στὴ Μόσχα Ἑλληνικὴ Ἐπαναστατικὴ Ἑταιρία ὑπολογίζοντας στὰ πρώτα μέλη της καὶ τὸν Σκουφᾶ. Ἀπὸ τότε ὁ Σκουφᾶς, ἠτο πεπεισμένος ἐπαναστάτης, μυημένος στὸν τρόπο ὀργανώσεως καὶ δράσεως μυστικῶν Ἑταιριῶν. Ὁ Τσακάλωφ υπήρξε ἱδρυτικὸ μέλος τὸ 1809 στο Παρίσι τῆς Ἑταιρίας «Ἑλληνόγλωσσον Ξενοδοχεῖον» προδρόμου τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας, καὶ ἦταν πιθανώτατα καὶ αὐτὸς ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὶς ἰδέες τοῦ Ράδου συμπατριώτη καὶ φίλου του».

Ἀκόμα στὸν ἴδιο τόμο, τοῦ ἰδίου βιβλίου, στὴ σελίδα 13 εἶναι γραμμένα τὰ παρακάτω: «Στὴ μυστικὴ Ἀρχὴ ὅπως τὴν ὠνόμασαν, προστέθηκε ἀπὸ τὸ 1815 ὡς τὸ 1818 ὁ Ἀντώνιος Κομιζόπουλος ἀπὸ τὴ Φιλιππούπολη ἔμπορος στὴ Μόσχα, κατηχημένος ἀπὸ τὸ Ράδο καὶ ὅρα ἐμπιστος».

Ὕστερα ἀπὸ τὰ παραπάνω, ποὺ ἡ πιὸ πρόσφατη ἔκδοση τῆς Ἱστορίας μας γράφει, ἔπρεπε ὁ Ράδος, νὰ βρίσκεται ἀκόμα στὴν ἀφάνεια;

Ὅμως κάποτε θὰ λάμψη καὶ γι' αὐτὸν ἡ ἀλήθεια, κὶ ἀς πέρασαν 116 χρόνια ἀπὸ τὸ θάνατό του (1865).

Καὶ δὲ μπορεῖ παρὰ νὰ γίνῃ πραγματικότητα αὐτὸ ποὺ γράφω πιὸ ἐπάνω: «...παραλείπεται ὅμως ὁ Ράδος, ποὺ ὑπῆρξε ὄχι ἁπλὼς ὁ ἐγγύτερος πρόδρομος, ἀλλ' ὁ ἀπώτερος σχεδὸν ἱδρυτὴς τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας...».

Ὁ Ράδος ὑπῆρξε ἀγνὸς στρατιώτης τῆς Πατρίδος καὶ προσέφερε ὅτι τοῦ ζητήθηκε, ἀπέφυγε ὅμως τὴ δημοσιότητα. Δὲ φρόντιζε ν' αὐτοπροβληθῆ. Καὶ γι' αὐτὸ, ἴσως, βρίσκεται ἀκόμη ἕνας «λησμονημένος».

Πιστεύω πὼς μὲ τὴ Νέα Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, μὰ καὶ τοὺς ἄλλους ποὺ τόσα ἔγραψαν γι' αὐτὸν ὁ Ράδος θὰ πάρη καὶ ἐπίσημα τὴ θέση ποὺ τοῦ ἁρμόζει, στὸ Πάνθεο τῶν ἡρώων τοῦ 1821.

Τὸ σπίτι ποὺ γεννήθηκε ὁ Κωνσταντῖνος Ράδος, σώζεται στὸ Τσεπέλοβο. Εἶναι τὸ περίφημο ἀρχοντικὸ τοῦ Κυρ Βασίλη Ράδου, ποὺ οἱ Ἀλβανοὶ τὸν ἀποκαλοῦσαν «ΡαδοΒασιλιὰ» καὶ ποὺ ὁ Ἀλὴ Πασᾶς, ἐπειδὴ ἀντιδρούσε στὴν τοποθέτησή του, σὰν Βαλὴ, στὰ Γιάννινα, ὅπως γράφει ὁ Λαμπρίδης μας: «...ἀλλ' ὁ ἀδυσώπητος ἐκεῖνος φάλαρις... ψυχρὼς πρὸς αὐτὸν ἐμβλέψας καὶ ἀπειλήσας, προ ϊ'αψεν αὐτὸν εἰς τὴν αἰωνιότητα» (1797), ἐδήμευσε δ' ἀκολούθως καὶ τὴν περιουσίαν του».

Μιὰ διαταγὴ τοῦ Ἀλὴ Πασά, σχετικὴ μὲ τὴ δήμευση τῆς περιουσίας τῶν Ράδων τελειώνει ἔτσι: «...ἀπαντες οἱ ἀγοραστὰί μὲ τὸ παρὸν μου πουγιουρντὶ νὰ σταθῆτε ἡσυχοι καὶ κασαβέτι μὴ ἐχετε ὅτι αὐτὰ τὰ πουλήματα ἐγιναν ὅλα μὲ προσταγές μου καὶ ὁποιος νὰ παραλάξη, τὸ φίδι ἐχει νὰ τὸν φάη».

1806 Μαρτίου 27

Τὸ ἀρχοντικὸ, πολὺ παλιό, μένει ὁλόρθο μὰ βαρειὰ τραυματισμένο. Κι' ὅμως θυμίζει τὸ μεγαλεῖο τῶν Ράδων, μὲ τὴν ἐπιβλητικότητά του. Πάνω στὸν τοῖχο, ἀνάμεσα ἀπὸ δυὸ καμάρες, σκαλισμένη σὲ πλάκα, εἶναι ἡ ἐπιγραφή: «ΑΝΕΚΑΙΝΙΣΘΗ Ο ΟΙΚΟΣ 1781 ΜΑΗΟΥ 20». Στὴν κόγχη τοῦ «Χουτζιερέ» του, ἐκεῖ ποὺ ὁ Κυρ Βασίλης Ράδος δέχονταν τοὺς φίλους του, ὑπάρχει μιὰ ὡραία ἐπιγραφή. Γι' αὐτὴ ὁ κ. Κίτσος Μακρῆς στὴν ἐφημερίδα «ΒΗΜΑ» (ἀρ. 9154 - 6-7-73) γράφει: «...Στὸ σπίτι τοῦ Ράδου στὸ Τσεπέλοβο τοῦ Ζαγορίου, εἶναι μιὰ τοξωτὴ ζωγραφισμένη τσινία, μὲ κουλουριασμένες τὶς ἄκρες της, ὅπου μὲ καλλιγραφικοὺς χαρακτῆρες ὑπάρχει ἡ παρακάτω ἐμμετρη ἐπιγραφή:

«Τοῦ Δαιδάλου εἶν' ἡ τέχνη τοῦ τοῦτην τὴν οἰκοδομὴν
καὶ ἡ τέχνη ἐμιμήθη φύσεως τὴν καλλονὴν
εὐχεσθε φίλοι... ξένοι τοῖς κυρίοις μου ζωὴν
πλουθυγείαν... δόξαν πάντων ἀγαθῶν ῥοήν».

Στὸ τόξο ποὺ σχηματίζεται κάτω ἀπὸ τὴν τσινία, δυὸ περιστέρια ἐπάνω σὲ κλαδιὰ φιλιοῦνται τρυφερὰ...»

Πάνω στὴν κόγχη αὐτή, εἶναι ζωγραφισμένος καὶ ὁ Ναπολέων μὲ τὴν Ἰωσηφίνα.

Ὁ «χουτζιερές» τοῦ ἀρχοντικοῦ, ζωγραφίστηκε καὶ ἀνανεώθηκε, ἴσως, ὅταν ἀγόρασε τὸ σπίτι, μετὰ τὴν ἐπευσμένη ἀναχώρηση γιὰ τὴ Βλαχιά, τῆς οἰκογένειας Ράδου, ὁ Κοντοφώτης. Ἀπὸ τὸν Κοντοφώτη τὸ ἀγόρασε ὁ Κυρ Θανάσης Κέντρος.

● ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗΝ 11 ΣΕΛ.

ΒΥΖΑΝΤΙΝΑ ΚΑΙ ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΑ ΚΕΙΜΗΛΙΑ ΚΑΙ ΑΓΙΟΓΡΑΦΙΑ ΣΤΟ ΖΑΓΟΡ

ΚΩΣΤΑ ΛΑΖΑΡΙΔΗ

Β' ΒΥΖΑΝΤΙΝΑ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ ΚΕΙΜΗΛΙΑ ΣΤΟ ΖΑΓΟΡΙ

ΣΤΟ ΖΑΓΟΡΙ

Ἔχοντας κανένας ὑπ' ὄψει του τὰ παραπάνω, δηλαδὴ τὴ χοντρὴ γενικὴ κατάταξη τῶν αἰώνων σὲ Βυζαντινοὺς καὶ Μεταβυζαντινούς, μπορεῖ νὰ πεῖ, πὼς καὶ κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους (5ος ὥς 15ο αἰώνας) ἔχουν γίνει καὶ στὸ Ζαγόρι ἀρκετὰ θρησκευτικὰ κειμήλια. Κατὰ τὶς διάφορες ἱστορικὲς πηγὲς τὰ σπουδαιότερα ἀπ' αὐτὰ εἶναι:

1. Ἡ ἐκκλησιὰ στὸ μοναστήρι τῆς Βοτσᾶς (Γρεβενήτι). Γι' αὐτὴν ὁ Ἰ. Λαμπρίδης ἔχει γράψει: «1)2 ὥρ. Α. τῆς Δόλιανης κεῖται ἡ μονὴ τῆς Βοτσᾶς (τόπος εἰς ὀξὺ λήγων), ἐπ ὀνόματι τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, κτισθεῖσα μὲν κατὰ τινα ἐπιγραφὴν ὑπὸ Κ. τοῦ Πωγωνάτου, κατὰ τὸ ἔτος 672 μ.Χ....). Γιὰ τὴν ἁγιογραφία αὐτῆς τῆς ἐκκλησιᾶς θὰ γίνει λόγος παρακάτω.

2. Στὸ Πάπιγκο εἶχαν γίνει δυὸ θρησκευτικὰ Βυζ. κειμήλια (δυὸ ἐκκλησιές), ποὺ χτίστηκαν κατὰ τὸ 10ο αἰῶνα. Γι' αὐτὰ ὁ ἱστορικὸς Ἰ Λαμπρίδης ἔχει γράψει: «Ἡ τοῦ Ἁγίου Βλασίου ἐκκλησία εἰς τὸν Μέγαν Μαχαλᾶ Παπίγκου ἀνηγέρθη τῷ 912 ὑπὸ ἑτέρου ἄρχοντος, οὗ τὸ μὲν ὄνομα ἐξήλειψεν ὁ πανδαμάτωρ, μνημονεύεται ὅμως εἰς τὸ αὐτὸ χρονικόν, ὅτι ἦν ἰσχυρότατος καὶ εἰσέπραττε τοὺς φόρους τῆς αὐτοκρατορίας. Ἡ δὲ εἰς τὸν Μικρὸν Μαχαλᾶν τοῦ αὐτοῦ χωρίου ἐκκλησία, Παλιουρῆ νῦν καλουμένη, ἱδρύθη τῷ 980 ὑπὸ Ἰωάννου Δομεστίκου καὶ ἄρχοντος». Καθὼς γράφει ὁ κ. Ἰ. Παπαϊωάννου στὸ βιβλίο του: «Τὸ Πάπιγκο», ἔχουν γίνει σ' αὐτὲς ἀρκετὲς ἐπισκευὲς κατὰ διάφορα χρονικὰ διαστήματα, ποὺ ἄλλαξαν τὴν ἀρχαιολογικὴ τους ἀξία.

3. Μὲ χρονολογικὴ σειρὰ τρίτο Βυζαντινὸ κειμήλιο στὸ Ζαγόριπρέπει νὰ ἦταν τὸ μοναστήρι τοῦ Ἅϊ - Γιάννη τοῦ Πρόδρομου στὸ Ρογκοβό, κοντὰ στὸ Τσεπέλοβο. Κατὰ τὴν παράδοση καὶ τὰ πενιχρὰ στοιχεῖα ποὺ ὑπάρχουν, αὐτὸ συστήθηκε γύρω στὰ 1050 μ.Χ. ἀπὸ τὴν αὐτοκράτειρα Πουλχερία. Χάλασε αὐτὸ καὶ στὴ θέση του σήμερα εἶναι τὸ μοναστήρι, γιὰ τὸ ὁποῖο θὰ γίνει λόγος παρακάτω. Ἀπὸ τὸ Βυζ αὐτὸ κειμήλιο δὲν ὑπάρχει κανένα ἴχνος, παρὰ μονάχα ἡ σχετικὴ παράδοση.

4. Σύμφωνα μὲ τὰ στοιχεῖα, ποὺ ὑπάρχουν, τέταρτο σὲ χρονολ. σειρὰ τέτοιο κειμήλιο, ἔρχεται τὸ μοναστήρι Βισσικὸ τῆς Καλωτᾶς. Ὁ Βασ. Φανίτσιος στὸ βιβλίο του «Ζαγορισια ἱστορία τ' Λαμπρίδ'» (σελ. 32) γράφει ἔτσι: «Ἡ μονὴ τοῦ διαλυθέντος χωρίου Βισσικό, ἀπέναντι Καλωτὰ καὶ ὑπὲρ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Ν.Δ. κλάδου τοῦ ἀνατολικοῦ ποταμίου κειμένου ἱδρύθη τῷ 1114 ὑπὸ ἄρχοντος τινὸς Μιχαήλ, ὡς φαίνεται καὶ ἐξ ἐπιγραφῆς τινός. Περὶ τοῦ ἄρχοντος δὲ τούτου τοῦ Ζαγορίου τὸ χρονικὸν τῆς Βοτσᾶς σημειοῖ, ὅτι ἦτο ἡγεμών». Τίποτε ὅμως δὲ σώζεται σήμερα ἀπὸ τὸ παλιὸ αὐτὸ κειμήλιο. Ὅπως τὸ βλέπουμε σήμερα ἀνοικοδομήθηκε στὰ 1787 καὶ ἡ ἐκκλησιὰ του ἱστορήθηκε στὰ 1818. Δὲν εἶναι διατηρημένο μνημεῖο.

5. Βυζαντινὸ θρησκευτικὸ κειμήλιο ποὺ σώζεται σὲ σχετικὰ καλὴ κατάσταση, εἶναι τὸ μοναστήρι τῆς Ἁγ. Παρασκευῆς στὸ Μονοδέντρι, ποὺ ἔγινε στὰ 1412 μ.Χ. Καθὼς θὰ γραφτεῖ παρακάτω, αὐτὸ εἶναι χαρακτηρισμένο «διατηρητέο» μνημεῖο.

6. Στὴν κατηγορία τῶν Βυζ. κειμηλίων πρέπει νὰ θεωρεῖται ἀπὸ ἱστορικὴ ἄποψη κι' ἕνα ἐκκλησάκι τῆς Μεταμόρφωσης τοῦ Σωτῆρα, ποὺ ἦταν στὴ θέση ποῦναι τώρα τὸ μοναστήρι τοῦ Προφήτη Ἠλία κοντὰ στὴ Βίτσα. Ἀλλὰ κι' ἀπ' αὐτὸ δὲ σώζεται τίποτε σήμερα. Γιὰ τὸ μοναστήρι τοῦ Ἅϊ Λιᾶ τῆς Βίτσας θὰ γραφτεῖ σχετικὰ παρακάτω.

7. Τὸ ἴδιο μποροῦμε νὰ ποῦμε, πὼς καὶ τὸ παλιὸ μο στήρι τῶν Ἀσπραγγέλων (Γενέθλιο τῆς Θεοτόκου) ἔπρε νὰ εἶχε συσταθεῖ στοὺς Βυζ. χρόνους καὶ γύρω στὰ 14 μ.Χ. Αὐτὸ μπορεῖ νὰ τὸ συμπεράνει κανένας, γιατὶ ὁ Λαμπ δης γράφει κάπου, πὼς αὐτὸ ξαναφκιάστηκε στὰ 1440, δὲ τείχια του τὰ ἔφκιασε ὁ Ἰωάσαφ ὁ Φιλανθρωπινός σ 1550 μ.Χ. Ἀλλὰ αὐτὸ κάηκε ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς στὶς 15 ουλίου τοῦ 1943. Ἡ τελευταία του μορφή, ποὺ εἶχε πρὶν κα φαίνεται πὼς ἦταν ἀπὸ τὴν τελευταία του ἐπισκευὴ καὶ ἀ ογράφηση στὰ 1600 μ.Χ.

8. Ἀκόμα, πολὺ ἀρχαία ἐκκλησιά, ποὺ θἄχει γίνει στο Βυζαντινοὺς χρόνους, πρέπει νὰ θεωρεῖται καὶ ἡ ἐκκλη «Κοίμηση τῆς Θεοτόκου» στὴν Κάτω Βίτσα. Κατὰ τοὺς δ φορους ἱστορικούς, αὐτὴ ἀρχικὰ ἦταν ἐκκλησιὰ μονασ ριοῦ καὶ στὰ 1554 μ.Χ. ἔγινε ἐνοριακὴ ἐκκλησιὰ τῆς Κάτ Βίτσας.

Ἀλλ' ἂν καταγράφηκαν, κάπως σύντομα καὶ μὲ χ τρὲς ἱστορικὲς πεννιές, τὰ παραπάνω θρησκευτικὰ κειμήλ σὰν κατασκευασμένα στοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους, ὅμως δ μποροῦμε νὰ ποῦμε μὲ κάποια θετικότητα ποιὰ ἀξία ν ρουσιάζουν σήμερα τὰ κειμήλια αὐτὰ ἀπὸ ἄποψη ἁγιογρ φίας τους. Ἐξυπακούεται πὼς ἐγὼ δὲν εἶμαι εἰδικὸς γιὰ μπορῶ νὰ ἐκτιμήσω αὐτὸ τὸ πρᾶγμα. Ἐκεῖνο ὅμως π διαπιστώνει κανένας, εἶναι, πὼς στὴ σημερινὴ κατάστα ποὺ βρίσκονται τὰ παραπάνω, περικλείνουν καὶ στοιχεῖα πὸ τὶς ἀρχαιότερες ἐκκλησιές. π.χ. στοὺς τέμπλους τ ποὺ κατασκευάστηκαν σὲ νεώτερους χρόνους (16, 17 κ 18ο αἰῶνα) ἔχουν θημόθυρο ἀπὸ πολὺ παλιότερες ἐκκλη ές. Ἀκόμα καὶ οἱ εἰκόνες τους, ποὺ ὑπάρχουν στὰ τέμ τους, φαίνονται πὼς προέρχονται ἀπὸ παλιότερα κειμήλ Σ' αὐτὰ ἀκόμα τὰ κειμήλια συναντάει κανένας καὶ μερ τμήματα ἀπὸ πολὺ παλιὲς τοιχογραφίες. Χρειάζεται εἰδ ἐπιστημονικὴ μελέτη ἀπὸ κατάλληλο ἐπιστήμονα γιὰ νὰ ε ευκρινιστεῖ ποιὰ ἀπ' αὐτὰ ἀνήκουν στὴ Βυζαντινὴ ἐποχὴ ποιὰ στὴ Μεταβυζαντινή.

Γ' ΤΑ ΜΟΝΟΣΤΗΡΙΑ ΤΟΥ ΖΑΓΟΡΙΟΥ

Ἀνάλογα πρὸς τὸν ἐδαφικὸ χῶρο, ποὺ πιάνει ἡ περιο τοῦ Ζαγοριοῦ μας, ὁ ἀριθμὸς τῶν μοναστηριῶν του πρέπ νὰ θεωρηθεῖ μεγάλος. Τὰ μοναστήρια στὴν πατρίδα μας παιξαν γενικὰ πολὺ σημαντικὸ ρόλο κατὰ τοὺς Βυζαντιν χρόνους, ἀλλὰ καὶ τοὺς Μεταβυζαντινούς, ποὺ ἡ χώρα μ ἦταν κάτω ἀπὸ τὸν Τούρκικο ζυγό. Ὁ ρόλος τους ὑπῆρ βασικὰ θρησκευτικὸς (στερέωση τῆς Χριστιανικῆς πίστης κοινωνικός, ἐθνικὸς καὶ παιδαγωγικός, δηλ. μορφωτικ Γιὰ τὸν τελευταῖο ρόλο τῶν μοναστηριῶν πρέπει νὰ σημει σω, ὅτι ὁ συγγραφέας Ἰ. Λαμπρίδης στὸ σύγγραμμά του «Περὶ τῶν ἐν Ἠπείρῳ Ἀγαθοεργημάτων» (Τόμ. Α' σελ. 4 γράφει: «Εἰς δὲ τὰ κατὰ τὸ Ζαγόριον ἱερὰ σκηνώματα τ ἐν Σκαμνελίῳ Ἁγίας Παρασκευῆς, τοῦ Ἁγίου Γεωργ (Βησσαρίωνος τοῦ Μακρῆ) παρὰ τῷ χωρίῳ Λυγγιάδες, τ ἐν Ἄνω Σουδενοῖς Εὐαγγελιστρίας καὶ ἄλλαχοῦ ἴσως, ἀπ τοῦ 1647 τοὐλάχιστον ἐδιδάσκοντο τὰ κοινὰ γράμματα τ τὰς παρακειμένας Κοινότητας».

Τὸ πρᾶγμα αὐτὸ ἄλλως τε εἶναι διαπιστωμένο, γι στὰ περισσότερα μοναστήρια τοῦ Ζαγοριοῦ ὡς τὶς ἀρχ τοῦ αἰῶνα μας ὑπῆρχαν βιβλιοθῆκες μὲ ἄφθονα βιβλία, ὄ μόνο ἐκκλησιαστικά, ἀλλὰ καὶ τέτοια ἀρχαίων συγγρα ων καὶ διάφορων ἐπιστημῶν.

Ὅταν στὶς 9 Ἰουλίου 1965 ἐπισκέφτηκα τὸ ρημαγμέ χωριὸ τοῦ Ζαγοριοῦ «Παλιοχώρι» κοντὰ στὴ Λάϊστα γιὰ ν

μελετήσω τὸ μοναστήρι τῆς Ἁγίας Τριάδας, ποῦναι στὸ χωριό αὐτό, βρῆκα στὴ βιβλιοθήκη τοῦ μοναστηριοῦ σὲ κακὴ κατάσταση (μουχλιασμένα) ἀρκετὰ ἐπιστημονικὰ βιβλία, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἐκκλησιαστικά, γιὰ διδαχτικὴ χρήση σὲ ἀνωτερες βαθμίδες. Ἀνάμεσα στὰ πολλὰ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, ἦταν καὶ μιὰ πολὺ παλιά, χωρὶς ἀρχὴ καὶ τέλος Γεωμετρία τοῦ Εὐκλείδη, καθὼς καὶ ἕνα ἄλλο μὲ τίτλο: «ΛΟΓΙΚΗ φρειδερίκου Χριστιανοῦ Βαυμαιστέρω, μεταφρασθεῖσα ὑπὸ Νικολάου Βάρκωση τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων» - Βιέννη 1795.

Μιὰ ὅμως ποὺ τὸ ἀντικείμενο τῆς μελέτης μου αὐτῆς γιὰ τὴν ἁγιογραφία στὸ Ζαγόρι ἔχει σχέση μὲ τὰ μοναστηρια τῆς περιοχῆς μας, θεωρῶ ἀπαραίτητο νὰ δώσω μερικὰ σύντομα ἱστορικὰ στοιχεῖα γι' αὐτά.

Σύμφωνα μὲ τὶς μικρὲς μου σχετικες ἔρευνες, βρῆκα πὼς στὸ Ζαγόρι εἶχαν συσταθεῖ καὶ λειτουργοῦσαν, ὅπως λειτουργοῦσαν τότε τὰ μοναστήρια, τὰ παρακάτω κύρια «σκηνώματα». Γράφω ἔτος, δηλαδὴ «κύρια», γιατὶ ὑπάρχουν στοιχεῖα, ὅτι λειτουργοῦσαν καὶ μερικὰ μὲ ὑποτυπώδικο τρόπο, χωρὶς εὐρύτερους σκοπούς.

1. Τὸ μοναστήρι τῆς Βοτσᾶς (Γρεβενήτι) «Κοίμηση τῆς Θεοτόκου» χρονιὰ σύστασής του 669—672 μ.Χ. Στοιχεῖα γιὰ τὴν Ἱστορία αὐτοῦ τοῦ μοναστηριοῦ βρίσκει κανένας στὰ συγγράμματα τοῦ κ. Λέανδρου Βρανούση ἀπὸ τὸ Γρεβενήτι. Γιὰ τὸ μοναστήρι αὐτὸ ἔδωσε ἀρκετὰ ἱστορικὰ στοιχεῖα ὁ ἀπὸ τὸ Γρεβενήτι Ἐπίσκοπος Εὐστάθιος Σκάρπας μὲ τὰ ὅσα δημοσίεψε στὴν ἐφημερίδα τῶν Γιαννίνων «Ἠπειρωτικη Ἠχὼ» στὶς 13, 14,15 καὶ 16 Γενάρη 1925. Κατὰ τὰ χρόνια τῆς κατοχῆς κάηκαν ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς (13—10—1943) ὅλα τὰ παραρτήματα τοῦ μοναστηριοῦ καὶ ἔμεινε μονάχα ἡ ἐκκλησία του. Δὲν εἶμαι σὲ θέση νὰ γράψω γιὰ τὴν ἁγιογραφία της. Κατὰ τὸ Φώτη Κόντογλου τὸ καθολικὸ τοῦ μοναστηριοῦ, ὅπως εἶναι σήμερα τοιχογραφήθηκε στὰ 1680 ἀπὸ τοὺς Ἀθανάσιο ἱερέα μὲ τοὺς ἱερομόναχους Νικόδημο καὶ Ἀντώνιο καὶ τὸν ἱεροδιάκονο Δανιήλ. Χαρακτηρισμένο «διατηρητέο».

2. Μοναστήρι τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς στὸ Μονοδέντρι. Καθὼς σημειώθηκε πιὸ πάνω συστήθηκε στὰ 1412 μ.Χ. Διατηρεῖται σὲ ἀρκετὰ καλὴ κατάσταση. Χαρακτηρισμένο «διατηρητέο». Πολὺ καλὴ περιγραφὴ του ἔχει κάνει ὁ κ. Ἰ. Νικολαΐδης στὸ βιβλίο του μὲ τίτλο: «Περὶ τῆς ἐν Ἠπείρω χώρας Βεζήτσης κλπ.».

3. Μονοστήρι Ἅϊ - Γιάννη τοῦ Προδρόμου στὸ Ρογκοβό, κοντὰ στὸ Τσεπέλοβο. Ἡ παράδοση μᾶς κάνει γνωστὴ τὴν ἀρχικὴ του σύσταση στὰ1050 μ.Χ. Ὅπως εἶναι σήμερα, ξανάγινε στὰ 1749. Διατηρεῖται σὲ ἄριστη κατάσταση χάρη στὴ φροντίδα τοῦ Τσεπελοβίτη κ. Ἀπόστολου Κολιοῦ. Χαρακτηρισμένο «διατηρητέο». Ἀρκετὰ στοιχεῖα γι' αὐτὸ ἔγραψα στὴν ἐφημερίδα «Ἠπειρωτικὸς Ἀγὼν» στὶς 1, 3, 4, 5, 6, 7, 8 καὶ 17 Ἰουλίου 1962. Καὶ πάλι στὴν ἴδια ἐφημερίδα στὶς 12, 13, 14, 17, 18, 20 καὶ 21 Ἰουλίου 1980. Ἤδη ἔχω ἕτοιμο εἰδικὸ βιβλίο γι' αὐτὸ ποὺ πρόκειται νὰ ἰδεῖ σύντομα τὸ φῶς τῆς δημοσιότητας μὲ τὴν οἰκον. χορηγία τῆς Ἰ. Μητρόπολης τῶν Γιαννίνων.

4. Ἁγίου Γεωργίου στὶς Λυγκιάδες. Ἱδρύθηκε στὰ 1681—1683 μ.Χ. Ἡ ἐκκλησιὰ του χρησιμεύει σὰν ἐνοριακὴ τοῦ χωριοῦ Λυγκιάδων. «Διατηρητέο».

5. Μοναστήρι Ἁγίας Παρασκευῆς στὸ Σκαμνέλι. 1697 μ.Χ. Τὰ παραρτήματά του ἐρειπωμένα. Ἡ ἐκκλησιὰ του διατηρεῖται σὲ μέτρια κατάσταση. Χαρακτηρισμένη «διατηρητέο».

6. Τῆς Δοβρᾶς (Ἀσπραγγέλων) «Γενέθλιο τῆς Θεοτόκου». Ἀρχικὴ του ἵδρυση πολὺ παλιά. Σήμερα ἡ ἐκκλησιὰ του δὲν ὑπάρχει, γιατὶ τὴν ἔκαψαν οἱ Γερμανοὶ στὶς 15-7-1944. Ὅπως ἦταν πρὶν καεῖ εἶχε τοιχογραφηθεῖ γύρω στὰ 1600 μ.Χ.

7. Μοναστήρι Στούπαινας «Κοίμηση Θεοτόκου». Ἱδρύθηκε τὸ 1708, ἱστορήθηκε στὰ 1734. Βρίσκεται σὲ σχετικὰ καλὴ κατάσταση μὲ τὴ φροντίδα τοῦ κ. Ἀλέκου Πάντου. Γιὰ τὸ μοναστήρι αὐτὸ ἔχει γράψει ὁ κ. Φάνης Τουλούπης στὴν ἐφημερίδα «Ἠπειρ. Ἀγών» στὶς 10 καὶ 11 Σεπ)βρη 1957, καθὼς καὶ ὁ κ. Τριαντάφυλλος Δημ. Παπαζήζης στο στὸ περιοδικὸ «Ἠπειρωτικὴ Ἑστία» (τεῦχος 321—322/1979) Ἔχω κι' ἐγὼ γιὰ τὸ μονοστήρι αὐτὸ ἕτοιμη μελέτη γιὰ δημοσίευση.

8. Μοναστήρι τῆς Εὐαγγελίστριας στὰ Ἄνω Σουδενα Φαίνεται, ὅτι κι' αὐτὸ ἦταν παλιὸ μοναστήρι. Ὅπως εἶναι σήμερα ἔγινε στὰ 1786 μ.Χ. Γιὰ τὸ θρησκευτικὸ αὐτὸ κειμήλιο ἔχω δημοσιεύσει μερικὰ στοιχεῖα στὶς 7, 8, 10, 11 καὶ 13 Νοέμβρη 1962 ἀπὸ τὴν ἐφημερίδα τῶν Γιαννίνων «Ἠπειρωτικὸς Ἀγών» Χαραχτηρισμένο «διατηρητέο».

9. Ἡ ἐκκλησία «Κοίμηση τῆ ςΘεοτόκου» στὴν Κάτω Βίτσα. Στὰ παλιὰ τὰ χρόνια ἦταν ἐκκλησιὰ μοναστηριοῦ. Στὰ 1554 μ.Χ. ἔγινε ἐνοριακὴ ἐκκλησιὰ τοῦ χωριοῦ. Γιὰ τὴν ἐκκλησιὰ αὐτὴ (μοναστήρι) ἔχει γράψει πολλὰ στοιχεῖα ὁ κ. Ἰ. Νικολαΐδης στὸ βιβλίο του, ποὺ σημειώθηκε παραπάνω.

10. Μοναστήρι «Ἅγιος Νικόλαος» στὶς Φραγκάδες. Ἱδρύθηκε στὰ 1578 μ.Χ. Δὲν εἶμαι σὲ θέση νὰ δώσω στοιχεῖα γιὰ τὴν ἁγιογραφία τῆς ἐκκλησιᾶς του.

Ἁγιογραφία στὴν Ἐκκλησία Ἁγίου Νικολάου Καπεσόβου

11. Μοναστήρι (Σπηλιώτισσας) «Κοίμηση τῆς Θεοτόκου» κοντὰ στὴν Ἀρτσίστα. Ἀρχικὴ του σύσταση στὰ 1579. Ὅπως ὅμως εἶναι σήμερα τὸ μοναστήρι ἔγινε στὰ 1673 μ.Χ. Ὁ Φώτης Κόντογλου σημειώνει πὼς ὁ Ἰωάννης Ἀναγνώστης ἀπὸ τὸ Καπέσοβο ζωγράφισε στὰ 1810 τὸ καθολικὸ τοῦ μοναστηριοῦ. Χαρακτηρισμένο «διατηρητέο». Σημαντικὴ μελέτη γι' αὐτὸ ἔχει κάνει ὁ κ. Ἄγγελος Παπακώστας, ποὺ δημοσιεύτηκε στὸ περιοδικὸ «Μεσαιωνικὰ Γράμματα», (τόμος Γ' τεῦχος 2. Σ)βριος - Ὀκτώβριος 1936).

12. Μοναστήρι Προφήτη Ἠλία στὴ Βίτσα. Ἡ σύσταση του σὰν ἐκκλησούλα τῆς Μεταμόρφωσης, καθὼς εἴδαμαν παραπάνω, πολὺ παλιά. Στὴ θέση της σήμερα εἶναι ἡ ἐκκλησούλα τοῦ μοναστηριοῦ «Προφήτης Ἠλίας» ὅπως ἔγινε στὰ 1668 μ.Χ. Τὸ μοναστήρι αὐτὸ τὸ ἔχει περιγράψει μὲ ζηλευτὴ πληρότητα ὁ κ. Ἰ. Νικολαΐδης στὸ βιβλίο του, ποὺ σημειώθηκε πιὸ πάνω. Μερικὰ στοιχεῖα γι' αὐτὸ ἔχω δημοσιεύσει κι' ἐγὼ στὴν ἐφημερίδα τῶν Γιαννίνων «Ἠπειρωτικὸς Ἀγών» στὶς 23, 25, 26, 28, 29, 30 καὶ 31 Αὐγούστου καὶ στὶς 2, 5, 6, 8, 11, καὶ 12 Σεπτέμβρη 1962. Συντηρεῖται σὲ σχετικὰ καλὴ κατάσταση. Εἶναι ἐπανδρωμένο μὲ ἱερομόναχο. Χαρακτηρισμένο «διατηρητέο».

13. Μοναστήρι «Ἅγιος Νικόλαος» στὸ Σκαμνέλι. Ἔγινε στὰ 1683 μ.Χ. Δὲ βρίσκεται σὲ καλὴ κατάσταση. Τὰ ἐξαρτήματά του ἐρειπώθηκαν. Τὰ τελευταῖα χρόνια ἔβαλαν χέρι οἱ ἱερόσυλοι στὴν ἐκκλησούλα του. Χαρακτηρισμένο «διατηρητέο».

→

Τὰ ζγιαφέτια

Τοῦ κ. Δ. Σ. ΔΑΝΟΥ

Ἕνας σημαντικὸς κρίκος ποὺ ἔ[illegible] μπαινε σὰ σύνδεσμος λαχταριστὸ[illegible] ἀνάμεσα στοὺς ξενητεμένους καὶ στὸ χωριὸ τους ἦταν καὶ τ' ἀλογίαστα ζγιαφέτια(1). Ἐκεῖ μέσα οἱ ξενητεμένοι μας, τὸν καιρὸ ποὺ ἡ δουλειὰ τους τοὺς ἐπέτρεπε κάποια ξεκούραση, θὰ ἐπλαθαν καὶ τὰ ἀλογίαριαστα ὀνειρά τους, ποὺ ὅλα γύριζαν στὸ τόπο τους καὶ στὰ χωριά τους. Κι νά, τί φαντάζονταν ἀνάμεσα σ' αὐτ[illegible]

Πῶς τάχα βρίσκονταν στὸ χωρ[illegible] τους καὶ πῶς μιὰ ἀπὸ τὶς μέρες τῆς ἐκεῖ παραμονῆς τους θὰ κάναν καὶ ζγιαφέτι τους ὅλο τὸ συγγενολό[illegible], ποὺ μὲ τόση λαχτάρα τὸ πρόσμενεν ὅλοι.

Μπροστὰ του ἔβλεπε τότε τὰ πανώρια πλατάνια τοῦ Ἀη Λιὰ πίσω ἀπὸ τὸ Μοναστήρι, ποὺ ἀπόκαναν, λές, νὰ περιμένουν κάποιον ξενητεμένο γιὰ κάποιο ἐκεῖ ψυχικὸ λουτρό, ποὺ θὰ ἐνιωθε ἐκεῖ μαζὶ μὲ τὴ συντροφιά του. Θὰ τοὺς περίμενε ἐκεῖ μιὰ πελώρια σούβλα, ποὺ θὰ γύριζε πάνω ἀπὸ μιὰ γερὴ θρακιὰ καὶ ποὺ θὰ ἀνάδινε τότε τὴν προκλητικὴ τὴν κνίσσα στοὺς ὀλόπυκνους κ[illegible]πνοὺς πνιγμένη, ποὺ τόσο γαργαλοῦσε τὴν ὄρεξη τῶν πελατῶν της. Καὶ μέσα στὰ κλωθογυρίσματα ἐκεῖνα καπνοῦ καὶ κνίσσας, ποὺ δὲν ἐλεγαν νὰ ξεχωρίσουν καὶ ποὺ τὰ γεύονταν ρουφώντας τα καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι γύρω, τοὺς ἐρχόταν τότε ὅλες οἱ θύμησες ἀπὸ τὰ χρόνια τὰ περασμένα, ποὺ καὶ οἱ παλιότεροι δικοί τους ἐκεῖ κι ἐκεῖνοι ἐβγαιναν μὲ τὸ δικο τους κόσμο καὶ δὲ χορταιναν τὶς τόσο συγκινητικὲς ἀναμνήσεις τους. Ὅλο τὸ σόι τότε κι οἱ φίλοι τους μαζὶ ἐπιαναν τὰ μπάσια τῆς μεγάλης κρεβάτας τοῦ Μοναστηριοῦ καὶ ἀ[illegible]πολάβαιναν ἀλησμονητες σκηνὲς ἀπὸ τοὺς παλιότερους χρόνους.

Μὰ κεῖνο ποὺ τοὺς συγκλόνιζε τὰ σωθικὰ πέρα ἀπὸ κάθε ἄλλη εὐχάριστη ἐντύπωση σὲ κεῖνο τὸ μεθύσι τῆς ἀπόλαυσης καὶ τῆς ξεγνισιάς, ἦταν τὰ «βγιολιά» ποὺ ἔστεκαν δίπλα τους καὶ ποὺ τοὺς ἔστελναν τοὺς παθιασμένους σκοπούς τους ἀπὸ τὰ γεμάτα καημὸ καὶ πόνο τραγούδια τῆς ξενητειάς. Κι ἦταν αὐτὰ ἀσκόλαγα. Τῶνα θάφηναν καὶ τάλο θάπαιρναν. Ὅλα δὲ καλοδιαλεγμένα καὶ καλοπαιγμένα. Καὶ μὲ τὴν πονετικὴ τους γλύκα στὰ τρέμουλα ποὺ ἔβγαζεν, σὰν ἐπαιζαν τὰ ὀργανά τους, πού σοῦ ράιζαν τὴν καρδιά.

Μὰ καὶ οἱ μεζέδες ἀπὸ τὸ κογκορέτσι καὶ τὸ ψητό, ποὺ ἡ κνίσσα τὸ ἔκανε νὰ μοσχοβολάει ὁ τόπος γύρω, ἐρχονταν κι αὐτοὶ ἀπανωτοί. Βοῦιζαν τὰ πλατάνια γύρω κι ἐδειχναν κι ἐκεῖνα τὴ δική τους ἀνέκφραστη πληθωρική χαρὰ καὶ τὴ συγκίνηση. Τοὺς πικάντικους δὲ ἐκεῖνους μεζέδες τοὺς συνώδευε τότε καὶ κάποιο πιοτὸ —ἢ ρακή τὶς πιὸ πολλὲς φορὲς— ἔτσι ποὺ στὴ συντροφιὰ νὰ φέρνει διάθεση καὶ νὰ ἐρχονταν σ[illegible] κέφι. Καὶ οἱ ὧρες περνοῦσαν δίχως νὰ τὸ καταλάβεις κάν στοὺ ἀλησμόνητου ἐκεῖνου ζγιαφετιοῦ τὴ ζεστασιὰ καὶ ἀπὸ μέσα σου ἐνιωθες τὴ στενοχώρια, βλέποντας πὼς ὅλα τελιωσαν πιά, κι ὁ τόπος ὅλος γύρω φάνταζε ἀλλιώτικος. Νόμιζες πὼς, ἡ λήθεια, ὅλα ἐδειχναν ὅτι ποτὲ τους δὲ θὰ σταματήσουν νὰ συνεχίζουν τὴν προτητερινὴ ποὺ σκόρπιζαν ζωὴ τάνια καὶ χαρά. Καὶ πῶς ἡ φαντασία τους τὰ ἐπλαθε ὅλα, κατὰ τὴ[illegible] ἐπιθυμία τους.

Καὶ λύριζαν τότε ὅλοι στὸ χωριὸ τους μὲ τὴ γλυκειὰ συγκίνηση ποὺ πάντα πλημμύριζε τὴν ψυχή τους καὶ ποὺ ἔτσι ἐκδηλώνονταν σὲ κάθε ὁμοια περίπτωση, σὰν ἀκουγαν τῆς ξενητειὰς τραγούδια.

— Τὰ ζγιαφέτια ὅμως αὐτὰ γινόταν τότε ὄχι μονάχα στὰ καλωσωρίσματα. Ἦταν τὰ ἴδια καὶ στὰ καλοκινήματα. Ἄλλος τότε ἀβάσταχτος καημὸς κι ἀπὸ τὰ δυὸ τὰ μέρη.

Τάχα θὰ μάκραινε γιὰ πολὺ τὴ νοικοκύρη ἡ ξενητειά; Ἢ: θὰ τὸν ἀκολουθοῦσε κι ἐκεῖ ἡ χιλιάκριβη γειά του;

Ὅλο τέτοια βασανιστικὰ ἐρωτηματικὰ γυρόφερναν στὸ μυαλό τους κι ἡ σκέψη τους δὲν ἔλεγε νὰ ἀφήσει κρύνει ἀπὸ αὐτά.

Ἄλλες τόσες ἦταν κι οἱ ἀνησυχίες οἱ δικές τους.

Καὶ μὲ τὴν ὁλόθερμη εὐχὴ καὶ τὴ παράκληση νὰ ἐρθοῦνε ὁλοι θαλεμένοι ἔκαναν τότε καὶ τὴν ἀποχωρισιὰ τους συνάντηση στὸ συγγενικὸ τραπέζι.

— Ζγιαφέτια ὅμως γινόταν στὸ χωριὸ κι ὅταν ὡρισμένοι χωρισμένοι ποὺ βρισκόταν στὸ χωριὸ ἀπόκαιρα στὴν ἀπραξία τους καὶ ἡθελαν νὰ ξεσκάσουν καὶ λίγο. Καλὸ βέβαιο ἦταν γι' αὐτοὺς τὸ συχνό ποὺ ἔκαναν χαρτοπαίγνιο, ἐνιωθαν ὅμως κι τὴν ἀνάγκη καὶ γιὰ κάποιο ἄλλο ἀ[illegible]σπασμα. Καὶ σὰν τέτοια διέξοδο βρισκαν τὸ ζγιαφέτι σὲ κάποιο ἐξοχικὸ καὶ γραφικὸ μέρος τοῦ χωριοῦ. Ὅπως ἦταν, ἂς ποῦμε, κοντὰ σὲ κάποια βρύση ὅπως στὸ Κορνήσσι, στὸ Γκισμέ, ἢ καὶ στὸ Μοναστήρι τοῦ Ἀη Λιά.

Στὸ πέταγμα μιανῆς τέτοιας κι βέντας ὅλοι τὴ δεχόταν χωρὶς ἀ[illegible] συζήτηση. Καὶ δὲν ἀργοῦσαν νὰ [illegible] ὀργανώσουν τότε. Τὸ ἔλεγαν καὶ τὸ ἔκαναν. Στὸ ζγιαφέτι αὐτὸ θὰ [illegible]ναν μέρος ὅλοι ὅσους τοὺς συνέ[illegible] συγγένεια ἢ κάποια φιλία καὶ γνω[illegible]μία καλή. Ὑπήρχαν ὅμως στὸ χω[illegible] καὶ οἱ δύστροποι, μὰ καὶ οἱ φρον[illegible]σμένοι. Αὐτοὺς τοὺς ἀπομόνω[illegible] καὶ τοὺς περιφρονούσαν. Τὴν πα[illegible]φρόνηση δὲ αὐτὴ τὴν ἐνιωθαν πα[illegible]τοι κι οἱ ἰδιοι τους. Καὶ τοὺς σπα[illegible]χιζε πολύ, γιατὶ τοὺς πλήγωνε τ[illegible] φιλότιμο. Καὶ ποτὲ τους δὲν ἠθελ[illegible] νὰ τὸ ξεχάσουν. Ὡστόσο ὅμως [illegible] στὸ ἀκουσμα ἀκόμα τῆς ἰδέας τ[illegible] ζγιαφέτι, γελοῦσαν καὶ τ' ἀστεῖα τους. Ἦταν κάτι ποὺ τὸ λαχταροῦσαν ὅλοι. Καὶ ποὺ τὸ διψοῦσε ἡ κα[illegible] διά τους.

— Ἡ δίψα αὐτὴ ζγιαφέτι εἶχε κα[illegible]λήσει καὶ μᾶς τὰ παιδαρέλια. Κι [illegible]κούοντας κάθε τόσο νὰ γίνεται κ[illegible]γος γι' αὐτά, θέλαμε νὰ τὰ ὁκα[illegible]σουμε κι ἐμεῖς. Καὶ φροντίζαμε [illegible] νὰ ἀντιγράψουμε τοὺς μεγάλο[illegible] Ἀσύδοτοι δὲ καθὼς ἤμαστε τὸ[illegible]στὶς ὅλες κινήσεις μας καὶ στὴ δ[illegible]θεση τοῦ χρόνου μας, ἀποφασίσα[illegible] νὰ κάνουμε καὶ μόνοι μας κάπο[illegible] ζγιαφέτι ὅλα τὰ λιανοπαίδια τῆς [illegible]τονειάς. Κουβαλήσαμε τότε τηγανο[illegible] αὐγὰ καὶ τυριὰ καὶ ὅ,τι ἄλλο μ[illegible]ρούσαμε νὰ ἀποσπάσουμε κρυφὰ [illegible]πὸ τὴν ἀρκλα (2) τοῦ σπιτιοῦ μ[illegible] σὲ κάποια ἀπόμερη μεριὰ ἐκεῖ σ[illegible]κλαδερὰ τοῦ χωριοῦ καὶ τὸ ζγιαφέ[illegible]μας ἔγινε.

Γενήκαμε ἔτσι γιὰ μιὰ στιγμὴ κ[illegible] μεῖς αὐτοκέφαλοι καὶ αὐτεξούσιοι σὰν τοὺς μεγάλους.

---

14. Μοναστήρι «Ἁγία Παρασκευὴ» στὰ Ἄνω Σουδενα. Ἔγινε λιγάκι ἀργότερα ἀπὸ τὸ 1750 μ.Χ. Ἡ ἐκκλησούλα του βρίσκεται σὲ καλὴ κατάσταση.

15. Μοναστήρι «Κοίμηση Θεοτόκου» στὸ Μακρίνο. 1700 μ.Χ.

16. Τὸ μοναστήρι «Ἁγία Τριάδα» στὴ Λεσινίτσα. Συστήθηκε στὰ 1773 μ.Χ. Στοιχεῖα γιὰ τὴν ἵδρυσή του καὶ τὴν κατάστασή του τὴ σημερινὴ δίνει ὁ κ. Νικ. Ἔξαρχος στὸ βιβλίο του «Βρυσοχώριον».

17. Τὸ μοναστήρι «Γενέθλιο τῆς Παναγίας» στὸ Δοβρίνο ἔχει συσταθεῖ σὲ παλιότερους ἀρχαίους χρόνους, ὄχι μὲ ἀκρίβεια γνωστούς. Καθὼς ἀναγράφουν οἱ ἱστορικὲς πηγὲς μέχρι τὸ 1694 «ἐμόναζαν ἔρειαι».

18. Μοναστήρι «Βισσικό» τῆς Καλωτᾶς. Ἀφιερωμένο στὴ μνήμη τῆς «Κοίμησης τῆς Θεοτόκου». Φέρεται νὰ συστήθηκε στὰ 1114 μ.Χ. Ἀλλὰ ὅπως σώζεται σήμερα ἀνακατασκευάστηκε στὰ 1787 καὶ ἱστορήθηκε, ὅπως εἶναι σήμερα ἡ ἁγιογραφία στὴν ἐκκλησούλα του στὰ 1818 μ.Χ. Γιὰ τὸ μοναστήρι αὐτὸ ἔχει γράψει ἀξιοπρόσεχτη μελέτη ὁ συνάδελφος κ. Τάκης Σακελλαρίου. (Βλέπε Τάκη Θεμελῆ: «Τὸ χωριὸ μας ἡ Καλωτά» Α΄). Ἔχω κι' ἐγὼ ἕτοιμη γιὰ δημοσίευση μελέτη γύρω ἀπὸ τὸ μοναστήρι αὐτό.

19. Μοναστήρι «Ἁγία Τριάδα» στὸ παλιοχώρι - Λάϊστας. Ἡ πρώτη του ἀρχικὴ σύσταση πολὺ παλιά, ἀλλ' ἄγνωστη πότε. Ὅπως εἶνια σήμερα ἡ ἐκκλησιὰ τοιχογραφήθηκε τμηματικὰ κατὰ τὸν περασμένο αἰῶνα. Ἕνα τμῆμα της στὰ 1884. Τὸ ὅτι αὐτὸ συστήθηκε στὰ πρὶν ἀπὸ τὸ 1800 χρόνια γίνεται φανερὸ ἀπὸ τὴν ὕπαρξη πολλῶν φορητῶν εἰκόνων, μὲ χρονολογίες τοῦ 18 αἰῶνα (1795, 1797 κλπ). Γιὰ τὸ μοναστήρι αὐτὸ ἔχω μικρὴ μελέτη ἕτοιμη γιὰ δημοσίευση.

20. Μοναστήρι τῆς Μπάγιας «Γενέθλιο τῆς Θεοτόκου». Ἄγνωστη ἡ ἀρχικὴ του σύσταση. Ἡ τοιχογραφία τῆς ἐκκλησούλας του, ὅπως σώζεται σήμερα, ἱστορήθηκε στὰ 1841 μ.Χ. Κάμποσα στοιχεῖα γιὰ τὸ μοναστήρι αὐτὸ ἔχω παραθέσει στὸ βιβλίο μου: «Μπάγια» Α΄.

Σημείωσα τὰ παραπάνω στοιχεῖα γιὰ τὰ μοναστήρια τοῦ Ζαγοριοῦ μὲ ὅση μπόρεσα δυνατὴ **συντομία καὶ ἀνάλογα** μὲ τὶς μικρὲς μου δυνάμεις. Προσπάθησα νὰ τὰ ἐπισκεφτῶ τὰ πιὸ πολλὰ καὶ νὰ τὰ ἐρευνήσω αὐτοπρόσωπα κατὰ τὰ πολλὰ χρόνια τῆς παραμονῆς μου στὸ Ζαγόρι. Ἔχω σχηματίσει τὴ γνώμη, πὼς τὰ μοναστήρια τοῦ Ζαγοριοῦ παρουσιάζουν μεγάλο ἐνδιαφέρο, ἀλλὰ πρέπει νὰ μελετηθοῦν ἀπὸ εἰδικοὺς ἐπιστήμονες. Ἐξυπακούεται πὼς δὲν ἀρκεῖ γιὰ τὸ ζήτημα αὐτὸ ἡ προσπάθεια ἑνὸς καὶ μόνον ἐρευνητῆ χωρὶς καμμιὰ εἰδίκευση καὶ ἐπιστημονικὸ ἐξοπλισμὸ γιὰ τέτοια ζητήματα.

Πέρα ὅμως ἀπὸ τὰ παραπάνω μοναστήρια τῆς περιοχῆς, πιθανὸν νὰ ὑπῆρχαν καὶ ἄλλα ἴσως μὲ δευτερεύουσα σημασία. Μιὰ τέτοια περίπτωση μοναστηριοῦ ἀφιερωμένου στὴ μνήμη τῆς Ἁγίας Τριάδας στὴ Μπούλτση ἀναφέρει ὁ κ. Ἰ. Ξυνὸς στὸ βιβλίο του «Ἡ Μπούλτση». (Συνεχίζεται)

ΤΑ ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Φρίξου Τζιόβα.

«ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΗΣ ΔΟΒΡΑΣ (1856—1859), Γιάννινα 1981

Τὸ ἔχω γράψει πολλὲς φορὲς καὶ τὸ ἐπαναλαμβάνω: Νοιώθω ξεχωριστὴ χαρά, ὅταν κρατῶ στὰ χέρια μου βιβλία ποὺ ἀνασυνθέτουν, μερικὰ ἢ ὁλικά, τὴν ἱστορία τῶν μακρῶν πατρίδων μας, αὐτῶν τῶν εὐλογημένων κυττάρων τῆς ἐθνικῆς ζωῆς, ποὺ πάνε νὰ ἀφανιστοῦν μέσα στὸ χάος τῆς τερατογονίας, ὅπως αὐτὴ ἐκφράζεται μὲ τὴν παρουσία τῶν μεγάλων ἀστικῶν κέντρων, μὲ πρῶτο καὶ κάκιστο παράδειγμα τὴν ἑλληνικὴ πρωτεύουσα. Πέτυχε κ.ᾶ ὅλας ἡ σύγχρονη ζωὴ ν' ἀλλοιώσει τὸν πυρήνα τῆς ψυχῆς μας καὶ νὰ δημιουρ-

Τοῦ κ. ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΑΥ

γήσει ἀνθρώπους ἀνέστιους καὶ ἄφιλους. Γιατί, ἂς μὴν κρυβόμαστε πίσω ἀπὸ τὸ δάχτυλό μας, οἱ πόλεις σήμερα, μὲ τὴν ὀργάνωση ποὺ ἔχουν καὶ μὲ τοὺς τρόπους συμβιώσεώς τῶν ἀνθρώπων, φτιάνουν ἄτομα μὲ ψυχὴ ξερὴ ἀπὸ συναισθήματα, γεμάτα ἄηχη γιὰ τὸ σήμερα καὶ τὸ αὔριο. Δὲν ἀγαπάει σήμερα κανένας τὴν πόλη του, ἀκόμα κ.ᾶν σ' αὐτὴ γεννήθηκε καὶ μεγάλωσε, γιατὶ δὲν ἐνώθηκε ποτὲ μαζί της μὲ ὀμφάλιο λῶρο, αὐτὸν ποὺ δημιουργεῖ τὴ σχέση μητέρας - παιδιοῦ, σχέση ποὺ τερματίζεται μόνο μὲ τὸ θάνατο. Ὅ,τι λοιπὸν μᾶς ξαναγυρίζει στὸ παρελθόν, σὰ μαρτυρία ἢ σὰν ἔκφραση θίου, ἀκόμα καὶ σὰν κριτικὴ ἀποτίμηση ὀζσισμένη σὲ σωστὸ ψυχρὸ ἀριθμούς, ἐκτὸς ἀπὸ τ' ἄλλα, δημιουργεῖ τὴν ἐλπίδα πὼς μπορεῖ — προσωπικὰ τὸ πιστεύω— οἱ νέες γενεές, ἀσφυκτιώντας ἀπὸ τὴν ἀλιμηρότητα τῶν καιρῶν, ἀνβιασμένες ἀπὸ τὴν ποιότητα τῆς ζωῆς, νὰ νοσταλγήσουν καὶ μέσω τῶν κειμένων ποὺ τοὺς προσφέρονται τὴν ἐποχὴ ποὺ τὰ χωριὰ μας —ἀναφέρομαι τώρα στὸ Ζαγόρι— ἔσφυζαν ἀπὸ ζωὴ καὶ δημιουργία. Καὶ ἐννοῶ τὴ νοσταλγία αὐτή, ὄχι σὰν ἁπλὸ ρεμβασμό, ἀλλὰ σὰν ἕνα ξύπνημα καὶ ἐσωτερικὴ ὤθηση νὰ συμβάλλουν, καθένας μὲ τὸν τρόπο του, γιὰ νὰ ξαναζωντανέψουν τὰ χωριὰ μας ποὺ ἔσβησαν.

Ἕνα τέτοιο κέντρισμα δίνει καὶ τὸ «Χρονικὸ τῆς Δοβρᾶς», ποὺ τὸ παρουσιάζει ὁ κ. Φρίξος Τζιόβας. Πρόκειται γιὰ μιὰ ἀνασύνθεση, μερικὴ στὴ βάση της καὶ εὐρύτερη στὸ σχολιασμό της, τῆς ζωῆς τῆς Δοβρᾶς, τῶν Ἀσπραγγέλων τοῦ Ζαγοριοῦ, ὅπως λέγονται σήμερα, στὸ κοινοτικὸ καὶ κοινωνικὸ ἐπίπεδο τῶν μέσων τοῦ περασμένου αἰῶνα.

Ἡ ὑπόθεση τοῦ «Χρονικοῦ», ποὺ ἀντέγραψε ἀπὸ παλιότερα χειρόγραφα ὁ Δοβριανίτης Ἰωάν. Λ. Μπλάτσος —πόσες μεγάλες ὑπηρεσίες πρόσφεραν στὴν ἱστορία οἱ ἐπώνυμοι καὶ τὶς περισσότερες φορὲς ἀνώνυμοι ἀντιγραφεῖς παλιῶν χειρόγραφων!—, ἀναφέρεται σὲ μιὰ δίκη ἀνάμεσα στοὺς κατοίκους τοῦ χωριοῦ καὶ στὸν ἰσχυρὸ μωαμεθανὸ Γιαννιώτη Τζελάλ μπέη. Ὁ τελευταῖος, στηριζόμενος στὴν προσωπικὴ του δύναμη, στὸν πλοῦτο του καὶ στὴ συμπαράσταση τῆς τουρκικῆς ἐξουσίας, ποὺ μαστιζόταν ἀπὸ τὴ διαφθορά, ζητοῦσε νὰ ἰδιοποιθεῖ αὐθαίρετα,, «νὰ καταπλακώσει», κατὰ τὴν παραστατικὴ ἔκφραση τοῦ «Χρονικοῦ», τὸ ἕνα τρίτο ἀπὸ τὰ κτήματα τοῦ χωριοῦ καὶ τοῦ μοναστηριοῦ τῶν Ἀσπραγγέλων. Τὸ χωριό, συνειδητοποιώντας τὸν κίνδυνο, ἀντέδρασε ἔντονα. Οἱ ἄνθρωποί του, στὸ ἴδιο τὸ χωριὸ κι' ἔξω ἀπ' αὐτό, ὅσοι μποροῦσαν νὰ βοηθήσουν, ξεσηκώθηκαν. Ἡ δοκιμασία ἦταν μεγάλη. Γέροντες καὶ παιδιά, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ἔπαιναν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ Τζελὰλ καὶ τῆς ἐξουσίας, κι' αὐτὸ τὸ πείσμα τους —ὑπεράσπιση τῆς τόσο πολύτιμης γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἰδιοκτησίας— σταθηκε τὸ κυριότερο ἐμπόδιο στὰ σχέδια τοῦ Τζελάλ καὶ ἡ βασικὴ αἰτία ποὺ ἡ ὑπόθεση πῆρε τὴν ἐπιθυμητὴ γι' αὐτοὺς τροπή. Στὴ ροὴ τῆς ἐξιστορίσεως τῶν γεγονότων, ποὺ ἐντάσσονται στὸ πλαίσιο τῆς «δίκης», δροῦν δεκάδες πρόσωπα, τὸν ἀντίδικων, τῶν ἀρχῶν κι' ἄλλων ποὺ βοήθησαν ἢ εἶχαν κάποια συμμετοχή, καὶ τὰ ὁποῖα ὁ κ. Τζιόβας τὰ καταγράφει εἰσαγωγικὰ σὲ κατάλογο, βοηθώντας ἔτσι τὸν ἀναγνώστη νὰ παρακολουθήσει μὲ περισσότερη ἄνεση τὴν ἐξέλιξη τῆς ἱστορίας, νὰ ἐμβαθύνει στὴν ψυχολογία τους καὶ νὰ κατανοήσει καλλίτερα τὸ χῶρο μέσα στὸν ὁποῖο κινήθηκαν.

Ἡ παρουσίαση τοῦ «Χρονικοῦ» ἀπὸ τὸν κ. Τζιόβα γίνεται κατὰ τρόπο ποὺ ὑπηρετεῖ τὴν ἔρευνα - διακρίβωση τῶν στοιχείων ποὺ ἀποτελοῦν τὸ περιεχόμενο τῆς ἐποχῆς, πόσο στὸ ἐπίπεδο τῆς ἰδιαίτερης πατρίδας, ὅσο καὶ στὸ πλαίσιο τῆς ζωῆς τῆς Ζαγορίσιας κοινότητας καὶ τῆς παρουσίας τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους, σ' ὅλες τὶς μορφὲς μὲ τὶς ὁποῖες αὐτὰ ἐκφράζονταν. Ἡ πρωτοτυπία τῆς παρουσίασης ἔγκειται καὶ στὸ ὅτι ὁ κ. Τζιόβας, ὅπως ἄλλωστε τὸ ἐξομολογεῖται προλογικά, συμμετέχει συναισθηματικὰ ἔντονα στὴν ἐξιστόρησή. Ἡ συμμετοχὴ γίνεται κατορθωτὴ πρῶτα γιατὶ τὸ ἴδιο τὸ περιεχόμενο τοῦ «Χρονικοῦ» μὲ τὴν παραστατικὴ του ἔκφραση προσφέρει αὐτὴ τὴ δυνατότητα, ἀλλὰ καὶ γιατὶ —τὸ κυριότερο— ὁ συναισθηματικὸς κόσμος τοῦ παρουσιαστή, κόσμος λεπτῆς εὐαισθησίας, συμμετέχει ἐνεργὰ στὴν ἀνάπλαση τῆς ἱστορικῆς μνήμης τοῦ χωριοῦ.

Ὁ σχολιασμὸς τοῦ «Χρονικοῦ» δίνει στὸν κ. Τζιόβα τὴ δυνατότητα καὶ τὴν εὐκαιρία νὰ περιγράψει, σὲ γενικὲς γραμμές, τὴ ζωὴ τοῦ χωριοῦ σὲ παλιότερους χρόνους, νὰ ἐπισημάνει τὶς σωστὲς διαστάσεις ὁρισμένων ἐκδηλώσεών της, σὲ συνάρτηση μὲ τὶς δραστηριότητες τῆς Ζαγορίσιας «ὁμοσπονδίας», τῆς ἑλληνικῆς κοινότητας τῶν Ἰωαννίνων καὶ τοῦ βιλαετιοῦ, στὴν ὀργάνωση τοῦ ὁποίου ἡ προσωπικότητα τοῦ βαλὴ καὶ τὸ δίκαιο ποὺ ἀπέρρεε ἀπὸ τοὺς ἱεροὺς νόμους τοῦ Ἰσλάμ, ἔπαιζαν βασικὸ ρόλο. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ὁ κ. Τζιόβας πρόσφερε, χωρὶς νὰ τὸ ἐπιδιώξει συστηματικά, τὸν πολύτιμο ὀβολό του στὴν προσπάθεια ποὺ πρέπει νὰ ἀναληφθεῖ γιὰ τὴν ἀνασύνθεση τῆς ἱστορίας τοῦ Ζαγοριοῦ καὶ ποὺ θὰ γίνει κατορθωτὴ μόνο ἂν ὅλα τὰ χωριὰ δώσουν τὴ δική τους ἱστορία τὸ καθένα.

Πρέπει νὰ πῶ δυὸ λόγια καὶ γιὰ τὴ «χορηγία». Τὴν ἔκδοση τὴ χρηματοδότησε ὁ κ. Κώστας Γκωλέτσης. Τοῦ ἀξίζει ἔπαινος γιατὶ πρόσφερε στὸν παρουσιαστὴ τὴ δυνατότητα νὰ ξεθάψει ἀπὸ τὴ λησμονιὰ μιὰ περίοδο τῆς ζωῆς τοῦ χωριοῦ του, ποὺ φέρει τὴ σφραγίδα τοῦ ἀγωνιστικοῦ ἤθους, καὶ νὰ τὴν ἐντάξει στὸ εὐρύτερο πλαίσιο τῆς ἱστορίας τοῦ. Θάταν εὐχῆς ἐγὼ ἂν κι ἄλλοι Ζαγορίσιοι, ποὺ ἔχουν τὶς οἰκονομικὲς δυνατότητες, μιμοῦνταν τὸ παράδειγμά του γιὰ παραπλήσιες ἢ ἄλλες ἐκδόσεις ποὺ ὑπηρετοῦν τὸ Ζαγόρι καὶ προβάλλουν τὸ ὄνομά του.

Νὰ εἶσαι γιὰ τὸν κόσμο σὰν μιὰ λίμνη, ποὺ δέχεται τὰ ταραγμένα νερὰ τῶν χειμάρρων καὶ πάντα τὸ γαληνεύει.

ΝΕΟΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΕΣ

ΔΟΒΡΑ.— Ἡ Ἀλεξάνδρα Κορέλη — Παπαδέλη καὶ ἡ Εὐθαλία Παππά (τὸ γένος Κορέλη) πῆραν μετὰ ἀπὸ ἐπιτυχῆ δοκιμασία τὸ πτυχίο τῆς Νομικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν καὶ τῆς Ἀρχιτεκτονικῆς Σχολῆς Φλωρίνης ἀντίστοιχα.

Οἱ συγγενεῖς καὶ συγχωριανοὶ τοὺς εὐχονται ὑγεία καὶ καλὴ σταδιοδρομία.

Ο ΕΘΝΙΚΟΣ ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ ΚΩΝ. ΡΑΔΟΣ

● ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠ' ΤΗΝ 7η ΣΕΛ.

Τοῦτο τὸ τεράστιο ἀρχοντικὸ μὲ τὰ «ἀγιάτια» του, τὰ «κατώγια» του. τὰ «κελάρια» του, τὴ «μπίμπτσα» του, τὶς «καμάρες» του, πού, ἀπὸ χρόνια, τὶς ἔχουν κλείσει μὲ τοιχοποιΐα, τὰ μαγειριὰ του, τὸ «σπιτάκι γιὰ τοὺς ἐργάτες τῶν ἀμπελιῶν, τὴν πελώρια «κρεββάτα» του, τὸν πε ρίφημο «Χουτζιερὲ» του, ποὺ εἶναι ζωγραφισμένος μὲ δικέφαλους ἀετούς, μὲ πόλεις καὶ στρατοὺς, μὲ καβαλλάρηδες, μὲ κάστρα καὶ σημαίες καὶ μ' ἄλλα σχέδια, ἐντυπωσιάζουν τὸν ἐπισκέπτη. Ἐντυπωσίασαν ἀκόμα φοιτητὲς καὶ καθηγητὲς τῆς Σχολῆς Καλῶν Τεχνῶν, ποὺ τὸ ἐπισκέφτηκαν καὶ τὸ μελέτησαν.

Τὸ ἱστορικὸ αὐτὸ ἀρχοντικὸ ἔχει κατά καιροὺς ὑποστεῖ μετατροπὲς στὸ ἐσωτερικό του, ἀπ' τοὺς νοικοκυραίους, ἡ ἐξωτερική του ὅμως δομὴ ἐμεινε ἀπείραχτη. Σήμερα δυστυχῶς, δὲ στέκεται καλά... Κι' ἔχει χαρακτηρισθῆ ἀπ' τὴν Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία, διατηρητέο ἱστορικὸ μνημεῖο τὸ 1965!

Ἀπὸ τότε οὔτε δεκάρα δὲ διατέθηκε γιὰ τὴ συντήρησή του!

Ἡ οἰκογένεια ποὺ σήμερα κατοικεῖ σ' αὐτό, εἶναι τῆς κ. Ἑλένης καὶ τοῦ κ. Πάνου Βούρβου. Τὸ σπίτι περιήλθε σ' αὐτοὺς, ἀπὸ τὸν προπαππού τῆς κ. Ἑλένης Κέντρου Βούρβου, τὸν κυρ Θανάση Κέντρο.

Μὲ τὰ οἰκονομικὰ μέσα ποὺ διαθέτει ἡ οἰκογένεια, εἶναι ἀδύνατο νὰ τὸ συντηρήσει, ἀπὸ τὶς ζημιὲς ποὺ τοῦ ἔκανε ὁ χρόνος. Εἶναι τόσο τεράστιο καὶ τόσο παλιό.

Πρέπει νὸ μείνῃ ἔτσι καὶ νὰ ἐρειπωθῇ; Γιατὶ ἡ ἀρμόδια Ὑπηρεσία, ποὺ τὸ χαρακτήρισε διατηρητέο ἱστορικὸ μνημεῖο, δὲν τὸ ξαναπρόσεξε;

Μέσα σ' αὐτὸ ἔζησε μιὰ οἰκογένεια ποὺ ἀνέδειξε μιὰ μεγάλη μορφὴ τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας, τὸν Κωνσταντῖνο Ράδο, μὰ κι' ἄλλους θαυμάσιους Ἕλληνες Πολίτες. Δὲ θὰ ἦταν ὀσίβεια, στὴ μνήμη τῶν καὶ ἀγνωμοσύνη, ν' ἀφεθῆ, νὰ καταρρεύσῃ τοῦτο τὸ ὡραῖο ἀρχοντικό; Χρειάζεται γρήγορη κρατικὴ ἐπέμβαση ὅσο εἶναι ἀκόμα καιρός, γιὰ νὰ μὴ ψάχνουμε ὑστέρα, νὰ βροῦμε θύματα, γιὰ νὰ τοὺς φορτώσουμε τὴν εὐθύνη τῆς καταστροφῆς.

Ἔχουμε πικρὴ πεῖρα, ἐμεῖς ἐδῶ ἐπάνω, γιὰ τὰ διατηρητέα, γιατὶ μερικὰ ἀπ' αὐτὰ, ἀντὶ νὰ συντηρηθοῦν, κεῖτονται τραγικὰ χαλάσματα, κι' ἀποτελοῦν ντροπὴ κι' ἀσχήμια, ὄχι μόνο γιὰ τὸ χωριὸ μας...

Τσεπέλοβο, Μάης 1981

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ ΓΙΑΝΝΑΚΟΣ

Ἐπιλογή ἀπό τίς σελίδες τοῦ Λαμπρίδη μας

(Συνεχίζουμε τήν ἀναδημοσίευση ἀπό τό βιβλίο του **«Ζαγοριακά»**).

29. Δόλιανη (τόπος φαραγγώδης). 1 ὡρ. ΒΑ. οἰκ. 89, κατ. 430.

Ἡ κωμόπολις αὐτή ἀπηρτίσθη μετά τήν διάλυσιν τοῦ χωρίου **Δελγίνας** (τόπου περικοπέντος) κειμένης Β.Δ. **καί τήν** προσχώρησίν τινων κατοίκων ἐκ τοῦ **Νιαντόβου** καί τοῦ ΝΑ. **Βριζιατσάνου,** ἀποδεκατισθέντος περί τά μέσα τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος ἑνεκα πανώλους καί διατηρήσαντος ἐρείπια ἐκκλησιῶν καί οἰκιῶν. Ἀλλά Βλαχικαί τινες οἰκογένειαι, διεσπαρμέναι πέριξ τῆς κωμοπόλεως ταύτης, ὡς εἰς τόν **Ἅγ. Ἀθανάσιον, Ἅγ. Τρύφωνα, Σλίσοβον, Κεραμίδαν καί Σκίγγιναν,** συνωκίσθησαν ἐνταῦθα καί συνέτεινον εἰς αὔξησις αὐτῆς.

Κεῖται δέ εἰς τούς πρόποδας μικροῦ Βουνοῦ, καταφύτου ἐξ ἱερῶν δρυῶν, ἔνθα πηγάζουσι τρεῖς κατάψυχροι καί ὡραῖοι ρύακες, διαιρούντες τήν κωμόπολιν ταύτην εἰς τέσσαρας συνοικίας, ἑνουμένας δι' ἑξ γεφυρῶν, καί ἀρδεύοντας ἔνθεν καί ἔνθεν τά ἀειθαλῆ κηπάρια. Ἔχει δέ οἰκίας λαμπρας καί ἐκκλησίαν ἀνεγερθεῖσαν διά συνεισφορᾶς τῶν κατοίκων τῷ ἔτει 1791 μέ σχέδιον Βασιλικής (BASILICAE) καί Βυζαντινῆς καλλιτεχνίας ἀξιόλογον. Οἱ κάτοικοι τῆς κωμοπόλεως ταύτης εἶναι φιλόμουσοι καί φιλόκαλοι ὅθεν, ἄν καί οὐδέν κληροδότημα ἔχωσιν, ἐν τούτοις σχολεῖα ἔκτισαν, διδασκάλους διατηροῦσιν, ἐκκλησίαν ἐπ' ὀνόματι τοῦ προφήτου Ἠλιοῦ μετά κωδωνοστασίου ἀνήγειραν, τό νεκροταφεῖον μετέθεσαν, κατανοήσαντες τήν βλάβην αὐτοῦ, κειμένου ἐντός τοῦ χωρίου, ὁδοῦς καί πλατεῖας διώρθωσαν κτλ. ἐπιστασία τοῦ φιλοπόνου ἐπιτρόπου τῆς Ἐκκλησίας Ἰ. Ἀδαμίδου. Ἄξιον δέ σημειώσεως εἶναι, ὅτι ὁ πενθερός τοῦ Ἀν. Παπαγιαννοπούλου, ἀγωνιζομένου διά τοῦ ἀξιεπαίνου παραδείγματος του νά εἰσαγάγῃ ἐνταῦθα τήν συκαμηνοφυτείαν καί τήν περιποίησιν ἰδίως τῆς ἀμπέλου καί τῶν ὀπωροφόρων Ν. Χατσόπουλος ἤρξατο δι' ἰδίων του ἐξόδων νά συσταίνῃ ἐνταῦθα βιβλιοθήκην. Ἐξάγει δέ γενικῶς οἶνον καί διάφορα ὀπωρικά, ἰδίως δέ τά περίπυστα ἐκεῖνα μῆλα, ζαχαρόμηλα λεγόμενα.

Ἐπ. ἀνδρες. Ἰ.Φ. Μπώρος, πρωεστώς, Ν. Ντοῦβλης ὁροφύλαξ τοῦ Ζαγορίου περίφημος (1), καί οἱ αὐτάδελφοι Δ.Ι.Κ. Ἀδαμίδαι.

Λόγιοι: Δ. Λογιωτάτος, Γ. Ν. Πισπύρης διδάκτωρ τήν ἰατρικήν, πρώρως τόν βίον κατολιπών καί γενικῆς τιμῆς καί ἀγάπης ἀπολαύων διά τά σπάνια αὐτοῦ προτερήματα, καί Δημ. Λογιωτατίδης.

1)2 ὡρ. Α. τῆς κωμοπόλεως ταύτης κεῖται ἡ μονή τῆς Βοτσᾶς (τόπος εἰς ὀξύ λήγων) ἐπ ὀνόματι τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, κτισθεῖσα μέν κατά τινα ἐπιγραφήν ὑπό Κωνσταντίου τοῦ Παγωνάτου κατά τό ἔτος 672, ἀνακαινισθεῖσα δέ τῷ ἔτει 1678, ἀρχιερατεύοντος ἐν Ἰωαννίνοις τοῦ Καλλινίκου.

Ὠνομάσθη δ' οὕτω ἐκ τοῦ μεγάλου καί σημαντικοῦ χωρίου **Βοτσάς,** Β. τῆς μονῆς κειμένου καί ἐξ 800 οἰκιῶν συνισταμένου. Ἤκμαζε δέ σφόδρα τοῦτο ἐπί τῶν Βυζαντινῶν καί διελύθη ἀκολούθως ἐπί τῶν Τουρκικῶν ἀνωμαλιῶν.

30 Ντρεστενίκον: 1 1)2 ὡρ. Β. οἰκ. 100 κατ. 700.

Κατωκήθη κατά παράδοσιν τό πρώτον ὑπό ποιμένων ἀλβανῶν, ὅθεν καί οἱ ὁμοιροι τούτου Βλαχοι τό ἀποκαλοῦσιν **Ἀρμπινέσι,** ὁ ἐστι Ἀλβανιτοχώρι. Ἐκτός δέ τούτου οὐδέποτε ἐνταῦθα ὡμιλεῖτο ἡ Βλαχική γλῶσσα, ἀλλ' ἀνέκαθεν, κατά τήν παράδοσιν, τετριμμένως ἡ Ἑλληνική μετά πολλῶν ἀλβανικῶν λέξεων.

Ἀναφέρεται δέ μετά τοῦ Δρυανόβου κατά τό ἔτος 1319, ὅτε Ἀνδρόνικος ὁ προσβύτερος ἐπανέκτησε τήν Ἤπειρον μετά τήν δολοφονίαν τοῦ Θωμά, δεσπότου τῆς Ἠπείρου, ὡς ἰδιοκτησία Ἰωαννίτου τινός. Κεῖται εἰς κοιλάδα καί διασχίζεται, πρός τά κάτω μάλιςα, ὑπό βαθέως λάκκου. Τό πλεῖστον τοῦ χωρίου εἶναι γεωργοί, περιποιούμενοι ἰδίως τήν ἀμπελον, καί ποιμένες κοιμῶνται δέ τόν ἐπονείδιστον ὕπνον.

Ἀλλά καί οἱ ταξειδευόμενοι εἰς τά χωρία ἰδίως τῆς Ἀνατολῆς οὐδόλως συνέτειναν πρός ἀποδίωξιν τῆς παχυλωτάτης ἀμαθείας. Καί μέχρι ἐτῶν πρό 8 ἐτῶν ὁ ἱερεύς ἐδίδασκε τά παιδία καί τήν ὀχτώηχον τοῦ μεσαιώνος, ἐκτοτε δέ ἀνήγειραν σχολεῖον καί διατηροῦσιν ἤδη ἀλληλοδιδακτικόν.

Μεταβαίνομεν ἤδη εἰς τήν περιγραφήν τῶν κυρίως Βλαχοχωρίων, τῶν περισσοτέρων τῶν ὁποίων ἀκριβῆ ἐξιστόρησιν δέν ἔχει νά περιμένῃ ὁ ἀναγνώστης διότι οἱ κάτοικοι δέν ἀνταπεκρίθησαν εἰς τούς πόθους μου, θεωρήσαντες μάλιστα ἐπιβλαβῆ τήν δημοσίευσιν τῶν Ζαγοριακῶν

31. Γρεβενίτι: ΒΔ. οἰκ. 226, κατ. 1500.

Τό χωρίον τοῦτο **Κουτσισίν - Κα λωτά** κατ' ἀρχάς ἀποκαλούμενον, καί ἀποτελεσθέν ἴσως ἐξ ὀλίγων οἴκο γενειῶν ἐκ τοῦ Καλωτά, ΒΔ. τοῦ νῦν κατοικησασῶν, ηὐξήθη καί κατέστη ἐν τῶν μεγαλειτέρων, ἀφοῦ πολλαί οἰκογένειαι ἐκ τῆς Μπότσας, συνοικίας τῆς Βοτσας καί τῶν Γρεβενῶν, ἐν ὧν καί ἡ ὀνομασία ἴσως ἐδόθη, κατέφυγον ἐνταῦθα. Κεῖται δέ τό κατάρρυτον καί κατάφυτον Γρεβενίτι, εἰς κοιλάδα, διασχίζεται ὑπό ἀποτόμου λακκου, ἔχει μεταξύ τῶν οἰκιῶν μεγάλα διαστήματα μεθ' ὁδῶν κατωφερῶν καί ἀθλίων καί περικλείεται ἀνωθεν ὑπό λόφου δασώδους. Περιέχει τέσσαρας μύλους, πανδοχεῖον κτλ. Παράγει δέ ἰδίως οἶνον καλόν καί πολύν, ἡ συγκομιδή τούτου π.χ. ἀναβαίνει κατά μέσον ὅρον τάς 300,000 ὀκάδ. Τό Γρεβενίτι εἶναι ἐκ τῶν ὀλίγων ἐκείνων χωρίων τοῦ Ζαγορίου, ὅπερ πολλάκις κατέδειξαν, ὅτι καί τό Ζαγόριον δέν στερεῖται μοχητῶν καί ἀτρομήτων ἀνδρῶν. Πολιοῦχος δέ τοῦ χωρίου θεωρεῖται ὁ Ἅγ. Δημήτριος. Διό καί νηστεύουσιν ἐπί μίαν ἑβδομάδα πρό τῆς μνήμης του.

Σχολ. Ἀπό τοῦ ἔτους 1852 ἤρξαντο οἱ φιλόμουσοι νά διατηρῶσι δύο

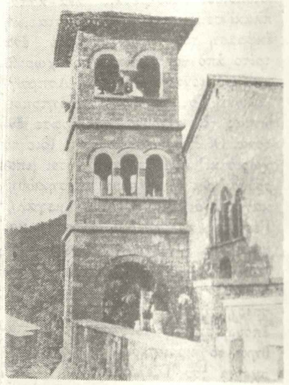

Τό καινούργιο κωδονοστάσι τοῦ Ἁγ. Δημητρίου Γρεβενητίου

σχολεῖα· ὁ φιλόπατρις καί ἀγωνιστήν Ἰ. Σιαΐνης, ἐπανελθών κατά τό ἔτος 1850 ἐκ Βλαχίας, ἐπήνεγκε ὄντως μεγάστην βελτίωσιν εἰς τό χωρίον τοῦτο. Ἀπό τῆς ἐλεύσεως τούτου χρονολογεῖται ἡ προσπάθεια περί ἀποσκορακισμοῦ τῆς Βλαχικης γλώσσης. Ἀλλά μήπως ὀλίγον ὀφείλει ἡ Κοινότης αὕτη καί εἰς τόν ἐκ Καλωτάς ἑλληνοδιδάσκαλον Κ. Μηκαν, ὡς καί τόν Γ. Ἰσραήλ ἱερέα καί ἐμπειρικόν ἰατρόν τοῦ χωρίου, καταβάλλοντα ὡτρύτους μόχθους πρός ἠθικοποίησιν τοῦ ποιμνίου του;

Εὐεργέται (ἐλεοθέται) Χρ.ός Ἀπολλωνιάδης 15000 γρ. Χρύσανθος δέ τις συνέδραμε τά μέγιςα πρός ἀνέγερσιν τοῦ κωδωνοστασίου τοῦ Ἁγ. Δημητρίου.

Ἐπ. ἀνδρες. Ἀναστ. Ἐξαρχος ὁ πλαρχηγός, καί Ἰ. Σιαΐνης.

32. Βωβούσα: 2 1)2 ὡρ. Α. οἰκ. 50 κατ. 210.

Ἡ παρά τόν ὁμώνυμον ποταμόν κειμένη Βωβούσα συγκατηριθμεῖτο μέχρι τῆς πτώσεως τοῦ Ἀλή - Πασα μεταξύ τῶν μεγαλειτέρων χωρίων, ὅτε, συνεχῶς ὑπό λῃστῶν καταπιεζομένη, διελύθη, καί οὐτω πολλοί ἀκολουθήσαντες τόν προϊόντα Χατζή - Γεώργιον, μετώκησαν πλησίον τῆς πόλεως Σερρῶν. Ἐκ τούτου πολλοί εἰς διάφορα μέρη διασκορπίσθησαν, ὡς ὁ ἐν Σέρραις ὑπουργός τῆς Ρωσσίας Κ.Κ. Κοντός, πατήρ ἡ ἀναξιοπαθοῦσα αὐτή ἰδιοκτήτου πατρίς εὐηργετήθη τά μέγιστα καί ὁ ἐν Χάσκιοϊ τῆς Θράκης Χατζή Σταύρος, συστήσας ἐκεῖ Σχολεῖον Ἑλληνικόν, ὅπερ συντελεῖ εἰς τήν μυσαρᾶς Προπαγάνδας τήν ἀπόσιας.

Ἄνωθεν τοῦ χωρίου ἐκτείνεται περίπυστος Βαλιακάρδα (λάκκος θύς, ἤ κατ' ἄλλους, ξεστό) χρησιμεύσασα πολλάκις ὡς καταφυγή τῶν περιβοήτων ἐκείνων ἀρματολῶν καί κλεπτῶν, οἵτινες ὡδήγουν βόσκους καί ἀπηλπισμένους.

Αὐτόθι ὑπάρχουσι δάση βαθέος πρασίνου χρώματος. Τά ἐν αὐτοῖς οὐρανομήκη δένδρα σχηματίζουσιν ἀγρίαν τινά μεγαλειότητα, ἡν οὐδεμία ποτέ ἀνθρωπίνη γραφίς δύναται νά εἰκονίσῃ δάση, λέγω, οὐ σμαραγοῦσιν ὅλον ἐκεῖνο τό ὕδωρ ἐξ οὗ ἐξάγεται ἡ ξυλεία καί ἡ ἄμμος (δαδί) διά τό Ζαγόριον καί τήν Ἤπειρον ἐπαρχίας, καί ὅπου τά τό θέρος τάγματα, οὕτως εἰπεῖν ἀνδρῶν καί γυναικῶν μεταβαίνουσι πρός μεταφοράν τοῦ ἀναγκαίου εἰς τούς οἴκους δαδίου.— Τα δε ὁδόν ἀσματα αὐτῶν εἰσί παραπλήσια, καί οἱ χοροί ἀμίμητοι.

33. Λάιστα: 2 ὡρ. Δ. οἰκ. 30 κατ. 1800.

Αὐτή ἐστι τό μεγαλείτερον τῶν τοῦ Ζαγορίου χωρίων· πρό μικροῦ δέ συστήθησαν ἐν αὐτῷ καί διατηροῦνται σχολεῖα, ἔνθα διδάσκεται ἡ Ἑλληνική γλῶσσα.

Ὑψίκορμοι ἐλάται καί μεγαλοπρεπεῖς πεύκαι καθιστῶσι ταύτην καί τήν Λεανίτσαν, Βωβούσαν, Μηπρίνοβαν κτλ. ζωγραφικωτάτην.

34. Παλαιοχώρι τῆς Λαΐστας 1)2 ὡρ. ἀπέχον τοῦ προηγουμένου καί ἔχον οἰκ. 58, κατ. 180.

Ἐκ τούτου ἔλαβε τήν ἀρχήν τήν Λάϊστα, περί ἧς ἐν ἀρ. 33.

35. Ντοπρίνοβον: 1 1)2 ὡρ. Δ. οἰκ. 73, κατ. 610.

36. Λεανίτσα: (τοποθεσία Μάκωτή). 1 1)2 ὡρ. Β. οἰκ. 204. κατ. 1270.

Ἡ ἐν τῷ Χρυσοβούλλῳ Ἀνδρονίκου τοῦ πρεσβυτέρου ἀναφερομένη κατά τό Δρυάνοβον καί Φρεσταίνα χωρία τῆς περιοχῆς Μαλακασίου, Λεανίτσα εἶναι αὐτή αὐτή ἡ Λεανίτσα.

(Συνεχίζεται)

◆ **Αὐτός πού ἀκολουθεῖ τήν ἐπιθυμίες του, δέν κάνει γιά κυβερνήτη**

Τὸ Ζαγόρι καὶ οἱ διακοπὲς στὰ Χωριὰ μας

Πρέπει νάχουν περάσει ἀρκετά χρόνια ἀπό τότε, πού ἡ Καλλιόπη Μουστάκα σέ μιά ἐπιφυλλίδα τό «Βήματος», ἀπ' ἀφορμή κάποιας ἐπίσκεψής της γιά ἔρευνα στό Ζαγόρι, ἔγραφε γι' αὐτό: «Τό Ζαγόρι εἶναι μιά ἀπ' τίς πιό ὀμορφες περιοχές τῆς Ἑλλάδας, ἀλλά μένει τουριστικά καί κοινωνικά ἀναξιοποίητο μόνο καί μόνο γιατί δέν ἔχει δρόμους».

Μοῦ εἶχαν κάνει τότε μεγάλη αἴσθηση τά γραφόμενά της καί ἰδιαίτερη ἐντύπωση αὐτή ἡ διαπίστωσή της. Τά χρόνια ἀπό τότε κύλησαν γοργά καί μαζί μ' αὐτά τό ἴδιο γοργά συνεχίστηκε καί τό κατρακύλισμα τοῦ Ζαγορίου ἀπ' τό κακό στό χειρότερο καί ἡ διαπίστωση ἐκείνη ἐξακολουθεῖ δυστυχῶς καί σήμερα, νά διατηρεῖ ὅλη τήν ἐπικαιρότητά της. Ἄν θυμήθηκα τόσο ἀργά τά λόγια της εἶναι γιά τοῦτο: πρώτα μιά πολύ πρόσφατη ἐπίσκεψή μου στήν Κεφαλλονιά μοῦ ἔδωσε τήν εὐκαιρία νά περιοδεύσω σέ πάρα πολλά ἀπομονωμένα καί ἀπομακρυσμένα χωριά της —ποῦ δέν ἀριθμοῦν κι' αὐτά τό χειμώνα περισσότερους ἀπό τούς 50 μόνιμους κατοίκους—καί νά συγκρίνω τά ἀνεκδιήγητα χάλια τῶν δικῶν μας δρόμων μέ τό ἄριστο, ἀπό πάσης ἀπόψεως, ὁδικό δίκτυο ἐκείνων τῶν χωριῶν.

Φαίνεται, ἔτσι ἀντιλαμβάνονται οἱ κκ. ἀρμόδιοι τό «Κράτος τοῦ δικαίου» καί τήν «Ἰσοπολιτεία», ποῦ τόσο συχνά διατυμπανίζονται ἀπό ἐπίσημα χείλη. Καί ὁ δεύτερος λόγος ἐνα παλιό ἐρώτημά μου. Κι' ἄν ἀκόμα τό Ζαγόρι ὀργώνονταν μέ δρόμους καί ἀξ ὁποιεῖτο τουριστικά ὅσο τοῦ ἀξίζε καί τοῦ πρέπει, θά μποροῦσε ἀραγε νά ξανανθίσει ἀ αὐτό ἡ παλιά κοινωνική, οἰκονομική καί πνευματική του ζωή. Θά μπορούσε, δηλαδή τό Ζαγόρι νά ξαναβρεῖ τόν παλιό του ἑαυτό καί τή χαμένη ἰδιοσιτεροτητά του. Φοβοῦμαι πώς ἡ ἀπάντηση θά εἶναι ὄχι. Κι' αὐτό γιατί γκρεμίζονται ὅλο καί περισσότερα σπίτια ἤ ξυλώνονται καί ἄλλα καλντερίμια.

Τό Ζαγόρι ὀρφάνεψε ἀπ' τούς ἀνθρώπους, ἀπ' τούς Ζαγορίσιους. Οἱ οἰκονομικές, κοινωνικές καί πολιτικές συνθήκες εἶναι ἐκείνες, πού μαζί μέ τή γεωγραφική του θέση, προσδιορίζουν, κατά τή γνώμη μας, τήν ταυτότητα τοῦ κάθε τόπου καί τῶν κατοίκων του. Κι' αὐτές οἱ συνθήκες ἀπ' τόν πόλεμο τοῦ '40 καί δῶθε ἀλλοξαν ἀπότομα, μεταβλήθηκαν ριζικά καί ὑποχρέωσαν ὄχι μονάχα τούς Ζαγορίσιους, ἀλλ' ὅλον τόν ὑπαιθριο πληθυσμό τῆς χώρας μας, νά προσαρμοστεῖ, **ἀναγκαστικά, στίς** καινούργιες συνθήκες, νά ἀστικοποιηθεῖ μέ ἀναπότρεπτο φυσικά ἀποτέλεσμα, νά ἀπορφανισθοῦν τά χωριά μας.

Οἱ μόνοι πού δέν εὐθύνονται γι' αὐτό, εἶναι οἱ κάτοικοι τῶν χωριῶν. Ὁ μεγάλος ὑπεύθυνος γι' αὐτήν τήν κατάσταση, πού τείνει νά λάβει διαστάσεις δημογραφικοῦ δράματος, εἶναι ὅλες οἱ μεταπολεμικές Κυβερνήσεις, οἱ ὁποῖες ὄχι μονάχα δέν εἶδαν σωστά, ἀλλα καί δέ θέλησαν ἤ δέν μπόρεσαν νά συλλάβουν ἀπ' ἀρχῆς τό πρόβλημα σ' ὅλη του τήν ἔκταση. Καί συνεχίζεται δυστυχῶς, ἀπό τότε ἡ ἀδιαφορία τους, σ' ὅλες αὐτές τίς δεκαετίες. Πενήντα καί περισσότερα χρόνια πέρασαν ἀπό τότε, πού πιτοιρίκος —σάν τώρα τό θυμᾶμαι—, εἶχα κρεμαστεῖ σ' ἕνα παράθυρο τοῦ Κοινοτικοῦ Γραφείου τοῦ χωριοῦ μου γιά νά παρακολουθήσω ἀπ' ἐκεῖ μιά θυελλώδικη συζήτηση τῶν χωριανῶν μου γύρω ἀπό τό πρόβλημα τοῦ νεροῦ, πού ἀπό τότε βασάνιζε τούς δόλιους. Κοντεύει νά κλείσει αἰώνας καί τό ἴδιο καυτό πρόβλημα βασανίζει καί πάλι ὅλους τούς ἐναπομείναντες κατοίκους τῶν χωριῶν τοῦ τριγώνου τοῦ Δ. Ζαγορίου. Ἀπό ποῦ θά καταφέρουν τελικά νά πάρουν νερό ἀπ' τά πηγάδια ἤ τή Λεύκα ὅταν ἄλλοι, ἄλλοι, μπόρεσαν, γιατί τό θέλησαν, νά στρέψουν ἀκόμα καί τόν «Ἰορδάνη εἰς τά ὀρίσια», σάν τά νερά τοῦ δικοῦ μας Βοϊδομμάτη νά μή μποροῦν τάχα νά μεταβληθοῦν σέ εὐλογία Θεοῦ. Ἔχει βαθιές λοιπόν τίς ρίζες του τό πρόβλημα τῆς ἐρήμωσης τῶν χωριῶν Τούς λείπει ὁ κόσμος καί ὁ κόσμος αὐτός δέν ἐπανέρχεται καί δέν θά ἐπανέλθει μέ ὅσες ἐπαινετές, ἀξιόλογες καί καλοπροαίρετες ἀτομικές πρωτοβουλίες κι' ἄν γίνουν. Οὐτε πολύ περισσότερο δέν ἐπανέρχεται μέ εὐχολόγια. Τό νά λέμε κιμιά φορά μερικοί ἀπό μάς, ἴσως ἀπό ὑπερβολική ἀγάπη γιά τόν τόπο μας, ὅτι τό Ζαγόρι μας καί οἱ Ζαγορίσιοι ἦταν αὐτοί κι ὄχι ἄλλοι, θυμίζει, νομίζω, ξεπεσμένους εὐπατρίδες, πού σάν ἔχασαν ὅτι εἶχαν καί δέν εἶχαν δέν τούς ἀπομένει τίποτε ἄλλο παρά ἡ τριμμένη καί σκοροφαγωμένη ἀπ' τήν πολυκαιρία καί πολυχρησία γενιάς κότα καί κάποιο παλιό σπίτι, ὁ ὁποῖο πού κρέμεται ἀκόμα στήν ἐξώθυρα, μάρτυρες καί τά δυό, περασμένων μεγαλείων. Τό Ζαγόρι, τό ξαναλέμε ἔχει ἀνάγκη ἀπ' τούς Ζαγορίσιους ἀπό ὅλους μας. Οἱ Ζαγορίσιοι εἶχαν κάποτε τή φήμη ὅτι ὅλα τά μετροῦσαν μέ τό κοντήλι καί τό πασέτι. Οἱ περισσότεροι ἀπό δαύτους, ὁπου κι' ἄν βρίσκονται σήμερα εἶναι καλονοικοκυραῖοι καί **προκομένοι** οἰκογενειάρχες. Πολλοί ἀπ' αὐτούς ἄν δέν διαθέτουν καί **δεύτερο σπίτι (ἐξοχικό) ἔχουν ὁπωσδήποτε δικό τους** αὐτοκίνητο καί ἔχουν τήν οἰκονομική ἄνεση νά παραθερίσουν τούλάχιστον γιά 10-15 μέρες σέ διάφορα παραθεριστικά μέρη.

Λογαριάσαμε στ' ἀλήθεια ποτέ πόσο στοιχίζει σέ μιά οἰκογένεια ἕνας τέτοιου εἴδους παραθερισμός, μέ μοναδική ἀποζημίωση τό ἐπιπρόσθετο ἀγχος καί μερικά ἴσως κολοβακτηρίδια, ποῦ θά ἔχουμε πάρει ὅλοι μέσα μας; Δέ θά μποροῦσαμε θαυμάσια μέ τά μισά ἴσως χρήματα νά περάσουμε διπλάσιο χρόνο στά χωριά μας. Ἀλλά ἐκεῖνο πού μετράει δέν εἶναι τό οἰκονομικό, εἶναι τά ἄλλα καί αὐτά τά ἄλλα ἔχουν ἰδιαίτερη σημασία. Τό Ζαγόρι ἔχει ἕνα θαυμάσιο καί ὑγιεινότατο κλίμα γιά μικρούς καί μεγάλους. Μιά πεντακάθαρη καί λαμπικαρισμένη ἀτμόσφαιρα καί μιά ἡσυχία μοναδική γιά ὅσους ζοῦν στό ἄγχος τῶν πόλεων. Ἔχουμε σπίτια ἁπλόχωρα καί ὄχι κλουβιά, ποῦ θά μπορούσαμε νά φιλοξενήσουμε ἐκεῖ φίλους καί γνωστούς. Ἀλλά πέρα ἀπ' αὐτά ἐκεῖ θά βρεθοῦμε γνωστοί καί φίλοι ἴσοι μεταξύ τους, μέσα σ' ἕνα γνώριμο καί φιλόξενο περιβάλλον. Θ' ἀνεύρουν μερικές χαρταριασμένες ἐξώπορτες γιά νά μποδέχτοῦν καί πάλι, ὅπως τούς πρώτους καλούς καιρούς, τούς νοικοκύραιους. Κι' ἕνα ἐτοιμόρροπο σπίτι νά γλυτώσει ἀπό τήν καταρρευση, εἶναι μεγάλο ἐπίτευγμα. Ποιός ξέρει ἄν κάποιος ἄλλος συγχωριανός μας δέν φιλοτιμηθεῖ νά ξαναχτίσει τό πατρικό του. Δυό κοντοχωριανοί μου ἀδελφοί, μόνοι τους, πέτρα στήν πέτρα, ἔχτισαν τό κομμένο πατρικό τους. Ἄς γίνει τοῦτο παράδειγμα γιά ὅλους μας καί ἄς τό ἀποφασίσουμε: τοῦτο τό καλοκαίρι καί κάθε καλοκαίρι ὅλοι οἱ Ζαγορίσιοι νά πᾶμε στό Ζαγόρι, γιά νά «πρέψουν τά χωριά μας».

Οἱ λῃστεῖες στό Ζαγόρι καὶ τὰ κατοπινά γεγονότα

(2ο)

1913: Τό Ζαγόρι ἀπολαμβάνει τ' ἀγαθά τῆς λευτεριάς. Οἱ ξενιτεμένοι βρίσκουν τά χωριά τους λεύθερα. Ξαναχτίζουν τά καμένα σπίτια. Οἱ νέοι παντρεύονται χωρίς τό φόβο τοῦ ἐρωτύλου διοικητή τοῦ Ζαγορισοῦ Σαντίκ νά τούς ἐπιβουλεύτεί τις γυναίκες τους —τίς ὁμορφες Ζαγορισοπούλες— καί δέ ζητάνε νά τόν μεταθέσουν ὁπως ἀναφέρει τό τραγούδι:

Τοῦ ΚΩΣΤΑ ΒΛΑΧΟΥ

Ἀναφορά θά κάνω μέσα στό Μέτσοβο
νά φύγει ὁ Σαντίκης ἀπ' τό Τσεπέλοβο
δέν σάρεσαν Σαντίκη οἱ κότες καί τ' αὐγά
μέν σάρεσε ἡ μπομπότα στά κάτω βουδενά.

1914: Σεπτέμβριος πρώτος παγκόσμιος πόλεμος. Τά σύνορα κλεινουν. Οἱ ξενιτεμένοι δέν μπορουν οὐτε νά φύγουν οὐτε νάρθουν μένουν ἐκεῖ ποῦ βρέθηκαν μέχρι τό 1918 ποῦ δίνεται ἡ χαριστική βολή. Πολιτικές μεταβολές Ρωσία, Ρουμανία μέ τήν κρατικοποίηση τῶν παντων. Ἀκολουθεῖ ἡ Μικρασιατική καταστροφή ὁπου ἑκατοντάδες Ζαγορίσιες οἰκογένειες ἐγκαταστημένες ἀπό χρόνια ἐκεῖ στίς τρεῖς αὐτές πλούσιες χῶρες. Ρωσία, Ρουμανία, Μικρά Ἀσία, μέ ἀτράνταχτες κινητές καί ἀκίνητες περιουσίες καταστρέφονται κυριολεκτικά. Τά ἐμβάσματα σταματάνε. Οἰκονομικός μαρασμός στά χωριά. Τά Ζαγορίσια ἀρχοντικά ἀγοράζονται ἀπό Σαρακατσανέους τσελιγκάδες. Ἀλλα σωριάζονται ἀπό ἐλλειψη συντηρήσεως. Τό κράτος εἶχε τά ρωπιδες καί δέν φροντισε νά γλυτωσουν. Τώρα πού τίς ἐβγαλε εἶναι ἀργά πλέον. Ἡ χρυσή ἐποχή γιά τό Ζαγόρι ποῦ κράτησε πάνω ἀπό διακόσια χρόνια σβύνει καί θά μείνει γιά ἀνάμνηση τό τραγούδι τοῦ Ρόβα:

Ὁ Ρόβας μας ἐκίνησε μεσ' στή Βλαχιά νά πάει
νύχτα σελώνει τ' ἄλογο νύχτα τό καλιγώνει
βάζει τά πέταλα χρυσα καί τά καρφιά ἀσημένια κ.τ.λ.

1925: Ξανά ληστεῖες στό Ζαγόρι. Οἱ Κουμπαῖοι αἰχμαλωτίζουν στό Λιακόστομο τό γυιό τοῦ Παπαγιαννόπουλου ἀπό τή Δόλιανη τοῦ πέρνουν ἕνα ἑκατομμύριο δραχμές λίτρα τόν ἀφήνουν καί σέ μερικές μέρες πεθαίνει ἀπό τίς κακουχίες, ὁπως καί ὁ πατέρας του ἀπό συγκοπή.

1940: Ἀπό τά ἑκατομμύρια γίδια πού ἐσφαξε ὁ Μεταξάς σ' ὅλη τή χώρα γιά τήν προστασία τοῦ δάσους —ἕνα μόλις μήνα προτού κηρύξει τόν πόλεμο ὁ Μουσολίνι— ἕνα μεγάλο ποσοστό ἦταν ἀπό τό Ζαγόρι ποῦ τά στερήθηκε στήν κατοχή.

1943: Γερμανικός στρατός ἔκαψε μέ «ὑπερῖτ» —ἐξαφανίζει ἀκόμα καί τά θεμέλια— τό μισό Ζαγόρι. Ὅσοι κάτοικοι δέν πρόλαβαν νά πάρουν τά βουνά τούς σκότωσαν ἐπί τόπου ὁπως ὁ πατέρας τοῦ γράφοντος 75 χρόνων μαζύ μέ εἴκοσι χωριανούς. Γιά νά ἀληθεύσει ἡ προφητεία τοῦ πάτερ Κοσμᾶ «Ἁγιασμένα βουνά. Πολύ κόσμο θά σώσητε ἀπό μιά ἀγρια ξανθια φυλή ποῦ θά περάσε ὕστερα ἀπό πολλά χρόνια ἀπό δῶ».

1947: Ἐμφύλιος πόλεμος. Μέ ξαφνική διαταγή τοῦ στρατοῦ ἀδειάζουν ὅλα τά χωριά τοῦ Ζαγορίου

● ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗΝ 15η ΣΕΛ.

Ἀναμνήσεις τοῦ Γρηγόρη Καγάλη

"Ἡ "συντροφιὰ" ἢ "παρέα"

Δέκα χρονια μαζὶ μὲ τὸ Μακαρίτη Μήτσο Γκανά, παλιὸ καλὸ βιολὶ Ζαγορίσιο, ὁπως γνωρίζουν πολλοί. Πανηγύρια, γάμοι καὶ ὁποια διασκέδαση ἄλλη ἐγὼ κλαρίνο. Πολλές φορές δὲν ξέρω ἀπὸ χαρὰ ἢ ἀπὸ στενοχώρια ἢ τέλος πάντων τὸ εἶχε ἀπὸ συνήθεια καὶ τοὺ ἄρεζε κατὰ τὸ πρωὶ, πότε λιγώτερο καὶ πότε περισσότερο, ἔπινε καὶ μέθαγε. Τὸν βλέπαμε τότε νὰ καταβάλει περισσότερες προσπάθειες στὸ βιολὶ καὶ ὁταν τελειώναμε τὸ τραγούδι, ἰδίως ἀπὸ τὰ παλιὰ Ζαγορίσια, ποὺ λέγαμε, ἀναστέναζε βαθιὰ καὶ ἔλεγε δύο λόγια: «Ἄχ, ἡ συντροφιὰ, ἡ παρέα μου». Ἐγὼ νέος τότε δὲν καταλάβαινα ποσο μεγάλη ἔννοια εἶχαν αὐτὰ τὰ λόγια. Μὲ τοὺς ἄλλους συναδέλφους γελούσαμε κρυφὰ καὶ λέγαμε: τὸν γέλασε ἡ συντροφιά, ὁπως τὸν Μπιρμπίλι, ποὺ λέει τὸ Δημοτικὸ τραγούδι.

Δὲν ἤταν ὅμως αὐτό, ὁ Γκανὰς πιὸ παλιὰ δοὺλευε μὲ μιὰ δυναμική παρέα στὸ Ζαγόρι, τοὺς ΜΠΕΚΑΡΑΙΟΥΣ ὁπως τοὺς ἔλεγαν ἀπὸ τὸ ὄνομα τοὺ Μπεκάρη ποὺ ὅλοι οἱ παλιοὶ Ζαγορίσιοι τὸν θυμούνται καὶ λένε πὼς εἶχε φωνὴ σὰν τὸ ἀηδόνι. Ὁ Νίνος μὲ τὸ κλαρίνο, ὁ Μανούσης μὲ τὸ ντέφι, ἐδίναν τὸ κέφι, ἄλλα καὶ τὸ χρώμα τῆς Ζαγορίσιας Δημοτικῆς Μουσικῆς καὶ τὸν ρυθμὸ τοὺ χοροὺ. Αὐτὰ ὅλα τὰ ἔφερνε στὸ μυαλὸ του ὁ Μπάρμπα Μήτσος καθὼς ἔπινε τὸ ποτήρι του.

Τὸ ἀηδονόλαλο τραγούδι τοὺ Μπεκάρη, τὸ μελωδικὸ κλαρίνο τοὺ Νίνου, τὸ ρυθμικὸ σιγανὸ ντέφι τοὺ Μανούση. Ἐμεῖς νέοι, ἀγνωστοι τότε, καὶ πρωτόβγαλτοι στὸ Ζαγόρι. Ἐγὼ, ὁ Νίνος Δέρβας ἢ Ψαράς, λαούτο, ὁ γαμπρὸς ἀπὸ ἀνηψιὰ τοὺ Γκανὰ καὶ τοὺ Μπεκάρη, Μιχάλης Μαρκόπουλος Πολλὰ πράγματα μάς ἔνωσαν' τραγούδια, χοροὶ καὶ ἄλλα. Παρ' ὅλο ποὺ εἴμασταν Ζαγορίσιοι καὶ οἱ περισσότεροι μάλιστα, ἀλλὰ λόγω τῆς νεαρᾶς ἡλικίας μάς ἔλειπε ἡ πεῖρα τῆς ἐργασίας καὶ πολλὰ παλιὰ τραγούδια δὲ τὰ ξέραμε. Θυμοῦμαι δύο γάμους στὸ Τσεπέλοβο τοὺ Δοὺβαλη καὶ τοὺ Δημητράκη Βούρου. Τὴ Δευτέρα πήγαμε τὴν νύφη στὴ βρύση. Τὸ πρωὶ γυρίζοντας ζύμωσε τὸ πρώτο ψωμὶ στὸ σπίτι τοὺ γαμπρού. Εἶχαν τὸ ζυμοσκάφιδο, μὲ ἀλεύρι κοσκινισμένο' μέσα καὶ τὸ νερὸ ἑτοιμο. Οἱ παλιές γυναίκες μαζὶ μὲ νεώτερες τραγουδοὺσαν ἕνα τραγούδι καὶ τὸ παίζαμε ἐμεῖς μὲ τὰ ὄργανα μιὰ φορὰ τόλεγαν αὐτὲς μὲ τὸ στόμα, μιὰ ἐμεῖς μὲ τὰ βιολιά.

Στὸ Πάπιγκο, ἐπίσης σ' ἕνα γάμο ἑνὸς Κοτσορίδη τῆ Δευτέρα τὸ πρωὶ παρ' ὅλες τὶς ἀντιδράσεις τοὺ γαμπροὺ, οἱ Βλάμηδες τὸν ἔπισαν ἀπὸ τὴ μέση, τὸν ἔδεσαν καὶ δυὸ - τρεὶς (οἱ πιὸ γεροὶ) ἤταν πάνω στὸ παραθυρο καὶ τὸν τραβοὺσαν. Αὐτὰ ἤταν κωμικὰ τοὺ γάμου. Ἐμεῖς παίζαμε ἕνα σκοπὸ καὶ οἱ βλάμηδες ἐλέγαν στὴ νύφη νὰ τἀξει λαχανόπιτα, ἀλευρόπιτα ἢ ὁ,τι ἄλλο ἄρεζε σ' αὐτοὺς. Αὐτὸ τὸ σκοπὸ ποὺ παίζαμε, δὲν μπόρεσα νὰ τὸν συγκρατήσω καὶ νὰ τὸν διαφυλλάξω.

Σ' ἐμάς, σὰν νέοι, μάς φαίνονταν παράξενα αὐτὰ καὶ δὲν δίναμε σημασία, οὐτε στὴ μουσικὴ οὐτε στὰ λόγια. Ἴσως γι' αὐτὸ τὸ λόγο ἀναστέναζε ὁ καημένος ὁ Μπάρμπα Μήτσος γιατὶ δὲν μποροὺσε νὰ συνταυτιστεὶ μ' ἐμάς οὐτε στὶς ὧρες τῆς ἐργασίας οὐτε στὶς ὧρες ἀνάπαυσης.

Ἄλλο μυαλὸ αὐτός, ἄλλο ἐμεῖς σὰν νέοι. Νομίζω κάθε νέος αὐτὸ θὰ ἔκανε, ὁπως καὶ οἱ νέοι μας σήμερα, καὶ αὐτοὶ ποὺ ἤταν πρὶν ἀπὸ μάς οὐτε καὶ αὐτοὶ θἄδιναν σημασία σὲ ὡρισμένα τραγούδια.

Τὼρα θὰ θυμάμαι τὰ λόγια τοὺ καημένου Μπαρμπα Μήτσου Γκανά: Ἡ συντροφιά, ἡ παρέα θὰ μοὺ λείψει καὶ μένα. Θἄχω πάντα στὸ μυαλὸ μου σὰν εἰκόνα τὸ Ζιούλη μὲ τὸ Ἀηδονόλαλο τραγούδι καὶ τὸ ἀφθαστο σὲ ζαγορίσιο ρυθμὸ ντέφι του, τὸν Κὼστα μὲ τὸ βιολὶ μὲ τὰ αὐτοσύνθετα στιχοπλάκια καὶ τοὺς μισελὲδες ποὺ ἔφερνε τὸν γλεντζὲ σὲ μεγάλο κέφι. Τὸν Σπύρο μὲ τὸ λαούτο, ποὺ εἶχε μιὰ πολὺ ὡραία ἁρμονία στὸ Ζαγορίσιο τραγούδι καὶ στὸ ρυθμὸ. Ἄχ, θὰ μοὺ μεἶνουν ἀξέχαστα στὴ ζωή μου τὰ χωριὰ γιὰ τὴ συνεργασία μας. Νοικοκυροσύνη, ευπρέπεια, καλὴ συμπεριφορὰ 25 χρονια. Ἴσως καὶ περισσότερα. Παρέα, συντροφιά, ποὺ ἔλεγε ὁ Γκανάς. Μεγάλο πράγμα αὐτὸ. Ποὺ νὰ βρεὶς σήμερα μιὰ τέτοια, μακρόχρονη συνεργασία; Σὰν τοὺ Μπεκάρη ἢ τοὺ Σπύρου. Ποὺ νὰ βρεὶς τὴ δικὴ μας Ζαγορίσια μελωδία; Σχεδὸν καθένα χωριὸ εἶχε τότε δικὸ του συγκρότημα, τὼρα κανένας. Ἐμεῖς οἱ λίγοι νεώτεροι, ποὺ μείναμε εἰμαστε σχεδὸν ἀνεπαρκεῖς. Τὼρα ἀναγκαστικὰ θὰ κάνω παρέα μὲ ξένους ποὺ μπορεὶ νὰ εἶναι καλλιτέχνες. Δὲν ξέρω ὁμως ἀν θὰ μπορέσουν νὰ δὼσουν τὸ Ζαγορίσιο χρώμα. Θὰ μάθουν ὁλα τὰ τραγούδια ποὺ μπορέσαμε καὶ κρατήσαμε ἐμεῖς; Ἢ θὰ γελάνε ὁπως γελοὺσαμε ἐμεῖς τὸν καημένο τὸν Γκανά, δίχως νὰ ξέρουμε πὼς τὸν στενοχωροὺσαμε πολὺ καὶ τὸν δυσκολεὺαμε στὴν δουλειὰ του, γιατὶ δὲν πάναμε τὶς νότες αὐτὲς ποὺ θἄπρεπε. Δυστυχὼς οἱ νέοι Ζαγορίσιοι ἀπὸ τὶς δικὲς μας γενιὲς, τὸ ἐγκατέλειψαν τὸ ἐπάγγελμα αὐτό. Τὸ θεὼρησαν ὑποτιμητικὸ. Δὲν ξέρω γιατὶ. Ἐγὼ πάντως εἶμαι πολὺ εὐχαριστημένος. Πόσες παρέες, ὀργανα καὶ πὸσοι γλεντζὲδες πέρασαν, ἀπὸ τὰ μεσοχὼρια τὼν χωριὼν μας μὲ τὰ θεὸρατα πλατάνια.

Αὐτὰ ποὺ σκέφτομαι σήμερα, θὰ τὰ σκέφτομαι πάντα' πὼς πέρα ἀπὸ τὴ δουλειὰ μου θὰ πρέπει νὰ ἀφήσω διαδὸχους γιὰ νὰ συνεχίσουν τὴν ὡραία Ζαγορίσια μουσικὴ παράδοση. Τὴν ὡραία παράδοση ποὺ τὴν συνέχισε τόσο ἀξια ἡ παρέα μου, τὰ ξακουστὰ «Τακούτσια».

Αὐτὰ ἀγαπητοὶ Ζαγορίσιοι σκέφτηκα σήμερα καὶ τὰ γράφω μὲ τὴν ἐλπίδα ὁτι ὁλοι μας θὰ φροντίσουμε νὰ κρατηθεὶ καθαρὸ τὸ παραδοσιακὸ Ζαγορίσιο «μοτίβο» τοὺ Ζαγορίσιου Τραγουδιοὺ καὶ γλεντιοὺ.

Ὁ Δρυμὸς Βίκου

Δημοσιεὺουμε παρακάτω τὰ ὁρια καὶ τὶς ἀπαγορεὺσεις ποὺ ἰσχὺουν στὸν πυρήνα τοὺ Δρυμοὺ Βίκου:

Ὁ δρυμὸς χωρὶζεται σὲ δὺο τμήματα: Στὸν πυρήνα, ποὺ ἔχει ἔκταση 3412 Ηα ὁπου τὸ φαράγγι τοὺ Βίκου σὲ πλάτος 3 καὶ μήκος 11 περὶπου χιλιόμετρα, καὶ στὴ Ζώνη Προστασίας ποὺ ἔχει ἔκταση 12.225 Ηα, ὁπου ὅμως δὲν ὑπάρχουν εἰδικὲς ἀπαγορεὺσεις.

ΟΡΙΑ ΕΘΝΙΚΟΥ ΔΡΥΜΟΥ

Ὁρια τοὺ πυρήνα τοὺ Ἐθνικοὺ Δρυμοὺ ὁρὶζονται περὶπου τὰ ἑξῆς.

Ποταμὸς Βοϊδομάτης - ρέμα Μονοδενδρίου, ἐξωκκλήσι Ἁγίας Παρασκευής, Ὀξυὰ, κορυφογραμμὴ (ὑψ. 1600), ὁπου τὰ ὁρια Μονοδενδρίου — Ἀρίστης. Κατέρχεται στὸν οἰκισμὸ Βιτσικὸ. Ἀκολουθεὶ τὸ δημὸσιο δρὸμο Βιτσικοὺ - Ἀρίστης καὶ Ἀρίστης - Παπίγκου στὸ ὕφος τῆς Μονῆς Σπηλιωτίσσης. Συνεχὶζει μὲ νοητὴ γραμμὴ, Παλιάμπελα - Μὺλος Ἁγίου Μηνὰ - Πορτάροβο - Παλιοὺργια - Καστρὶ, ὁπου τὰ ἐρείπια ἀρχαίας Ἀκροπόλεως, φθάνει στὴν παλιὰ γέφυρα Βοϊδομάτη καὶ ἐπιστρέφει. μὲ νοητὴ γραμμὴ, ἀπὸ τοὺς ὑψοδείκτες 862 μ. καὶ 768 μ. μέχρι τὸ εἰκονοστάσι τοὺ δρὸμου Ἀρίστης - Παπίγκου. Προχωρεὶ πρὸς τὸν ὑψοδείκτην 1787 μ. τῆς Ἀστράκας, ἀκολουθεὶ τὴν καμπὺλην τὼν 1700 μ. μέχρι τοὺ μονοπατιοὺ ἀπὸ Βραδέτο πρὸς καταφὺγιο Παπίγκου, μὲ κατεὺθυνση πρὸς Βραδέτο. Φθάνει στὴ θέση Γκουρνεμάτσι - Μπελόι - Κριάρα - Λειβάδι (1373 μ.), μέχρι τὴ συμβολὴ τοὺ ρέματος Μεζαριὰ καὶ μέχρι τὴν ἀφετηρία (ποταμὸς Βοϊδομάτης - Ρέμα Μονοδενδρίου).

★

Στὸ Δρυμὸ Βίκου - Ἀὼου ἀπαγορεὺεται:

α) Ἡ βοσκὴ κάθε ζὼου, ὁλο τὸ χρόνο, καὶ ἡ κατασκευὴ κάθε εἰδους κτηνοτροφικὼν ἔργων, ὁπως προστρὼν, στεγάστρων.

β) Ἡ ὑλοτομία, ἡ κοπὴ, ἡ ἐκριζωση, ἡ καταστροφὴ, ἡ συλλογὴ ἢ μεταφορὰ φυτικὼν εἰδὼν καὶ ὁποιωνδὴποτε προϊὸντων.

γ) Τὸ κυνὴγι κάθε ζὼου, πλὴν τὼν ἐπιβλαβὼν θηραμάτων, τὼν ὁποίων ἐπιτρὲπεται, κατὸπιν ἀποφασεως τοὺ Νομάρχου, ἡ διὼξη μὲ δολὼμματα. Ἐπίσης ἡ διὰβαση κυνηγοὺ μὲ κυνηγετικὸ ὁπλο, μὲ σκυλὶ ἢ χωρὶς σκυλὶ διὰ μέσου τοὺ πυρηνοὺ τοὺ Ἐθνικοὺ Δρυμοὺ.

δ) Τὸ ψὰραμε, ὁλο τὸ χρόνο, μὲ ἐξαιρεση τὰ ὁρεινὰ ρὲοντα νερὰ. (Ποτὰμια αὐτοὺ).

ε) Ἡ τοποθὲτηση διαφημιστικὼν πινακὶδων καὶ ἀγγελιὼν, ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὲς ποὺ ἐγκρὶνει τὸ Ὑπουργεὶο Γεωργίας καὶ ἔχουν σὰν σκοπὸ τὴν ἀνὰπτυξὴ τοὺ τουρισμοὺ, τῆς φυλὰσσικὴς ἐνημερὼσεως, τὼν ἐπιστημονικὼν μελὲτων καὶ τὴν ἐξυπηρὲτηση γενικὸτερων συμφερὸντων.

στ) Ἡ ἐγκατὰσταση οἰκισμὼν, οἰκιὼν, ἀγροικιὼν, παραπηγμὰτων κλπ. ἡ κατασκευὴ κὰθε γενικὰ ἔργου, μὲ ἐξαὶρεση τὰ ἀπαραὶτητα ἔργα μὲ τὴν προστασὶα καὶ λειτουργὶα τοὺ Ἐθνικοὺ Δρυμοὺ, ὁπως εἶναι ἡ κατασκευὴ δασικὼν κτιρὶων, κτιρὶων γιὰ τὴν ἐγκατὰσταση ἐπιστημονικὼν ἐργαστηρὶων, ὁδικοὺ δικτὺου, ἡ ἀνοιξὴ ἀντιπυρικὼν ζωνὼν, ἡ προματοποὶηση ὑλωρικὼν καὶ λοιπὼν προστατευτικὼν ἔργων.

ζ) Ἡ ἀνορὺξη καὶ ἐκμετὰλλευση μεταλλεὶων καὶ λατομεὶων, ἡ ἀπολὰψη οἱουδὴποτε ὀρυκτοὺ προϊὸντος καὶ ἡ ἐκτὲλεση κὰθε συναφοὺς ἐργασὶας ἢ ἡ κατασκευὴ σχετικὴς ἐγκαταστὰσεως.

η) Ἡ ἀνασκαφὴ, ἡ ἐπιχωμὰτωση ἢ δειγματοληψὶα καὶ κὰθε ἀλλὴ ἐνὲργεια ποὺ τεινει στὴ φθορὰ καὶ ὑποβὰθμιὼση τὼν γεωμορφικὼν σχηματισμὼν καὶ φυσικὼν καλλονὼν.

θ) Οἱ βιομηχανικὲς γενικὰ δραστηριὸτητες.

ΣΗΜ. ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ: Ἡ ἰσχὺς τὼν ἀπαγορεὺσεως ἀμφισβητεὶται ἀπὸ τοὺς κατοὶκους τὼν γειτονικὼν χωριὼν γιατὶ δὲν κατεβλὴθησαν οἱ ἀποζημιὼσεις τὼν κτημὰτων τὼν ποὺ βρὶσκονται στὸν πυρὴνα. Καὶ ὁπως εἶναι γνωστὸ κατὰ τὸ Σὺνταγμα δὲν χὰνουν κανὲνα ἀπὸ τὰ δικαιὼματὰ τοὺς.

Σὲ προσεχὴ μας ἔκδοση θὰ δημοσιεὺσουμε λεπτομερὴ χὰρτη τοὺ Δρυμοὺ.

ΣΩΣΤΕ ΤΑ ΔΑΣΗ ΜΑΣ
Σβύνετε καλὰ τὰ τσιγάρα σας

ΤΟ ΕΤΗΣΙΟ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΚΑΛΛΙΔΗ

Στὸ ναὸ' δριο τοὺ Νεκροταφεὶου τῆς Νέας Σμὺρνης ἡ οἰκογὲνεια τοὺ μακαρὶτη Χοιστὸδουλου Καλλὶδη — σὺζυγος, κὸρες καὶ γαμπροὶ— ἔκαναν στὶς 6 Ἰουνὶου, ἡμὲρα Σὰββατο, σὺμφωνα μὲ τὰ καθιερωμὲνα τὸ ἐτησιο μνημὸσυνὸ τοὺ. Ἱερὸυργησε ὁ Νέας Σμὺρνης Σεβ. κ. Χρυσὸστομος, φὶλος τῆς οἰκογὲνειας.

Παρὲστηναν ἀρκετοὶ συγχωριανοὶ τοὺ, Ζαγορὶσιοι καὶ ἄλλοι φὶλοι τοὺ μακαρὶτη γιὰ νὰ τιμὴσουν τὴ μνὴμη τοὺ. Καὶ στὸ μνημὸσυνο οἱ πιὸ πολλοὶ ποὺ πὴγαμε δὲν ὁδηγηθὴκαμε ἀπὸ κὰποιο συμβατικὸ τὺπο, ἀλλὰ γιατὶ τὸ θεωρὴσαμε ὡς οὐσιὼδη ὑποχρὲωσὴ μας νὰ παρευρεθοὺμε. Ὁ Χρ. Καλλὶδης περνὼντας ἀπὸ τὸν ἐφὴμερο κὸσμο ἀφὴσε πὶσω του τὴν ἀνὰμνηση ὑποδειγματικοὺ οἰκογενειὰρχη πρὼτο, εὐσεβοὺς Χριστιανοὺ, ἀλλὰ ὕστερα καὶ τοὺ καλοὺ πατριὼτη, τοὺ λαμπροὺ Μπαγιὼτη, τοὺ ἀληθινοὺ Ζαγορὶσιου.

Γὶα τὸ ὡραὶο τὸ χωριὸ τοὺ πρωτοστατοὺσε ὀχὶ μὲ λὸγια, ἀλλὰ μὲ ἔργα. Εἶναι στὸ μεγὰλο ἐνεργητικὸ τοὺ ἡ συγγραφὴ ἀπὸ τὸ φὶλτατο κ. Λαζαρὶδη τοὺ βιβλὶου «Μπὰγια (τὼρα Κὴποι), ἡ πρωτεὺουσα τοὺ Ζαγορὶου» ποὺ συμπληρὼνεται σὺμφωνα μὲ ρητὴ παραγγὲλία τοὺ μακαρὶτη ἀπὸ τὴν ἔκδοση καὶ τοὺ δεὺτερου μὲρους γιὰ τὴ Μπὰγια πὰλι φυσικὰ ἀπὸ τὸν κ. Λαζαρὶδη.

Δὲν μνημονεὺουμε τὶς ἄλλες προσφὸρές στὸ χωριὸ τοὺ, ποὺ εἶναι πὰμπολλες.

Νὰ τὸν ἰδοὺμε τὼρα ὡς Ζαγορὶσιο. Σὲ ποιὰ περὶπτωση ἀποφασὶστηκε ἀπὸ τοὺς Ζαγορὶσιους καὶ τὴν Ἕνωσὴ τοὺς νὰ συγκροτηθὴ κὰποια ἐπιτροπὴ γιὰ νὰ πὰμε σὲ μεγὰλο πρὸσωπο νὰ διατυπὼσουμε τὸν καημὸ μας προφορικὰ καὶ γραπτὰ γιὰ τὰ θὲματα τοὺ τὸπου μας καὶ δὲν ἤταν ὁ Καλλὶδης πὰντα πρὼτος καὶ καλὺτερος.

Ἤταν ἀπὸ τοὺς ἐλὰχιστους ποὺ πὶστεψε στὸ δὶκιο μας στὴ μεγὰλη καὶ ἄγια ὑπὸθεση τὼν Ριζὰρηδων καὶ τῆς προσφορὰς τὼν μεγὰλων εὐεργετὼν στὸ Ζαγὸρι, ποὺ διαρκὼς προσπαθοὺν πολλοὶ καὶ διὰφοροι, δικοὶ μας δυστυχὼς καὶ μὴ Ἠπειρὼτες γὰ τὴ φαλκιδεὺσουν, νὰ τὴν ἐκμηδενὶσουν, ἀν τὸ μποροὺν, χωρὶς φυσικὰ νὰ τὸ κατορθὼνουν.

Ὁ Καλλὶδης ἤταν ἀπ' αὐτοὺς ποὺ πὶστευαν, ἐνθὰρρυναν, παραστὲκονταν, ἐπὶμεναν.

Καὶ γ' αὐτὸ στὸ χρονικὸ ποὺ σὺντομα θὰ γραφὴ καὶ ἀναφὲρεται στὸ ΡΙΖ. Κληροδὸτημα καὶ τὸ ὁμὼνυμο Ἵδρυμα, ὁπως τὸ εἶδαμε καὶ τὸ ζὴσαμε ἐμεῖς οἱ Ζαγορὶσιοι τὰ τελευταὶα 10 χρὸνια, ὁ Χρὶστος ὁ Καλλὶδης ἐξασφὰλισε μὶα περὶοπτη θὲση.

Σ.Δ.Λ.

ΝΕΚΡΟΛΟΓΙΑ-

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Μ. ΚΥΡΚΟΠΟΥΛΟΣ

Γεννὴθηκε στὸ Τσερβὰρι τὸ 1909. Τὰ παιδικὰ τοὺ χρὸνια τὰ ἔζησε κοντὰ σὲ πλοὺσιο καὶ γεμὰτο ἠθικὲς ἀρχὲς, οἰκογενειακὸ περιβὰλλον. Τελειὼνοντας, τὸ δημοτικὸ Σχολὲιο τοὺ χωριοὺ τοὺ καὶ τὸ Γυμνὰσιο τὼν Ἰωαννὶνων, φοὶτησε, ἐπιτυχὼς, στὴ Νομικὴ Σχολὴ τοὺ Πανεπιστημὶου Ἀθηνὼν.

Σταδιοδρὸμησε σὰν δικηγὸρος καὶ πνευματικὸ μὲλος τῆς Κοινωνὶας τὼν Γιαννὶνων.

Συνὲδεσε τὴν τὺχη τῆς ζωὴς τοὺ μὲ τὴν ἐκλεκτὴ Ζαγορισιοπὸυλα, ἀπὸ τὸ χωριὸ Τζοντὴλα, Ἀρετὴ Σακελλαρὶου, καὶ κρὰτησαν μαζὶ, μὲ ἀδιὰκοπη προσπὰθεια, τὴν Ἠπειρωτικὴ παρὰδοση.

Φὶλος τὼν συγχωριανὼν ποὺ τοὺς ἐξυπηρετοὺσε πὰντα καὶ ἡ φροντὶδα τοὺ γιὰ τὸ χωριὸ τοὺ ἤταν ἀφειδὼλευτη.

Ὁλοι μας σὺμμετὲχουμε στὸ πενθος τῆς οἰκογὲνειας καὶ εὐχὸμαστε: Αἰὼνια τοὺ ἡ Μνὴμη.

ΧΡΙΣΤΟΔ. ΠΡΙΜΙΚΥΡΗΣ

ΟΙ ΔΗΣΤΕΙΕΣ ΣΤΟ ΖΑΓΟΡΙ

● ΣΥΝΕΧΕΙΑ ἀπ' τὴν 13η ΣΕΛ.

ἀπὸ τὸν κὸσμο. Τοὺς πὰνε συνὸδεια στὰ Γιὰννινα τοὺς στριμὼχνουν ὁπως - ὁπως σὲ σπὶτια μὲ ὁτὶ μπὸρεσαν καὶ πὴραν ἀπὰνω τοὺς. Τὰ ζωντὰνὰ θὰ πουληθοὺν ἀργὸτερα στοὺς χασὰπηδες στὰ Γιὰννενα ἀπὸ καιροσκὸπους.

1949: Ἐμφὺλιος πὸλεμος τὲρμα. Ξαναγυρὶζουν στὰ χωριὰ, τὰ βρὶσκουν ριμαδιὸ. Οὐτε μιὰ κὸτα μιὰ ἐνα αὐγὸ, οὐτε μιὰ γὶδα γὶα μιὰ κοὺπα γὰλα. Ἀπὸ τὸ κρὰτος καμιὰ οὶησι αστικὴ βοὴθεια. Τὶς πολεμικὲς ἀποζημὶωσεις γιὰ τὰ καμένα χωριὰ τὶς πὴραν οἱ ἐπιτὴδειοι. Αὐτοὶ πὴραν πρὶν φὺγουν μιὰ κουβὲρτα καὶ ἑκατὸ δραχμὲς ἀπὸ ταμεὶο τῆς Φρειδερὶκης τὸ ἀτομο καὶ λὶγα μεταχειρισμένα ρούχα τῆς Οὐὶντρα. Ὁ δρὸμος Μπαλντοὺμε - Βωβοὺσα ποὺ ἀρχὶσε ἀπὸ τὸτε, ἀκὸμα νὰ τελειὼσει ἀπὸ ἐλλειψη πιστὼσεων. Δὲν ἔγινε ὁμὼς τὸ ἰδιο καὶ μὲ τὴν ἀνακατασκευὴ τῆς λεωφὸρου Συγγροὺ στὴν Ἀθὴνα ποὺ τὲλειωσε μὲσα σὲ ἑξῆ μὴνες καὶ μὲ τὴν ἐπὶβλεψη τοὺ ἰδιου τοὺ ὑπουργοὺ δημοσὶων ἔργων γὶὰ νὰ περὰσει ὁ πρὸεδρος τῆς Γαλλὶας Ζισκὰρ καὶ ποὺ κὸστισε πὰνω ἀπὸ δυὸμισι δισεκατομμὺρια Ἔργον Βιτρὶνας σὲ βὰρος τὼν ὀρ. περιοχὼν τῆς ὑπαὶθρου.

Τὰ ἀποτελὲσματα εἶναι γνὼστα. Οἱ νὲοι φεὺγουν στὶς πὸλεις νὰ ἐργαστοὺν γὶὰ νὰ ζὴσουν καὶ ἐμεὶναν ἐκεὶ μὸνο ἠλικιωμὲνοι ποὺ δὲν μποροὺν νὰ προσφὲροὺν πιὰ τὶποτα καὶ ποὺ συντηροὺνται ἀπὸ τὰ λὶγα χιλιὰρικα τοὺ Ο.Γ.Α.

ΚΩΣΤΑΣ ΒΛΑΧΟΣ

Δραστηριότητες ὀργανώσεων

ΕΝΩΣΗ ΖΑΓΟΡΙΣΙΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Ἡ Ἕνωση μὲ τὸ ὑπ' ἀριθ. 475)81 ἔγγραφὸ της πρὸς τὴν Νομαρχὶα Ἰωαννὶνων ἀναφὲρεται στὴν Ὑδρευση τοὺ Δυτικοὺ Ζαγορὶου καὶ μεταξὺ τὼν ἀλλὼν τονὶζει:

«Ἠδὴ ἐπικειμὲνης τῆς διαθὲσεως μεγὰλης οἰκονομικὴς βοηθὲιας ὑπὸ τῆς Ε.Ο.Κ. διὰ τὴν ἀποπερὰτωση ἔργων ὑποδομὴς τὼν κοινοτὴτων, πρὸς συγκὰτηση τὼν κατοὶκων εἰς τὰ χωριὰ τὼν καὶ τὴν τουριστικὴ ἀξιοποὶηση τῆς περιοχὴς, ἐπιβὰλλεται ἡ λὴψη ὁριστικὴς ἀποφὰσεως, γιὰ τὴν μὴ παρὰταση τοὺ χρὸνου ἀποπερατὼσεως; ἑνὸς ἔργου βασικοὺ διὰ τὴν διαβὶωση τὼν κατοὶκων. Καὶ μὶα εἶναι ἡ λὺση, ἡ διὰθεση ὁλοκληρου τῆς ἀπαιτουμὲνης πιστὼσεως.

Μὲ τὸ 474)81 ἔγγραφὸ της ζὴτησε τὴν διαμὸρφωση τοὺ συγκοινωνιακοὺ κὸμβου τὼν ὁδὼν ΒΙΤΣΑΣ - ΠΕΔΙΝΩΝ - ΕΛΑΦΟΤΟΠΟΥ καὶ τὴν ἐπισκευὴ τοὺ καταστρὼματος αὐτὼν τὼν δρὸμων.

Στὸ δημιουργηθὲν δὲ θὲμα τὼν παραδοσιακὼν οἰκισμὼν, διὰ προσωπικὼν παραστὰσεων καὶ μὲ τὴν ἀποστὸλὴν ἐγγραὶφων, τὸ Δ.Σ. καταβὰλλει προσπὰθεια γιὰ τὴ δὶκαιη λὺση αὐτοὺ τοὺ προβλὴματος.

ΕΝΩΣΗ ΑΡΙΣΤΗΣ — ΒΙΚΟΥ

Μὲ τὴν ἔναρξη τῆς θερινὴς περιὸδου, ἡ Ἕνωσὴ μας προγραμματὶζει μιὰ σειρὰ ἐκδρομὼν, τοπικὼν συγκεντρὼσεων καὶ ἄλλων ἐκδηλὼσεων. Ἡ ἐφὰρμογὴ τοὺ προγρὰμματος ὁρὶστηριὸτητὰς της, μὲ σκοπὸ νὰ φὲρει σ' ἐπαφὴ τὰ μὲλη της, νὰ καλλιἐργὴσει τὴν ἑνὸτητὰ κὶ ἀγὰπη μεταξὺ τοὺς καὶ νὰ προσφὲρει εὐκαιρὶες ψυχαγωγὶας, μὸρφὼσης καὶ τουριστικὴς ἐνημὲρωσης.

Ἔτσι, στὶς 24)5)81 πραγματοποὶησε ἐκδρομὴ μὲ διὰδρομὴ Ἐπιδαὺρο - Τολὸ - Ναὺπλιο - Ἄργος - Λουτρὰκι. Παρὰ τὴν ἀτυχὶα τῆς «κλειστὴς» μὲρας —φιλὸβρεχε σ' ὁλη τὴ διαδρομὴ— ἡ ἐκδρομὴ ἦταν πολὺ πετυχημὲνη. Πενὴντα ἄτομα - μὲλη, στὸ ἀνετο 50ὰρι πούλμαν, ξεκὶνησαν τὸ πρωὶ μὲ τὴ διὰθεση νὰ ξεχὰσουν γιὰ μιὰ μὲρα τοὺς ἐαυτοὺς τὼν, τὸ ἄγχος καὶ τὴ ρὺπανση τῆς Ἀθὴνας καὶ νὰ γευτοὺν ἀπ' τὸ ἰδιο ποτὴρι τὴ χὰρὰ, ἀνεξὰρτητα τῆς ἡλικὶας τοὺς ποὺ ἀρχὶζε ἀπ' τὴν πεντὰχρονη κὸρη τοὺ ὁδηγοὺ - ἰδιοκτὴτη τοὺ πούλμαν Ἀριστηνοὺ Χρὴστου Κὺρκου καὶ μὰκραινε μὲχρι τὰ ὀγδὸντα. Ἡ ἀνθρὼπινη ζεστασιὰ ποὺ δημιουργὴθηκε μὲσα στὸ πούλμαν, ἀπ'

Τὸ χορευτικὸ τὼν Ἀδελφοτὴτων Μονοδενδρίου καὶ Βὶτσας Ἀθὴνὼν

τὸ σμὶξιμο μικρὼν καὶ μεγὰλων, ἀνθρὼπων ποὺ εἶχαν δεκαετὶες νὰ ἰδωθοὺν καὶ νὰ μιλὴσουν, ἦταν ἐκδηλὴ καὶ βοὴθησε στὴν ἐπιτυχὶα τῆς ἐκδρομὴς. Παραλλὴλα, οἱ ἐκδρομὲς εἶχαν τὴν εὐκαιρὶα, κατὰ τὴ διαδρομὴ, ν' ἀκοὺσουν πολλὰ ἐνδιαφὲροντα πρὰγματα καὶ νὰ ἐνημερωθοὺν γενικὰ, ἀλλὰ καταλὴπτὰ, γὶὰ τὴν Ἐπιδαὺρο, ὁτὶ χὼρο τῆς ὁποὶας — Μουσεὶο, Θὲατρο— ξεναγὴθηκαν ἀπὸ τὸ χωριανὸ μας Καθηγὴτὴ - Ἀρχαιὸλογο Φὼτη Πὲτσα. Ἡ νεανὶὰς —λὶγοι στὸν ἀριθμὸ, ἀλλὰ μὲ τὴν ὑπὸσχεση νὰ αὐξὴσουν σὲ κὰθε καινοὺρια ἐκδρομὴ μας ἢ ἐκδὴλωση— ἔδωσε τὸν τὸνο τῆς μὲ τὴ μουσικὴ καὶ τὶς νεανὶκὲς φωνὲς της κὶ ὁλοι χειροκροτὴσαμε θερμὰ τὰ λεβὲντικα δημοτὶκὰ τραγοὺδια τοὺ Λάζου Γκατζὲ, ποὺ τραγοὺδησε μὲ τὴν δυνατὴ καὶ σταθερὴ φωνὴ τοὺ.

Ὁ «Βοϊδομὰτης» —ἔτσι βαφτὶσαμε τὸ πούλμαν, μὲ μιὰ διαὺκασὶα ψηφοφορὶας, ποὺ ἔγινε εὐχὰριστο παιγνὶδι γιὰ ὁλους μας' νονὸς ὁ Χρὴστος Καπελὲς— συμμετὲχοντας στὴ γενικὴ χὰρὰ καὶ πειθαρχὼντας στὰ ἐμπειρα χὲρια τοὺ ὁδηγοὺ, μὰς χὰρισε μιὰ ἀνετη διαδρομὴ, χωρὶς προβλὴματα καὶ καταπὸνηση. Μὲ τὲτοιες προϋποθὲσεις, ἑτοιμαζὸμαστε γιὰ τὴ δεὺτερη ἐκδρομὴ μας, στὶς 7)6)81, στὰ Λευκαντὶ τῆς Χαλκὶδας.

σ.

Κοινωνικά

Παραπονιούνται συμπατριώτες γιατί δέ γράφουμε στά ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ κάθε εὐχάριστο ἤ δυσάρεστο γεγονός.

Θέλουμε νά ἐπαναλάβουμε ὁτι ἡ ἐφημερίδα μας δέν ἔχει τή δυνατότητα γιά ἐμμισθο προσωπικό. Καί ὁλη της ἡ ὑλη δίνεται εἴτε ἀπό τήν συντακτική ἐπιτροπή εἴτε ἀπό τούς συνεργάτες. Τά κοινωνικά δίνονται ἀπό τούς συγγενεῖς καί ἔτσι πρέπει.

Παρακαλούμε λοιπόν τούς συμπατριώτες νά μάς δίνουν προφορικά, τηλεφωνικά, ταχυδρομικά, ὁπως τούς ἔρχεται εὐκολότερα κάθε κοινωνικό γεγονός ὡστε νά μήν δημιουργοῦνται παράπονα πού κατά βάθος εἶναι δικαιολογημένα.

ΑΡΡΑΒΩΝΕΣ

ΑΣΠΡΑΓΓΕΛΟΙ.— Ὁ Βαγγελάκης Γιακουμής ἀπό τούς Ἀσπραγγέλους καί ἡ Ζωή Βασδέκη ἀπό τή Βίτσα ἀλλαξαν δαχτυλίδι ἀρραβῶνα.

— Θερμά συγχαρητήρια.

ΓΑΜΟΙ

ΕΛΑΦΟΤΟΠΟΣ.— Ἔγιναν στήν Ἀθήνα οἱ γάμοι τῆς Ὀλγας Κ. Στεφανίδου μέ τόν Γεώργιο Ι. Πατρή.

Ἡ οἰκογένεια Μ. Οἰκονομίδη τούς εὐχεται νά ζήσουν εὐτυχισμένοι.

ΘΑΝΑΤΟΙ

ΝΕΓΑΔΕΣ.— Πέθανε καί κηδεύτηκε στήν Ἀθήνα ὁ συγχωριανός μας Γεώργιος Βολγας.

ΛΑΪΣΤΑ.— Πέθανε καί κηδεύτηκε στίς 3 Ἰουνίου στή Δράμα ἡ Σταματία Δ. Καρανίκα 89 ἐτῶν, μητέρα τῆς Μαρίας καί τοῦ Στυλιανοῦ Δεβελέγκα.

ΛΕΠΤΟΚΑΡΥΑ.— Πέθανε καί κηδεύτηκε στά Γιάννινα ὁ συγχωριανός μας Γιάννης Κων)νου Κανδυλας ἐγκαταστημένος γιά πολλά χρόνια στήν Παραμυθιά, ὁπου συνέχιζε τίς ἐργασίες τοῦ πατέρα του διατηρώντας τό φαρμακείο τῆς περιοχῆς.

ΒΙΚΟΣ

Στίς 25)5)81 πέθανε στήν Ἀθήνα ὁ συγχωριανός μας Μιχάλης Μπεκιάρης, ἀπόστρατος ἀξιωματικός καί κηδεύτηκε στό Α' Νεκροταφείο Ἀθηνῶν, μέ τήν παρουσία πολλῶν Ἀριστηνῶν τῆς παροικίας Ἀθηνῶν καί Πειραιώς, πού τόν συνόδεψαν στήν τελευταία του κατοικία καί συλλυπήθηκαν θερμά τούς οἰκείους του. Ἄς εἶναι ἐλαφρό τό χῶμα πού τόν σκεπάζει.

σ.

ΒΙΤΣΑ.— Πέθανε στά Γιάννενα ὁ συγχωριανός μας Τιμολέων Κων. Γιαννής σέ ἡλικία 92 χρόνων. Ἦταν ἐξαιρετικός πατριώτης μέ μεγάλη κοινωνική δραστηριότητα.

● **Τό Ζαγόρι μας εὐχεται ΑΙΩΝΙΑ ΤΟΥΣ Η ΜΝΗΜΗ.**

ΔΩΡΕΑΙ ΕΙΣ ΜΝΗΜΗΝ

★ Ἡ κ. ΟΥΡΑΝΙΑ Γ. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ καὶ τὰ παιδιὰ της προσέφεραν ΔΥΟ ΧΙΛΙΑΔΕΣ δραχμὲς γιὰ τὴ μνήμη τοῦ συζύγου καὶ πατρος των ΓΕΩΡΓΙΟΥ.

★ Ἡ οἰκογένεια ΒΑΓΓΕΛΗ ΠΡΙΤΣΟΥ προσέφερε ΧΙΛΙΕΣ δραχμὲς γιὰ τὴ μνήμη τῆς ΔΕΣΠΟΙΝΑΣ.

● Γιά ἐνίσχυση τῶν σκοπῶν τῆς ἐφημερίδας μας.

ΜΟΥΣΕΙΟ ΦΥΣ. ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΒΙΚΟΥ

Κτηριακό συγκρότημα παραδοσιακῆς μορφῆς θ' ἀνεγερθεί στό Μονοδένδρι ἀπ' τό ταμείο Γεωργίας - Κτηνοτροφίας καί Δασῶν τοῦ Ὑπουργείου Γεωργιας, ὁπου θά στεγασθεί καί θά λειτουργήσει Μουσείο Φυσικῆς Ἱστορίας τοῦ Βίκου. Τό οἰκόπεδο γιά τήν ἀνέγερσή του δωρήθηκε ἀπό Μονοδενδρίτη μέ τή σύσταση τοῦ Συλλόγου Μονοδενδριτῶν καί τό σχέδιο ἔγινε ἀπ' τούς ἀρχιτέκτονες Βασίλη Χαρίση καί Γιάννη Σούλτη.

Θά ἔχει εὐρύχωρη αὐλή, κατάλληλη γιά ἐκθέματα χλωρίδας, πανίδας καί πετρωμάτων, Βιβλιοθήκη, Ἀναγνωστήριο, εἰδική αἴθουσα ὁμιλιῶν καί προβολῆς καί δύο ξενώνες μέ θέα τό Βίκο.

Τό συγκρότημα θά συνδέεται μέ γκαλτερίμι μέ τή χαράδρα τοῦ Βίκου.

ΒΡΑΒΕΙΑ ΣΕ ΔΑΣΙΚΟΥΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΥΣ

Τό Δασαρχεῖο Ἰωαννίνων ἔδωσε γιά βράβευση τῆς δασικῆς δραστηριότητας διαφορα χρηματικά ποσά μεταξύ τῶν ἄλλων καί στό Ζαγόρι στούς παρακάτω:

Α' Γιά ἐκμετάλευση Δασῶν:

1. Ἕνωση Δασικῶν Συνεταιρισμῶν Κονίτσης - Ζαγορίου - Μετσόβου 200.000 δρχ.

2. Κοινοτητα Φλαμπουραρίου 150.000 δρχ.

3. Χαράλαμπος Νόνας κλπ. 2η ὁμάδα Δασεργατῶν Σκαμνελίου 80.000 δρχ.

4. Γεώργιες Τσομίδης κλπ. 3η ὁμάδα Δασεργατῶν Βρυσοχωρίου 80.000 δρχ.

5. Βασίλειος Δήμου κλπ. 9η ὁμάδα Δασεργατῶν Βοβούσης 80.000 δρχ.

Β' Γιά ξυλογλυπτική

Στούς Ζαγορίσιους: Μηδέν

Ἡ ἀπογραφή

Δημοσιεύουμε τά ἀποτελέσματα τῆς Γενικῆς Ἀπογραφῆς τῶν χωριῶν μας ὁπως τά συγκεντρώσαμε ἀπ' τίς κοινότητες γιατί τά στοιχεία τῆς Στατιστικῆς ὑπηρεσίας δέν δόθηκαν ἀκόμα.

Τό σόνολο τοῦ πληθυσμοῦ τῶν 44 χωριῶν ἀνέρχεται σέ 5480 κατοίκους καί ἡ μεγαλύτερη κοινότητα ἀπό ἀποψη πληθυσμοῦ εἶναι τό Τσεπέλοβο μέ 330 κατοίκους καί ἀκολουθοῦν τό Γρεβενήτι 295, Ἀσπράγγελοι 237, Ἀρίστη 225 Σκαμνέλι 202.

1.	Ἅγιος Μηνάς	77
2.	Ἀνθρακίτης (Καμνιά)	85
3.	Ἄνω Πεδινά (Σουδενά) + 32 Σχολή	17[illegible]
4.	Ἄνω Ραβένια	195
5.	Ἀρίστη (Ἀρτσίστα)	225
6.	Ἀσπράγγελοι (Δοβρά)	23[illegible]
7.	Βίκος (Βιτσικό)	[illegible]
8.	Βίτσα	140
9.	Βραδέτο	[illegible]9
10.	Βρυσοχώρι (Λεσνίτσα)	152
11.	Βωβούσα	189
12.	Γεροπλάτανος (Ἀληζότ Τσεφλίκι	194
13.	Γρεβενήτιον	295
14.	Δίκορφον (Τσονδήλα)	51
15.	Διπόταμον (Στολοβό)	52
16.	Δίλοφον (Σιουποτσέλ)	37
17.	Ἐλάτη (Μπούλτσι)	47
18.	Ἐλατοχώριον (Τσερνέσι)	187
19.	Ἐλαφότοπος (Τσερβάρι) + 14 Καλύβια	83
20.	Ἡλιοχώριον (Ντοπρίναβο)	66
21.	Καβαλάριον	105
22.	Καλωτά	54
23.	Καπέσοβον	89
24.	Κάτω Πεδινά (Σούδενά)	83
25.	Κάτω Ραβένια	170
26.	Καστανῶν (Δραγάι)	60
27.	Κήποι (Μπάγια)	174
28.	Κουκούλιον	63
29.	Λάιστα	134
30.	Λεπτοκαρυά (Λιασκοβέτσιο)	114
31.	Λυγγιάδες	147
32.	Μακρύνον	114
33.	Μανασσή	47
34.	Μαυροβούνιον	30
35.	Μεσοβούνιον	63
36.	Μονοδένδριον + 46 (+ 25 Μαθηταί + 17 κορίτσια + 4 προσωπικό Ριζαρείου Σχολής).	44
37.	Νεγάδες	79
38.	Νέον Ἀμαρούσιον (Δόλιανη)	75
39.	Πάπιγκον Μεγάλο 105 - Μικρό 51	156
40.	Σκαμνέλιον	
41.	Τρίστενον (Δρεστένικο)	202
42.	Τσεπέλοβον	145
43.	Φλαμπουράριον	330
44.	Φραγκάδες	156
		158

ΤΙΜΗΤΙΚΗ ΣΤΗΛΗ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΩΝ

1.000 ΔΡΑΧ.

Ἀναγνωστόπουλος Χαρίσης
Βολογιαννίδης Χριστόφορος
Διαμαντής Ἀπ. Κων)νος
Κουνάβος Δ Ἀδαμάντιος
Κυριάδου Ι. Ἀνδρεάδα
Μέμος Γεώργιος
Πάσχος Νικόλαος
Σιδέρη - Κυρκοπούλου Νίκη
Στάρα Κ. Ἀλίκη
Στεργιούλης Γ. Χρυσόστομος
Τσομίδης Στέργιος
Φρίγκα Ἀπ. Ἀριστέα

500 ΔΡΑΧ.

Βαζάκας Ἀναστάσιος
Γενναδίου Γ. Οὐρανία
Γκοδίμη Ἀπ Θάλεια
Ζαχαρής Κων. Γεώργιος
Ζώης Ζωή Ἀλέκος
Θεμελής Εὐριπίδης
Θεοδώρου Στέφανος
Κουνάβος Δ. Ἀντώνιος
Οἰκονομίδης Κ. Σπυρίδων
Παπα' ωάννου Σταύρος
Παπαστεργίου Νικόλαος
Πέτσας Χαρίσης
Σοφιανοπούλου Θ. Ἀλκμίνη
ΤόλογλουΠ . Θρασύβουλος
Τσολάκη Ηλ. Ἀθηνά

ΕΝΑ ΝΕΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ κ. ΙΩΑΝ. Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ

Κυκλοφόρησε ἡ συλλογή διηγημάτων τοῦ κ. Ἰωάννου Ν. Νικολαΐδου, μέ τόν τίτλο «Ἀναδρομή», μέ καλαίσθητη ἐμφάνιση καί ξώφυλλο τοῦ κ. Βασίλη Χαρίσ[illegible]

Πωλεῖται στά βιβλιοπωλεῖα τῶν Ἰωαννίνων κ.κ. Στ. Ἰωαννίδ[illegible] Ἀθ. Κουμπλομμάτη καί Ἀδελφ[illegible] Λυγούρα. Διατίθεται ἐπίσης ἀπ' τόν ἴδιο τό συγγραφέα, Πουτέτσ[illegible] 23, ἀριθμ. τηλ. 28315 καθώς κ[illegible] ἀπό τά γραφεῖα τῆς ἐφημερίδ[illegible] μας καί στέλλεται, ἐπί ἀντικαταβολῆ, σ' ὅποιον τό ζητήσει, ἐλεύθερο ταχυδρομικῶν τελῶν. Τιμ[illegible] δρχ. 200.

Στήν Ἀθήνα τό βιβλίο πωλεῖται στό Ἠπειρωτικό Βιβλιοπωλεῖο «ΔΩΔΩΝΗ» τοῦ κ. Εὐαγ. Δ[illegible]ζου. Ἀσκληπιοῦ 3.

ΑΡΧΙΣΑΝ ΤΑ ΠΑΝΗΓΥΡΙΑ

ΚΑΒΑΛΑΡΙ.— Ἔγινε καί φέτος τ[illegible] πανηγύρι μας τῆς Ἁγίας Τριάδ[illegible] Μέ ἀρκετή κατανάλωση κρασιοῦ κ[illegible] ψητῶν καί χορό μέ τό συγκρότημ[illegible] Καραγιάννη γλέντησαν ὅλοι οἱ χω[illegible]ανοί καί οἱ ἐπισκέπται μας ἀπό τ[illegible] γύρω χωριά. Φέτος ἦταν καί πολλ[illegible] ἀπό τήν Ἀθήνα, Θεσσαλονίκη κ[illegible] ἄλλοῦ μαζί τους δέ καί μιά ἀπόγονος ἱστορικῆς οἰκογένειας Γούση.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΟΤΣΚΑ[illegible]